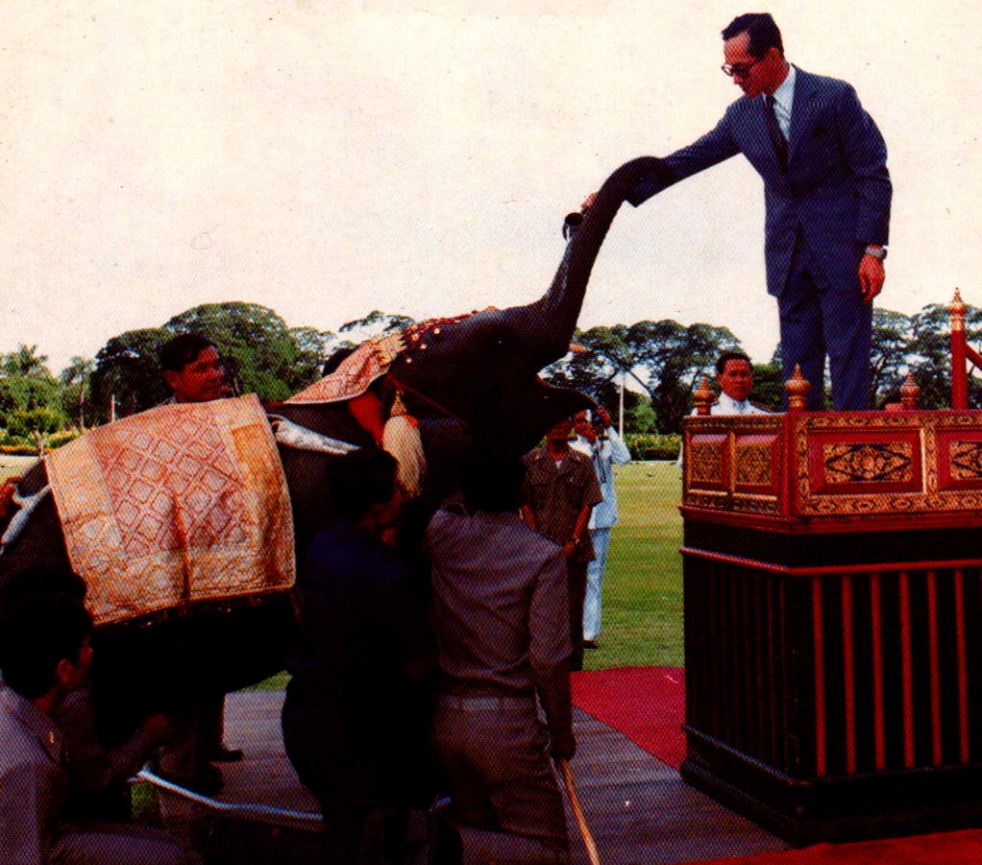
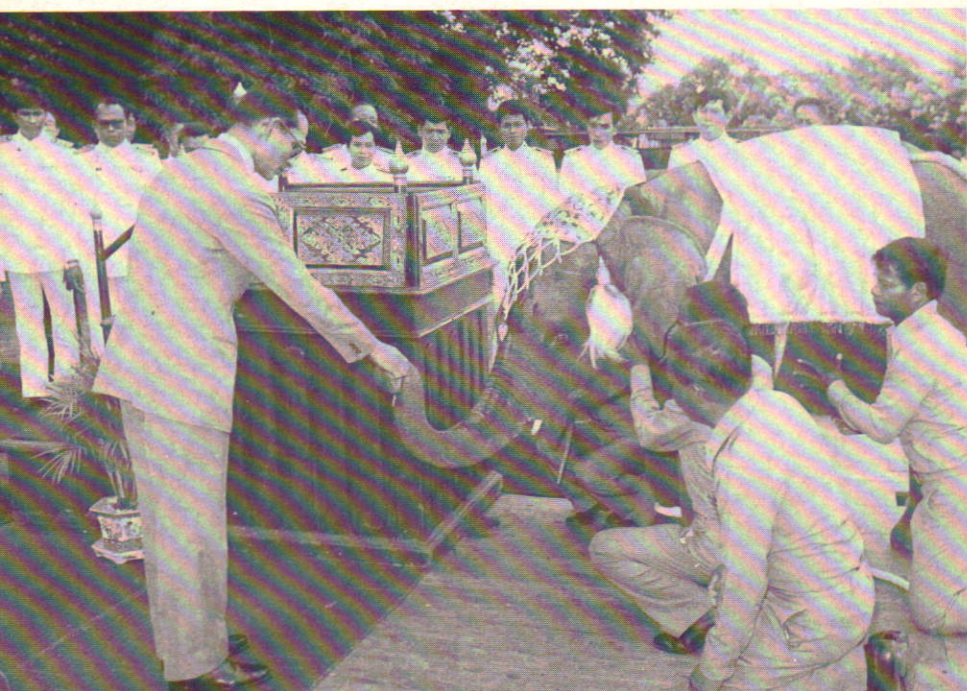

ชุมนุมชนที่ดุชฎีสังเวช
กล่อมช้างสำคัญ
ในรัชกาลปัจจุบัน

รายนามคณะอนุกรรมการจัดทำ เอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ

๑. ม.ล. ปิ่น มาลากุล	อนุกรรมการที่ปรึกษา
๒. นายสมภพ จันทรประภา	อนุกรรมการที่ปรึกษา
๓. ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา	ประธานอนุกรรมการ
๔. ม.ร.ว. แสงสุรย์ ลดาวัลย์	อนุกรรมการ
๕. คุณหญิงโสมรสน์ จันทรประภา	อนุกรรมการ
๖. พันตรีหญิง คุณหญิงผะอบ ไปชะกฤษณะ	อนุกรรมการ
๗. นายประพัฒน์ ตรีณรงค์	อนุกรรมการ
๘. คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ	อนุกรรมการ
๙. นายทองต่อ กล้ายไม้ ณ อยุธยา	อนุกรรมการ
๑๐. นางสาวอุทัยศรี ค้อคงคา	อนุกรรมการ
๑๑. นางสาววนิดา สถิตานนท์	อนุกรรมการ
๑๒. ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหนังสือหรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๓. ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๑๔. นางอรสา สุนธิไทย	อนุกรรมการ
๑๕. นางสาวใหม่ จบกมลศึก	อนุกรรมการ
๑๖. นางสาวสุมาลี จุตศรี	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๗. นางวารุณี จันทรวัชร	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ชุมนุมฉันท์ดุขฎิสังเว
กล่อมช้างสำคัญ
ในรัชกาลปัจจุบัน

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

จัดพิมพ์เผยแพร่
พุทธศักราช ๒๕๓๑

เรื่อง ชุมหม่นฉันทดุขภูสิ่งเวยกล่อมข้างสำคัญในรัชกาลปัจจุบัน
คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
จัดพิมพ์เผยแพร่ ครั้งที่ ๑ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม พุทธศักราช ๒๕๓๑

๙๙๕.๙๑๑๔๐๐๘ เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, สำนักงาน.

ค ๑๒๕ ข ชุมหม่นฉันทดุขภูสิ่งเวยกล่อมข้างสำคัญในรัชกาลปัจจุบัน
กรุงเทพฯ, ๒๕๓๑
๑๖๘ หน้า. ภาพประกอบ.

๑. กวินิพนธ์ไทย — รวมเรื่อง. ๒. ชื่อเรื่อง.
ISBN 974 - 7770 - 29 - 6

บรรณาธิการ

ท่านผู้ทรงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ออกแบบปก

นายประพัฒน์ ตรีนรงค์

นายสมเจตน์ กาฬดิษฐ์

นางสาววนิดา สติตานนท์

นางสุภรณ์ สภาพงศ์

พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ ๔๖๙ ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศน์ เขตพระนคร
กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐ โทร. ๒๘๑๐๕๔๑. นายชวน ศรสงคราม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๓๑

คำนำ

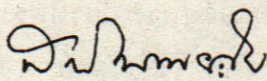
เนื่องจากคณะกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญมีมติว่า ตามโบราณประเพณีของไทยถือกันว่าช้างเผือกนั้นเป็นช้างสำคัญ เมื่อมาสู่พระบารมีสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้ารัชกาลใด ก็เป็นที่นิยมกันว่าเป็นนิมิตมงคลอันประเสริฐ สำหรับบ้านเมืองทวยราษฎร์ และราชบัลลังก์ ทั้งยังเป็นเครื่องเฉลิมพระเกียรติเสริมพระบุญญาธิการในสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าผู้เป็นพระประมุขด้วย

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ได้มีช้างเผือกมาสู่พระบารมีถึง ๑๒ เชือก ไกลเคียงกับที่ได้มาในแผ่นดินสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช เป็นที่สุด ดังนั้น ในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ นี้ จึงควรที่จะได้รวบรวมฉันทดุสิตสังเวทกล่อมช้างสำคัญ ซึ่งใช้กล่อมช้างในการพระราชพิธีขึ้นระวางช้างสำคัญในรัชกาลปัจจุบันมารวมพิมพ์ไว้ เพื่อเป็นหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเป็นพยานแห่งการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมในด้านราชประเพณี และประเพณีโบราณ อันถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์สำคัญประการหนึ่งของชาติไว้ และยังเป็นเอกสารที่ใช้ค้นคว้าอ้างอิงในทางวิชาการได้ คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติเห็นพ้องด้วยดำริของคณะกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญทุกประการ

ในบรรดานักดุษฎีสังเวยกล่อมช้างสำคัญในรัชกาลปัจจุบัน มีบทซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงรับพระราชนิพนธ์สนองพระมหากรุณาธิคุณในสมเด็จพระบรมชนกนาถ อยู่ด้วย คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติจึงนำความกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระราชนุญาตอัญเชิญฉันทบทพระราชนิพนธ์มา รวมพิมพ์ไว้ ซึ่งก็ได้รับพระราชทานพระราชนุญาต ทั้งนี้พระเดชพระคุณล้นพ้น

ทั้งนี้ คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติรู้สึกเป็นเกียรติ และสำนึกในพระกรุณาธิคุณอย่างยิ่ง ที่ได้ทรงพระกรุณาสนับสนุนคณะกรรมการให้ได้จัดพิมพ์หนังสือ “ชุมนุมฉันทบทดุษฎีสังเวยกล่อมช้างสำคัญในรัชกาลปัจจุบัน” สำเร็จลุล่วงลงด้วยดี เป็นผลให้ได้มีหนังสือที่มีความสำคัญในทางภาษาศาสตร์ภาคกวีนิพนธ์ขึ้นเผยแพร่ สสนองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวาระมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบอีกเล่มหนึ่ง

พลเรือเอก

(สนธิ บุญยะชัย)

รองนายกรัฐมนตรี

ประธานคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

สำนักนายกรัฐมนตรี

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	๑
คำฉันท์ดุษฎีสังเวยกล่อมพระเศวตอดุลยเดชพาหน	๑๓
คำฉันท์ดุษฎีสังเวยกล่อมพระศรีนรารัฐราชกิริณี	๓๔
กาพย์ขับไม้กล่อมพระศรีนรารัฐราชกิริณี	๔๗
คำฉันท์ดุษฎีสังเวยกล่อมช้างสำคัญ ๓ เชือก	๖๐
กาพย์ขับไม้กล่อมช้างสำคัญ ๓ เชือก	๖๙
บทความพระราชนิพนธ์ เรื่องช้าง	๗๗
คำฉันท์ดุษฎีสังเวยกล่อมพระเศวตวรรัตนกรีฯ (บทนิพนธ์ครั้งกรุงศรีอยุธยา)	๘๖
คำฉันท์ดุษฎีสังเวยกล่อมพระเศวตวรรัตนกรีฯ	๙๕
กาพย์ขับไม้กล่อมพระเศวตวรรัตนกรีฯ	๑๐๗
คำฉันท์ดุษฎีสังเวยกล่อมพระเศวตสุรคชาธาร	๑๑๙
กาพย์ขับไม้กล่อมพระเศวตสุรคชาธาร	๑๓๑
ช้างสำคัญในปัจจุบันที่ได้มาในรัชกาลที่ ๙	๑๓๘
ภาคผนวก	
ตัวอย่างหมายกำหนดการเสด็จพระราชดำเนิน ไปรับการน้อมเกล้าฯ ถวายช้างสำคัญ	๑๔๕

ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระเทวกรรม ในพระราชพิธีขึ้นระวางสมโภช
“พระศรีนราธิราชกิริณี” ณ จังหวัดนราธิวาส

บทนำ

บรรดาประเทศทั้งหลายในสุวรรณภูมินี้ ต่างมีความยึดถือร่วมกันว่าช้างเป็นสัตว์สำคัญ เพราะทรงพละกำลัง มีความเฉลียวฉลาด ฝึกง่าย อาจนำมาใช้ประโยชน์ที่สำคัญของมวลมนุษย์ได้หลายประการ เช่น นำไปใช้ในราชการสงครามตามยุทธวิธีการศึกสมัยโบราณ ดังปรากฏว่าเคยมีสงครามยุทธหัตถีในประวัติศาสตร์ของไทย ตลอดจนใช้เป็นพละกำลังสำคัญในการบุกทำลายค่ายของข้าศึก ในยามที่บ้านเมืองเป็นปกติ ช้างก็เป็นประโยชน์สำคัญในการทำป่าไม้ ในสมัยที่เครื่องมือเครื่องใช้ประเภทจักรกลยังไม่เจริญ การยกย้ายชักลากไม้ซุง เราใช้กำลังช้างทั้งสิ้น และแม้บัดนี้ก็ยังใช้อยู่ในท้องถิ่นที่นำเครื่องมือเครื่องจักรกลเข้าไปไม่ถึง

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นคุณลักษณะของช้างธรรมดาโดยทั่วไป แต่ก็มีช้างที่เรียกกันว่า ช้างสีประหลาดบ้าง ช้างสำคัญบ้าง ช้างเผือกบ้างอยู่อีก ช้างที่เรียกกันดังกล่าวนี้เป็นช้างประเภทที่มีลักษณะอันเป็นมงคล ตามตำราคชศาสตร์ท่านกำหนดไว้ ๗ ประการ คือ

๑. มีตาขาว
๒. มีเพดานขาว
๓. มีเล็บขาว
๔. พื้นหนังเป็นสีขาวหรือสีหม้อใหม่
๕. มีขนขาว

๖. มีขนหางยาว

๗. มีอณฑโกศขาว หรือสีหม้อใหม่

ถ้ามีมงคลลักษณะไม่ครบ เช่น มีเพียง ๓-๔ ประการ ท่านก็จัดเข้าจำพวกข้างสีประหลาด ถ้ามี ๕-๖ ประการท่านก็จัดเข้าจำพวกข้างเผือกโท ถ้ามีมงคลลักษณะครบ ๗ ประการ และมีลักษณะอย่างอื่นสมบูรณ์พร้อม ตลอดจนมีกิริยามารยาทดี ท่านก็จัดเข้าประเภทข้างสำคัญ คู่บ้านคู่เมือง คู่บารมีแห่งสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า ซึ่งทั้งโดยกฎหมายและประเพณี กำหนดให้หน้าขึ้นน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเพื่อทรงรับไว้ แล้วตั้งการพระราชพิธีขึ้นระวางเป็นพระยาข้างต้น ข้างที่ขึ้นระวางเป็นข้างต้นแล้วนี้ ชาวบ้านนิยมเรียกประเภทพลายเผือกว่า พระยาข้างเผือก และเรียกพ้งเผือกว่า นางพระยาข้างเผือก แต่ทางราชการเรียกว่าข้างสำคัญทั้งสองเพศ

นอกจากมงคลลักษณะทั้ง ๗ ประการดังกล่าวแล้ว ถ้ามีเล็บเท้าหน้าครบเท้าละ ๕ เล็บ ก็จะต้องถือว่าเป็นมงคลอย่างยิ่งเมื่อได้มาสู่พระบารมี

ข้างเผือกนั้นมีความเฉลียวฉลาดเป็นพิเศษ ว่องไว ฝึกง่ายกว่าข้างสามัญมาก อาจกล่าวได้ว่ารู้ภาษาคนพอควร คนเลี้ยงจะให้ทำประการใดเพียงสั่งด้วยวาจาสุภาพ ก็จะทำตามไม่ดื้อดึง บางเชือกเมื่อขึ้นระวาง และได้รับพระราชทานนามว่า “พระเศวตฯ” แล้ว ถ้าไปเรียกชื่ออื่น ไม่เรียกคุณพระ ก็ดูออกจะโกรธ ๆ ยิ่งกว่านั้น ข้างเผือกพลายยังมีลักษณะเป็นสง่าและมีพลังกำลังมากกว่าข้างสามัญมากนัก ในสมัย

โบราณจึงมักถวายเป็นช่างพระที่นั่งทรงของพระมหากษัตริย์เวลาเสด็จ กริษาทัพไปราชการสงคราม ในเวลาที่บ้านเมืองสงบก็จะจัดถวายเป็นช่างพระที่นั่งทรงในการเสด็จพระราชดำเนินไปในพระราชกรณียกิจตามพระราชประเพณีต่าง ๆ เช่น ความในศิลาจารึกหลักที่ ๑ สมัยสุโขทัย ในรัชกาลพ่อขุนรามคำแหงมืองอยู่ตอนหนึ่งว่า “วันเดือนดับเดือนเต็ม ท่านแข่งช่างเผือกกระพัดละหง เทียรย้อมทองงา---ชาวชื่อรจจาครี พ่อขุนรามคำแหงขึ้นขี่ไปนบพระ---อริญญิก แล้วเข้ามา.” หรือพระมหากษัตริย์ในสมัยต่อมาทรงช้างไปนมัสการพระพุทธบาท ณ เมืองสระบุรี ตลอดจนเสด็จ โดยกระบวนคชพยุหในพระราชพิธีสำคัญต่าง ๆ ของบ้านเมือง จึงเป็นมูลสำคัญในการเรียกช่างเผือกที่เข้าพิธีขึ้นระวางแล้วว่า “พระยาช้างต้น” หรือ “นางพระยาช้างต้น” ตามเพศ

ในพระราชอาณาจักรไทยแต่โบราณกาลมา สมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าพระองค์ใดได้ช้างเผือกมาสู่พระบารมีมาก คนทั่วไปก็นิยมนับถือกันว่า สมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าพระองค์นั้นทรงพระบุญญาธิการสูง พระบรมเดชานุภาพจักแผ่ไพศาล ส่วนในทางราชประเพณีก็ถือว่าเป็นสิริมงคลอันอุดมแก่บ้านเมือง ทั้งอาณาจักรและอาณาประชาราษฎร์จะมีแต่ความร่มเย็นเป็นสุข รวมความว่าเมื่อมีช้างเผือกมาสู่พระบารมี ก็ถือว่ามีคุณแก่ทั้งบ้านเมือง ทวยราษฎร์ และราชบัลลังก์ร่วมกัน

ตามตำราพระคชศาสตร์ ท่านแบ่งตระกูลชาติหรืออีกนัยหนึ่ง พงศ์พันธุ์แห่งช้างเผือกไว้ ๔ ชาติตระกูล มีลักษณะแตกต่างกัน แต่ถ้า

จะนำรายละเอียดมาแจ้งไว้ในบทหน้านี้ก็ดูจะยาวเกินไป จึงขอบอกเพียงชื่อชาติตระกูล และสรรพมงคลอันจะเกิดขึ้นเพราะการได้ช้างตระกูลนั้นมาพอเป็นเครื่องประดับความรู้แก่ท่านผู้สนใจไว้ดังนี้

๑. ชาติตระกูล “พงศ์พรหม” เมื่อมาสู่พระบารมี ย่อมให้เกิดความเจริญทั้งทางอายุและวิทยาการต่าง ๆ

๒. ชาติตระกูล “อิศวรพงศ์” เมื่อมาสู่พระบารมี บ้านเมืองจะมีความเจริญด้วยทรัพย์และอำนาจ

๓. ชาติตระกูล “พิษณุพงศ์” เมื่อมาสู่พระบารมี ย่อมมีชัยชนะแก่ศัตรู ฝนจะตกต้องตามฤดูกาล ผลาหารธัญญาหารจะบริบูรณ์

๔. ชาติตระกูล “อัคนิพงศ์” เมื่อมาสู่พระบารมี บ้านเมืองจะเจริญด้วยมังสาหาร และมีผลในทางระงับศึกอันพึงจะเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นแล้ว ทั้งมีผลในทางระงับความอุปาทรรทั้งปวงอันจะเกิดแก่บ้านเมืองและราชบัลลังก์

ด้วยช้างเผือกมีความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมืองและราชบัลลังก์ดังกล่าวแล้ว ดังนั้น เมื่อได้มาสู่พระบารมี จึงมีประเพณีที่จะต้องกระทำพิธีขึ้นระวางเป็นพระยาช้างต้น หรือนางพระยาช้างต้น พิธีขึ้นระวางนั้นท่านจัดให้มีทั้งพิธีสงฆ์และพิธีพราหมณ์

พิธีสงฆ์

- มีการเจริญพระพุทธมนต์ในตอนเย็น
- เช้าวันรุ่งขึ้นช้างสำคัญที่จะเข้าพิธีขึ้นระวางตักบาตร
- ตอนสายเลี้ยงพระที่เจริญพระพุทธมนต์แต่วันก่อน

- ในตอนปลายสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าจะทรงหลั่งน้ำ
พระพุทธมนต์พระราชทานช้างสำคัญ พระสงฆ์เจริญชัยมงคล
คาถา

พิธีพราหมณ์

- พระราชครูพราหมณ์จะทำพิธีจารึกเทพมนต์กำกับนามช้าง
ที่ได้รับพระราชทานและจารึกชื่อลงบนอ้อยแดง
- ทำพิธีประน้ำพุทมนต์ร่วมกับราชบัณฑิตเมื่อแห่ช้างสำคัญ
ลอดโขนทวาร
- พราหมณ์อื่น ๆ เชิญเครื่องเทวกรรมในกระบวนแห่
- ทำพิธีบวงสรวงสังเวยและอ่านฉันทสวดศีลสังเวยกล่อมช้างสำคัญ
ในโรงราชพิธี
- ทำพิธีเบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชช้าง

ช้างเผือกที่ได้มาสู่พระบารมีและขึ้นระวางแล้ว จะได้รับ
พระราชทานนามใหม่ นามพระราชทานนั้นอาจสังเกตได้จากคำขึ้นต้น
นามได้เลยว่าเป็นช้างเพศใด พลาย หรือ พัง หรือเป็นช้างสำคัญประเภท
เล็บครบ คือ ถ้าเป็นพลายเผือก จะพระราชทานนามคำขึ้นต้นว่า
“พระเศวต” เช่น “พระเศวตอดุลยเดชพาหนะ” “พระเศวตสุทธวิลาศฯ”
แล้วมีสร้อยนามต่ออีก ๗-๘ วรรค แต่ถ้าเป็นพังเผือกจะพระราชทาน
นามคำขึ้นต้นว่า “พระศรี” หรือ “พระวิมลรัตน” หรือ “พระเทพ”
อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น “พระศรีเศวตศุภลักษณ์” “พระวิมลรัตนกิริณีฯ”
“พระเทพวัชรกิริณีฯ” มักลงท้ายนามว่า “เลิศฟ้า” แต่ถ้าเป็นช้าง

ประเภทเลียบครบ ก็จะพระราชทานนามให้สำเหนียกนามก็รู้ได้โดยทันที เช่น “พระบรมนขทัศฯ” ดังนี้ เป็นต้น

โดยที่พิธีขึ้นระวางสมโภชช้างต้นนั้นมีรายละเอียดอันน่าสนใจ และเข้าใจว่าจะคงไม่ค่อยจะได้ทราบกันว่ามีพิธีการอย่างไรใด ดังนั้น ในโอกาสที่จะได้นำฉันทดุษฎีสังเวย และกาพย์ขับไม้กล่อมช้างสำคัญ แต่ละเชือกที่ได้มาสู่พระบารมีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาล ปัจจุบันออกตีพิมพ์ จึงได้นำ “หมายกำหนดการเสด็จพระราชดำเนิน ไปรับการน้อมเกล้าฯ ถวายช้างสำคัญ และพระราชพิธีขึ้นระวางสมโภช พระเศวตสุรคชาธารฯ” ตลอดจนบัญชีรายนามช้างสำคัญที่มาสู่พระ บารมีในรัชกาลปัจจุบัน มาตีพิมพ์ไว้เป็นภาคผนวกด้วย

สำหรับการพระราชพิธีขึ้นระวางสมโภชช้างสำคัญเชือกอื่น ก็มีขั้นตอนแห่งการประกอบพิธีในสาระสำคัญเหมือนกัน อาจยกเว้น การอ่านฉันทดุษฎีสังเวยกล่อมช้างบางเชือกที่เป็นช้างพังเผือกบ้าง

แต่โบราณกาล แม้ประเทศต่าง ๆ ในสุวรรณภูมิจะได้มีประเพณี ยึดถือเกี่ยวกับเรื่องช้างเผือกทำนองเดียวกับประเทศไทย แต่ในปัจจุบัน ก็ไม่มีประเทศใดปฏิบัติชนบประเพณีอันเกี่ยวกับช้างสำคัญ นอกจาก ประเทศไทย ซึ่งคงนิยมรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ยังดั่งเดิมไว้ได้ตลอดมา เพราะเมืองไทยมีองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นประมุข ของปวงประชากร ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจแห่งประชากรในชาติอยู่ ตลอดมา คนไทยทุกคนย่อมเข้าใจซาบซึ้งในกระแสพระราชดำรัส

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันที่ตรัสไว้ว่า “การรักษาวัฒนธรรมคือการรักษาชาติ”

ช่างเผือกที่ได้ขึ้นระวางเป็นช่างต้นแล้ว พร้อมทั้งจะจัดถวาย สมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าเป็นราชพาหนะ ราชบัณฑิตจำนองทองประเสริฐ ได้เคยนำบันทึกของพระราชวังเมือง เจ้ากรมช่างต้นมาบรรยายทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการจัดช่างเป็นราชพาหนะไว้ตอนหนึ่ง มีใจความที่น่าสนใจ จึงขอยกมากล่าวไว้ ณ ที่นี้ด้วย ดังนี้

“สมัยโบราณ เมื่อพระเจ้าแผ่นดินเสด็จประพาสไม่ว่าในพระนครหรือนอกพระนคร มักทรงช้างเสมอ ๆ เพราะครั้งกระโน้นถือว่าช่างเป็นราชพาหนะสำคัญของพระเจ้าแผ่นดิน ตลอดถึงการเสด็จออกสงคราม แต่ช่างที่จัดขึ้นระวางสำหรับเป็นพระที่นั่งทรงสำคัญนั้นมี ๔ เหล่า เรียกต่างกัน คือ

๑. พระที่นั่งพนาศน์ (พะนะอาศน์)
๒. พระที่นั่งประพาสโถง
๓. พระที่นั่ง ๔ หน้า
๔. พระที่นั่งคชธาร

ช่างพระที่นั่งทั้ง ๔ เหล่านี้สำหรับงานต่างกัน และมีเครื่องประดับเวลาพระเจ้าแผ่นดินทรงต่างกัน คือ ช่างพระที่นั่งพนาศน์ สำหรับทรงเมื่อประพาสป่า บางทีในเมืองก็ทรงบ้าง มีเครื่องอาภรณ์ประดับดังนี้

๑. มีผ้าปกกระพอง คือ เบาะที่มีนุ่นหรือสำลีภายในเย็บคล้ายผ่านวมที่ห่มนอน แต่ข้างบนหุ้มด้วยผ้าเยียรบับ คลุมแต่ศีรษะไปถึงไหล่ แต่ส่วนบนศีรษะเป็นผ้าเปล่า ไม่มีนวมและไม่ใช้ มีตาข่ายห้อยเป็นมุ่มคลุมลงมาถึงหน้าผาก และไม่มีพู่จามรีห้อย ๒ หูอย่างเครื่องประดับเมื่อมีงานสมโภชข้างประจำปี

๒. มีผ้าเยียรบับไม่มีนวมผืนใหญ่อีกผืนหนึ่ง สีเหลืองสำหรับคลุมหลังไปถึงเอวข้าง บนผ้าผืนใหญ่นี้เย็บเป็นกระเป๋าช้างละ ๒ กระเป๋า สำหรับใส่เครื่องทรงสำอองบ้าง ใส่ล่วมพระโอสถบ้าง เครื่องเบ็ดเตล็ดที่จำเป็นสำหรับพระเจ้าแผ่นดินจะทรงใช้สอยในขณะทรงช้าง

๓. มีเชือกที่หุ้มผ้าแดงเป็นพานหน้าพานท้าย (สายสำออง) และมีสายประโคน (เชือกรัดอก) ซึ่งมารวมผูกอยู่บนหลังช้าง ผ้าคลุมหลังนี้พระราชวังเมืองเล่าว่าเพิ่งเกิดมีในพระราชวงศ์จักรี รัชกาลที่ ๒ นี้เองเริ่มมีจะใช้ผ้าคลุมหลัง ได้ความว่า ช้างพระที่นั่งช้าง ๑ รูปร่างงดงามต้องด้วยลักษณะเป็นราชพาหนะ และพระเจ้าแผ่นดินได้ทรงเลือกจัดให้ขึ้นระวางใช้เป็นพระที่นั่งทรงประพาสในที่ต่าง ๆ แต่มีพานที่หลัง ดูไม่เป็นช้างบริสุทธฺ์ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ทำผ้าคลุมเพื่อปิดพาน และเพื่อให้เป็นประโยชน์จึงเลยติดกระเป๋าสีเส้ทั้ง ๒ ข้าง แต่ความเข้าใจของเกล้าผม^๑ คิดว่าคงเพื่อคลุมเงื่อนเชือกพานหน้าพานท้าย และสายประโคนที่ผูกรวมอยู่บนหลังช้างนั้นมาแต่ก่อนรัชกาลที่ ๒ แล้ว เพราะช้าง

๑. พระยาวิเศษญาณ

พระที่นั่งสำหรับทรงประพาสเช่นนี้ไม่มีสัปคับ ไม่มีกูบ และพระเจ้าแผ่นดินก็ทรงอยู่บนเบาะที่ค่อข้าง แล้วมีมหาดเล็กรับใช้อยู่ที่เอนหรือเรียกว่ากลางข้าง ไม่ได้นั่งบนผ้าคลุม และมีความทุกข์อีกคน ๑ ส่วน พู่ซ่างก็ไม่มี นัยว่าข้างพระที่นั่งขณะพระเจ้าแผ่นดินทรงไม่เคยมีพู่พู่ซ่าง และตาข่ายห้อยหน้าข้างเลย ถึงปลอกงาที่เป็นทองหรือลงยาราชาวดีสำหรับประทับครวสมโภชก็มีได้ใช้เหมือนกัน แต่เป็นประเพณีเมื่อกษัตริย์ทรงข้างต้องมี ๔ เ้าข้างตามตำแหน่ง คือ คน ๔ คน ถือหอกเดินประจำ ๔ เ้าข้างอยู่เสมอ

ข้างพระที่นั่งประพาสโถงนั้น สำหรับพระเจ้าแผ่นดินทรงตามปกติ และทรงเข้าในขบวนแห่พยุหยาตรา ใช้เครื่องประดับพานหน้าพานท้ายสายประโคนตามธรรมดา ไม่มีผ้าคลุมศีรษะ ไม่มีเบาะและไม่มีผ้าคลุมหลัง เพราะมีสัปคับ มีกูบ (เรียกพระที่นั่งกาญจนาภรณ์) หลังคา หรือกูบมี ๔ ช่วง สำหรับเป็นพระราชอาสน์อยู่แล้ว กับมีเชือกอีกเส้น ๑ เรียกว่า เชือก ๙ (ใช้ยาวเฉพาะ ๙ วา) สำหรับรัดตัวข้างกับสัปคับอีก ๒ ตอน เพื่อให้มั่นคง มิให้สัปคับเคลื่อนหรือโคลงได้ และโยงไปทางพานท้ายทั้ง ๒ ข้างอีกจนหมดเชือก ๙ วา ส่วนหมอความถูกต้องมีทั้งหน้าและท้าย และ ๔ เ้าข้างตามธรรมเนียม

ข้างพระที่นั่ง ๔ หน้า เป็นข้างสำหรับทรงประพาสทางไกล มีเครื่องประดับเช่นเดียวกับข้างประพาสโถง ต่างแต่สัปคับและกูบที่เป็นพระราชอาสน์ มีม่านทั้ง ๔ หน้า กับมีผูกพระแสงประพาส เช่น พระแสงปืน พระแสงหอก พระแสงดาบ

ข้างพระที่นั่งคชสาร เป็นข้างสำหรับทรงออกศึกสงคราม มีเครื่องประดับ คือ ผ้ากระพองอย่างช้างพนาศน์อย่างเดียวกัน ไม่มีผ้าคลุมหลัง เพราะมีสัปคับท้ายแหลมออกไปสำหรับตั้งเศวตฉัตร ๒ ข้าง สัปคับขึ้นไปข้างบน มีเป็นบันไดแก้ววางพระแสงออกศึก เช่น พระแสงปืน-หอก-ดาบ-กระบี่-ของจ้าว-ทวน-หอกสามง่าม เหล่านี้ และมีความุทัยมี ๔ เท้าข้าง ส่วนกลางข้างบนพระราชอาสน์สัปคับ มีคนแต่งตัวอย่างพระมหากษัตริย์คนหนึ่ง ใส่หมวกทรงประพาส สวมเสื้อแขนยาวรัดเอว ตัดบานพับต้นแขน (คล้ายการแต่งพระเอกในละครรำสมัยโบราณ) คนคนนี้ต้องมีตระกูลตั้งแต่ราชินิกุลหรือชั้นหม่อมราชวงศ์ขึ้นไป นั่งในเปลบนสัปคับอีกทีหนึ่ง สำหรับถือหางนกยูง ๒ มือ คอยรับรับสั่งบอกอาณัติสัญญาณให้กองทหารรุกหรือร่น ส่วนพระเจ้าแผ่นดินประทับที่คอช้าง แต่พระองค์ใช้พระมหามาลาเบี่ยง มีรูปพรรณคล้ายหมวก ๒ ลอน แต่มิได้ติดกัน ในหมวกเป็นวงกลมต่างหาก ตัวหมวกเป็นรูปขันคว่ำทับลงบนไปอีกทีหนึ่ง แต่ที่ข้าง ๆ คือ ตรงจอหนุขึ้นไป มีเชือกเล็กข้างละเส้นสอดลงในใบหมวกลอดลงมาผูกใต้คางอย่างสายรัดคางหมวกใบแข็งสมัยนี้ การใช้หมวกชนิดนี้ถือเป็นเครื่องป้องกันอาวุธขณะถูกตีหรือถูกฟัน เมื่อเบี่ยงให้อาวุธนั้นลงข้างถูกใบหมวก ใบหมวกก็จะหลุบหลิกคมอาวุธลงไปเอง และจะกลับขึ้นเองดุมมีสปริง”

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ สยามินทราธิราชบรมนาถบพิตร มีช้างเผือกอันเป็นช้างสำคัญมาสู่พระบารมีแล้วถึง พ.ศ. ๒๕๓๐ นี้ ๑๒ เชือก ในจำนวนนี้ล้มเสียก่อนขึ้นระวางเป็นพระยาช้างต้น ๒ เชือก เหลือขึ้นระวางแล้ว ๑๐ เชือก เป็น

พลายเผือกโท ๑ เชือก เป็นพลายที่มีมงคลลักษณะที่ถือได้ว่าเป็นพลายเผือกเอก ๔ เชือก เป็นช้างพังเผือก ๔ เชือก เป็นช้างพลายเผือกที่มีมงคลลักษณะเป็นช้างพลายเผือกเอกและมีเล็บเท้าหน้าครบ ๑๐ อีก ๑ ด้วย นับเป็นรัชกาลที่มีช้างเผือกมาสู่พระบารมีเกือบเสมอด้วยแผ่นดินสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะน้อยกว่าเพียง ๓ เชือกเท่านั้น นับเป็นมหามงคลนิมิตให้ประจักษ์ชัดในพระบุญญาธิการอันเลิศล้ำ

ขั้นตอนแห่งพระราชพิธีขึ้นระวางและสมโภชพระยาช้างต้นนั้นมีพิธีอยู่ขั้นตอนหนึ่งอันถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยโดยเฉพาะ คือ การอ่านฉันทดุษฎีสังเวย และการขับไม้ประกอบขอสามสายกล่อมพระยาช้างต้น

ฉันทดุษฎีสังเวยนี้ สมัยโบราณท่านพรรณนาไว้อย่างมาก จับตั้งแต่พรรณนาถึงถิ่นกำเนิด การดำรงชีวิตในไพร่ ตลอดจนลาไพร่มาสู่ร่มพระบรมโพธิสมภาร สดุดีพระบุญญาธิการและพระบรมเดชานุภาพของพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ช้างเผือกเชือกนั้นมาสู่พระบารมี สั่งสอนช้างให้ระลึกไว้ในพระมหากษัตริย์คุณ คำประพันธ์ตอนนี้ไม่เพียงแต่สอนช้าง ยังสอนใจผู้คนทั้งหลายอีกด้วย ในสมัยหลังได้มีการดัดบทที่กล่าวด้วยถีนกำเนิดเดิมให้น้อยลง ความอื่น ๆ ก็กล่าวแต่โดยย่อพอควรแก่เวลาที่จะกระทำเฉพาะพระพักตร์

ผู้พนันฉันทดุษฎีสังเวยก็ล้วนแต่พระราชวงศ์ชั้นสูง หรือบรรดาปราชญ์ราชบัณฑิตในรัชสมัยที่มีช้างเผือกมาสู่พระบารมี ในพระราชพิธีขึ้นระวางและสมโภชช้างเผือกในรัชกาลปัจจุบันเชือกแรก ได้อัญเชิญ

พระนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระเจชาดิศร ซึ่งทรงพระนิพนธ์ถวายไว้ครั้งสมโภชช้างเผือกในรัชกาลที่ ๔ มาดัดแปลงให้ควรแก่กาลสมัย พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงตรวจ

เชือกต่อ ๆ มาก็คือพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเพทรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีบ้าง เป็นนิพนธ์ของท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา บ้าง และนายมนตรี ตราโมท แต่งบทกาศบ้าง

โดยเหตุฉันทัดฐฎีและกาพย์ขับไม้เป็นบทร้อยกรองที่แต่งยาก แต่ก็มีควมไพเราะกว่าบทร้อยกรองที่แต่งง่าย และถือได้ว่าเป็นการแสดงความรู้โรจน์ทางภาษาศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์สำคัญประการหนึ่งของชาติไทย นอกจากนี้ ในเนื้อหาแห่งฉันทัดฐฎีและกาพย์ขับไม้กล่อมพระยาช้างต้นนั้น ก็บ่งบอกในทางเฉลิมพระบุญญาธิการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฉะนั้น ในมหามงคลสมัยอันเนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ แห่งองค์สมเด็จพระบรมมิกราชามหาราชเจ้า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ จึงได้นำฉันทัดฐฎีและกาพย์ขับไม้กล่อมพระยาช้างต้นในรัชกาลปัจจุบันมารวมพิมพ์ไว้เป็นสมบัติทางวรรณกรรม และเป็นความรู้อันเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีสาขาหนึ่งของชาติ ทั้งเพื่อน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเป็นเครื่องสักการะเฉลิมพระเกียรติยศตามควรแก่โอกาสอีกโสดกหนึ่งด้วย

ม.ร.ว. แสงสุรย์ ลดาวัลย์ เรียบเรียง

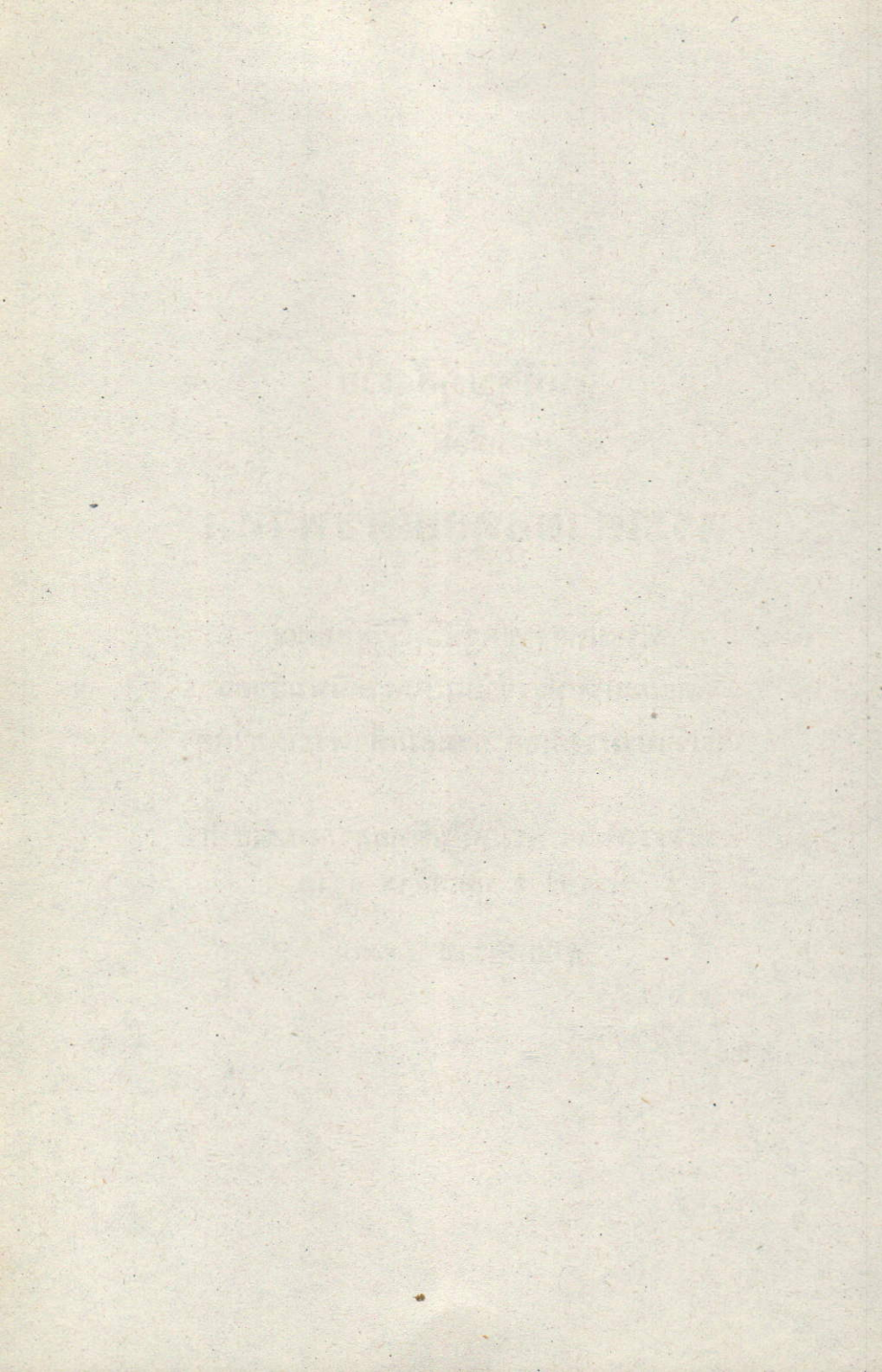
ฉันท์ดุษฎีสังเวย
กล่อม

พระเศวตอดุลยเดชพาหน

พระมหाराชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณ
คัดและปรับปรุงจากฉบับพระนิพนธ์ของ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระเดชาดิศร

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร
ทรงตรวจ ทูลเกล้าฯ ถวาย

พุทธศักราช ๒๔๙๐

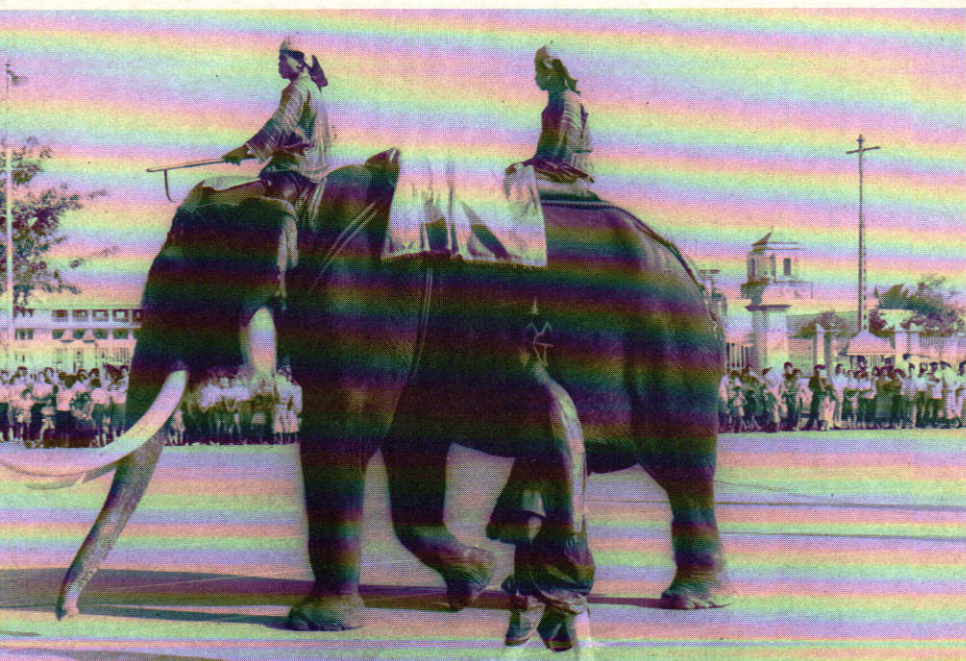

พระเศวตอดุลยเดชพาหน
ภูมิพลนามนาถบารมี
ทศตียเศวตกรีกมัทพรธโนภาส
บรมกมลასนวิศุททวงศ
สรรมงคลลัษณคเชนทรรชาต
สยามราชฎาสวสดีประสิทธิ
รัตนกฤษณนิมิตบุญญาริการ
ปรมินทรบพิตรสารศักดิ์เลิศฟ้า ๙/๕๐๗

แห่พระเศวตอดุลยเดชพาหนจากเขาดินไปยังโรงช้างต้นพระราชวังดุสิต
ในวันขึ้นระวาง—สมโภช

ช้างที่เลี้ยงนำเดินในกระบวนแห่

เมื่อนำพระเศวตอดุลยเดชพาหนเข้ายื่นแทนในโรงช้างต้นแล้ว
พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา

ยืนแท่นท่ามกลางเครื่องบูชาอัฐิศคาถา
เพื่อราชบัณฑิตจะได้ทำพิธีรำยคาถาบูชาอัฐิศ

ฉันทดุชฎีสังเวย

กล่อม

พระเศวตอดุลยเดชพาหน

วสันตติลกฉันท ๑๔

อ้าพ่อผู้มีบวรวรร-
พงษ์พรหมประยูรตระกูลบาณ-
เกิดกับสำหรับบรมโพ-
สนองบาทเป็นอาศนถวัล

เฉลิมเมืองก็เรืองพระยศไท่
ไกรเกียรติพาหนะนริน

อ้าพ่ออันเพ็ญพิลลักษ์-
นวนายาดพิลาศยุพยง

เลิศลบบันญาวิบุลยศ
สบสิ่งมโนชนฤบดี

อยู่ดีจึงมีสุขสวัสดิ
อย่าควรคำนึงคณะนิกร

ขวัญเอยพระขวัญคชบาราศ
หนามหน่นก็สัตถุจรจำเทียว

ดงดอนตรระดกคณไภ
ไฟไหม้วลิวนระงม

ณ วิสุทธิ์ประเสริฐसार
ทรรณาคมณีพรณ

วิสมภารสมภพทัน
ยรัชรัตนโกสินทร์

ขจรทั่วทั้งแดนดิน
ทจักรพรรดิพงษ์

ณสำนักนิแมนผจง
ยรยอดสกากร

อลงกฏตระศักดิ์ศรี
ก็บำเหน็จนิรันดร

ดิพิพัฒสธภาพร
คชผู้แลพังเพรียว

ไปประพาศในไพรเขี้ยว
ชะวากเวียงละเลิงชม

ยพิฤกลำเนาพนม
ดูนินำฟุ้งกลัวไกล

ขวัญเอยอย่าเฝ้าอาลยเล่น
อย่าชอบอันชมสนุกนิใน

เชิญขวัญมานานครรัตน์
ยลย่อมตระการคฤหาญ

จักเห็นพิมานมุขมหา
โรงคัลพระบัญชาชล่ายอง

สารพรรณจะชมบรมสุข
ขวัญอยู่อย่าไกลกฤษกราย

แต่นี้จึงมีกมลเปรม
ชื่นชยเสวยสวัสดิผา-

ความเคื่องอันเข็ญแลก็อย่าได้
ชนม์ชีวยืนอยู่จิรกาล

สิ่งเสพลย์ก็สมমনะประสงค์
จงพ้อบันเทาทุกขไภษ

อินทรวีเชียรฉันท ๑๑

อนึ่งโสดก็คลเดือน
เริ่มตั้งพิธีกรรม

โดยเกณท์มาเพ็ญเพียบ
พลายพังประนังสาร

แลเร่เร้นในราวไฟ
ศิขรห้วยลหานคร

ศิริสมบัติโอฬาร
จนหมุ่มมณเฑียรทอง

ภูฏาคารเรืองรอง
ระยับแก้วพะแพรวพราย

ทุกประการแหล่หลาย
ประกอบเพื่อนบเคื่อนคลา

ประติพัทธ์อยู่อัครา
ศุภภาพจำเริญรนาน

ทั้งทุกข์ไข้อย่ามานพาน
กำหนดร้อยจำเริญไว

อันใดจงก็ดูใจ
สำราญรื่นทุกคืนวัน

กฤติกาอันจบจันท์
สมโภชคเชนทร์สนาน

พลคชก็มากมาย
สกอข้างระวางเพรียว

ผูกเครื่องระเรื่อแสง
หมอความขำนาญเปรี้ยว
ส่วนพ่อผู้เลิศลัก-
อ่าองอำไพ

สร้อยสนผคนคำ
แถบเทศประภัสสร
พานหน้าดาราเรียบ
ของหางฉลุสาย

ภูพรายทั้งซ้ายมาศ
ชนักร่างระเรื่อรอง

วาววาบวิเชียรแพรว
วับวับทับทิมแดง

ความขมอื้อขอคำ
หนนารถดำเนินคลา

พฤตศิครุระหู่สังข์
กาหพแลदनตรี

ไยไยยุบาทบาท
แหนแห่พิพิทพรว-

มีนางกรินีน้า
พระเศวตอดุลย์เดชตาม

ระแดงสลับเขียว
ประจำครบบระบบไสย
ษณล้าแลภไชย
พิจิตรรัตนภรณ์
กระวิลคร้าอลงกรณ์
พิเศษแก้วพะแพรวพราย

ระเบียบช่องวิเชียรฉาย
แลประดับด้วยดาวทอง

กัมพลพาดตระพองกรอง
กำราลรุ่งด้วยครุฑแครง
แลแววแวววิฑูริย์แสง
วะวามวามอร่ามตา

ขี้ประจ๋ามงคลพา-
จากโรงรัตนฐี

ก็ประดั่งด้วยภรี
ศัพทซ้องสำเนียงนันท

พลคชดั่งกัน
ครวัชสบัตงาม

นะเน่งเนื้ออันนงราม
ตระการตาประชาชม

กับถึงดุสิตสวรรค์
ยับยั้งขบวนคชปรม

พระยาช้างเฉลิมภพ
ครุ่นครบบำราบสาม

ครั้นแล้วก็แคล้วไกล
ถึงเกยระเรื่องรอง

ทวิของคโอมอิศ-
สังขีโสจรประสิทธิปราช

ชาวเมืองมะมีหมื่น
ชมยศพระคชยาน

งามพลพลแห่
นรือ้อำนวยพร

สฤษติการยพฤฒิบาท
พิเศษสุนทรกรวี

ภาพย์ฉบับ ๑๖

อ้าพ่อผู้เฒ่าพงษ์พรหม
ทุกสิ่งสมบัติอันมี

บุญพ่อผู้พาหนะกรี
มาจวบให้แจ้งอัศจรรย์

อนันตสมาคม
ยังนำฉานพระลานสนาม

บรรจงจับด้วยวงงาม
อภิวาทพระบาททอง

พลกระไลแลเนื่องนอง
ก็ประเทียบบรรทักกาย

ศรเวทนมศิวย

อุทกมนตรโอฬาร

สรดินตื่นมาดูสนาน

ยะยงยาตร์พิลาศจร

แลงามแง่อลงกรณ์

พิพิธแซ่สดุดี

บรมราชพิธี

ก็จรเนาณโรงรมย์

ศุขจิตรจงชม

เคยคู่บารมี

สรรวมพรพรหมเมศเมืองสวรรคต	มาชูพระชัน-
มชีพข้ากว่าพัน	
อนึ่งใช้ไท่ท้าวเทวกรรม	พิชมเนศวรชั้น
รเทพกุมารมีศรี	
เชิญช่วยอำนวนำหัตถ์	เผือกผู้รูจี
อันยังอยู่ปามาถวาย	
น้ำเนื้อเคี้ยวควรล้นพลาย	ยิ่งมากหลากหลาย
ก็ควรเคารพบนาน	
ขอพระพรุณเทพบันดาล	ฝนดีโดยกาล
บเกินแล่น้อยน้ำนวล	
ธัญญาชาติเหลือหลากมากมวญ	ผลไม้ในสวน
ทุกสิ่งสมบูรณ์บริบูรณ์	
สรรวมสวัสดิ์พิพัฒเพิ่มภูล	ในองค์อดิสูร
สมมติเทพต่อธงธรรม	
พระภาคย์พรพรณรายนายฉิน	คือดาวเน้นนันท
แลจันทร์พิมานมณฑล	
ส่องโลกเลี้ยงหล้าสากล	พระฤทธิเรืองรณ
พระเดชจำเริญยืนยง	
ข้าบาทบพิตรผู้ทรง	พระคุณรังผจง
รจิตกล่าวกลอนฉันท	

มอบมิ่งมงคลอันเชิญขวัญ
พลเสร็จสำฤทธิบริบูรณ์

โดยโบราณบรร-

พระมหाराชครูพิธีวิสุทธิดุณ

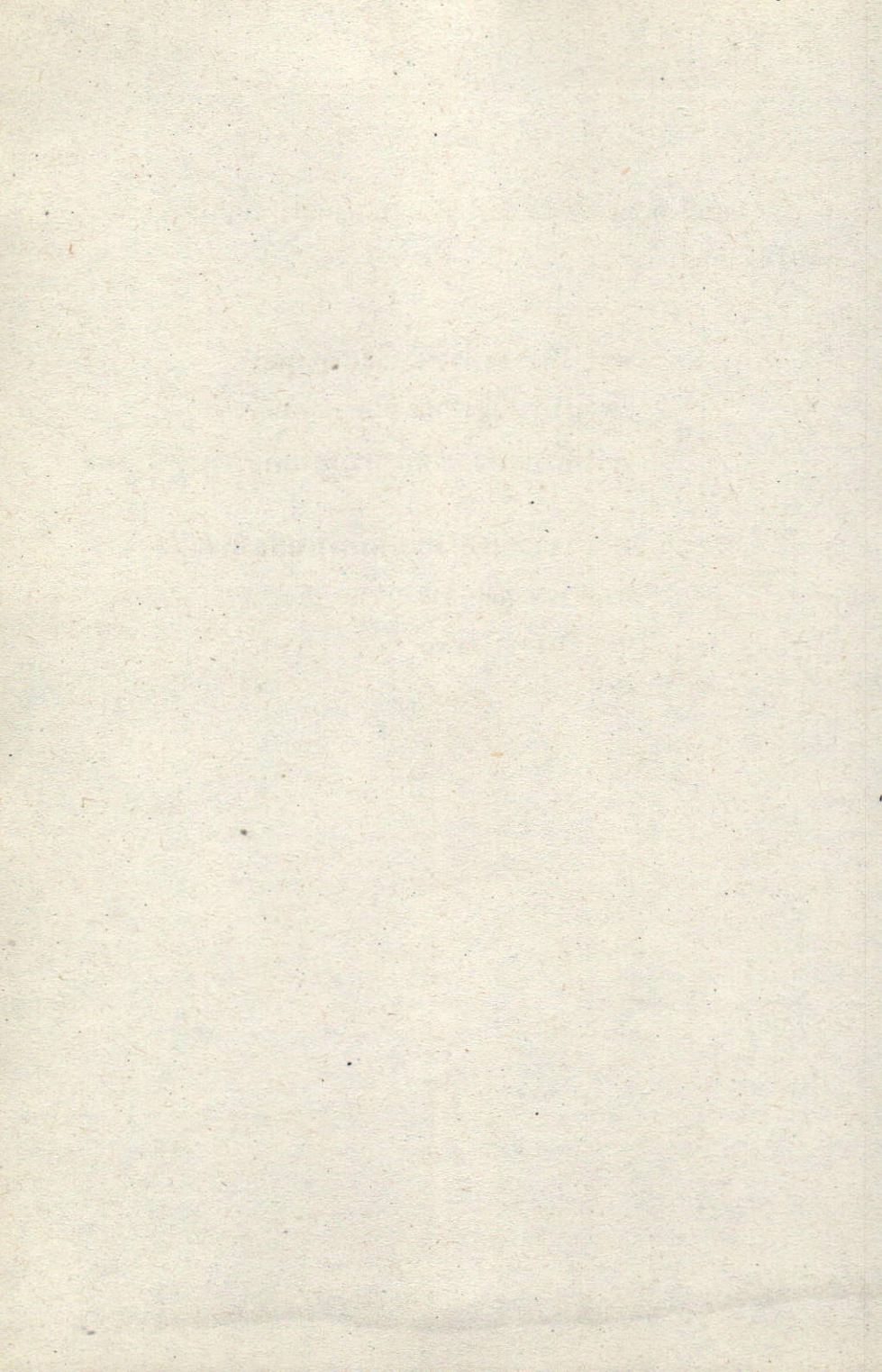
คัดและปรับปรุงจากฉบับพระนิพนธ์ของ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระเดชาดิศร

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร

ทรงตรวจ ทูลเกล้าฯ ถวาย

พุทธศักราช ๒๔๙๐

คำฉันท์ดุष्ฎีสังเวยและกาพย์ขับไม้

พระราชนิพนธ์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร
รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี
เมื่อยังทรงดำรงพระยศ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทาน
ในงานพระราชพิธีรับสมโภชและขึ้นระวาง

พระศรีนรารัฐราชกิริณี

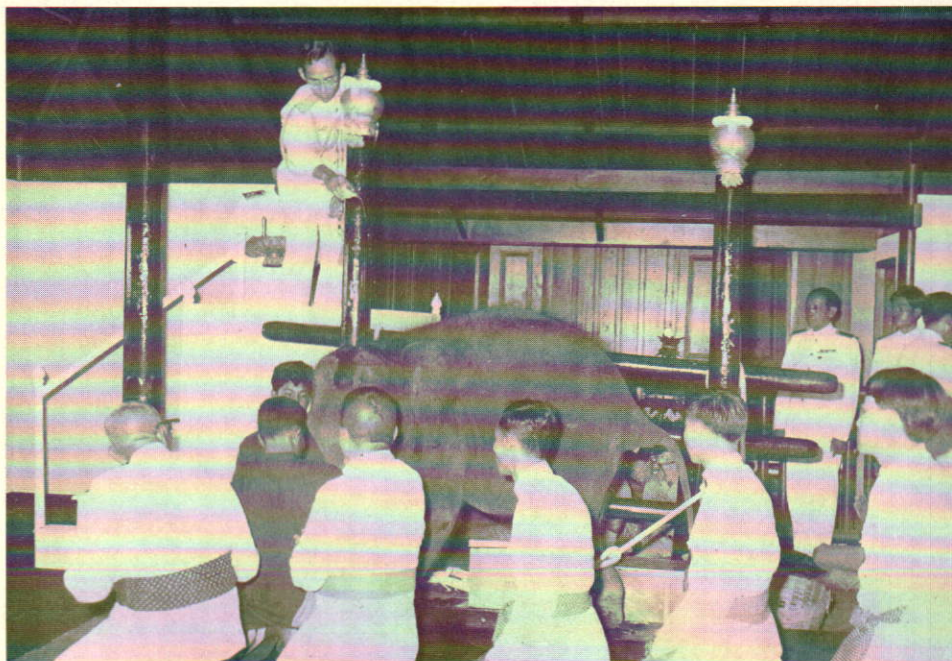
ณ จังหวัดนราธิวาส

พุทธศักราช ๒๕๒๐

พระศรีนราธิราชกิริณี
จิตรวดีโรจนสุวงศ์
พรหมพงศ์อัฐทิศพิศาล
พิเชษฐธารธรณิพิทักษ์
คุณารักษ์กิตติกำจร
อมรสารเลิศฟ้า ๙/๕๐๗

พระราชทานน้ำเทพมนต์เหนือกระพอง "พระศรีนราธิราชกิริณี"

พระศรีนราธิราชกิริณี ภายหลังพิธีขึ้นระวาง—สมโภช

คำฉันท์ดุษฎีสังเวย
กล่อม
พระศรีนรารัฐราชกิริณี

ฉา ๑ บทสดุดี

ภาพยณบึง ๑๖

อัญชยมกัมเกล้ากรกรรพุม
เคารพไตรรัตน์ฉัตร

ตั้งดวงโกสุม

จรรโลงใจกายวาจา
เทียบเทียมประทีปทั่วถกล

สุจริตธรรมา

ยังเทเวศรไทมายล
เลื่องชื่อลือประวัติจิรัฐติกาล

พูนเสริมเพิ่มผล

ไหว้องค์วิธาตาวิธาน
เคียรเกล้าเจ้าคลีบัวทอง

ผยองเหนือขุนห่าน

ปรเมษฐ์รังสฤษฏีสรพพอง
ท่านรังก่อฟ้าก่อดิน

ตามชั้นครรลอง

ไหว้พระชลศายิน
ทรงสังขจักรคทาธรณี

ครุฑาพาผิน

ยามเกิดเหตุทุกข์ยุคกลี
อวตารลาญหมู่ทุรชน

เสด็จปราบไฟรี

ไหว้องค์คิวงะเจ้าสากล	ทรงอุสุภเสด็จดล
ทรงอินทรชฎา	
ศอนิลปิ่นจันทรจุฑา	มุ่นพระเกศา
รองรับคงคาสาคร	
ไหว้องค์พระโตมรรธ	ทรงแรดแรงรอน
เสถียรสถิตสามแห่งแหล่งสถาน	
คือสุริย์บนสวรรณวิมาน	ในอากาศขาน
วิชชุในโลกคือไฟ	
ส่องค์ทรงเรืองฤทธิไกร	รังกริพิไล
เกิดเป็นจตุวงศ์วรรณ	
นบสิทธิเสนะพระสกันท์	ทรงมยุรงามสรรพ
เอารสพระปศุบดีนทร์	
นบคณศวรพัทตร์คือนาคินทร์	เป็นเจ้าแห่งศิลป์
มุสิกเป็นพาหนะทรง	
นบพระเทวกรรมดำรง	ด้วยเจตจินต์จง
ทั้งทวยเทพให้มากมวล	
ขอห่มอุอาร์กษทั้งกระบวณ	ช่วยเชิญชักชวน
รับเครื่องบายศรีพิธีกรรม	
อาหารสังเวเคยทำ	นอบเกล้าโน้มนำ
ประทีปรูปทองวันทนิย	

ข้าวตอกดอกไม้ประดามี
ราชวัติทิวธงประเทือง

ขอบคุณเทวาผู้เรือง
จูงมูงมากุมคุ้มครอง

ฤทธิเทเวศร์ทั้งผอง
ขจัดอุปัทวันตราย

จงคุ้มพระผู้ภุชสา
อริพ่ายแพ้พระภูบาล

มณฑลอันทรงบริหาร
ทั่วนิคมอุดมเทศเขตคาม

สรวมชีพทศนัขประณาม
นวมินทรเดโชชัย

ทรงคุ้มชั้นเขตประเทศไทย
ด้วยพระทศธรรมจักรยา

รักษาราชภูรีเล่ห์ปิยบุตรา
เปรมโสทธิภาพผองชน

เสด็จดำเนินเนาแดนด้าบล
หวังผดุงมุงเอื้อเกื้อนิกร

ทรงเป็นดังครูผู้สอน
นำการกอบปรักจประสิทธิการ

เนาในพิธิ

เดชก้องก้องเลื่อง

จงช่วยกันป้อง

ให้สราญพระกาย

เกษมใจไปปาน

ผ่านผ้าเจ้าสยาม

กิตติเกริกเกริ่นไกร

เปี่ยมมันเมตตา

กันดารถิ่นทุรสถล

พิทยวราภรณ์

ยามแล้งพระเร่งเจือจาน
บำรุงพืชเขตเกษตรกรรม

สนับสนุนสามัคคีธรรม
พันธ์ฟองผ่องสุขสวัสดิ

ทรงบำรุงพลแก้วโยธี
ทอดชีพเพื่อไผทธารง

ทรงเชียวโกวิทจิตรจง
พุทธพจน์รวมตรีปิฎกา

ทรงชาญศิลปวิทยา
ทุกด้าวกล่าวช่องสาธุการ

ทรงพระกฤษฎาภินิหาร
เป็นปิ่นปักป้องผองภัย

จึงมีล้ำเศวตดมไโร
มานมุงภักติภูมิบดินทร์

จึงองค์พระจอมบัฏพินทร์
เนาในนิเวศน์เขตวัง

พร้อมพรั่งทั้งหลายพลายพัง
เลอเรียวแรงรำโรมรัน

ครานี้เทพจูงมุงกัน
ถวายเป็นเศวตคชกริณี

จัดชลประทาน

รวมชาติร่วมสัม-

ผู้บ้องบุรี

เจนศาสนประสงค์

สิ้นสรรพสาขา

ดุจขัตติยปฺราณ

ทั้งถิ่นถิ่นไศล

ให้ราชกริน

ล้วนเลิศกำลัง

ฉลององค์ทรงธรรม

ไว้เป็นคู่พระบารมี	สวัสดิ์ในธานี
อำนาจพิพัฒน์มงคล	
ช้างมาแต่จังหวัดนรา-	ธิวาสนครา
ทักษิณถิ่นปลายชายแดน	
ไปมีที่เทียบเปรียบแทน	ดังจากเมืองแมน
อัฐทิศอุดมพรหมพงศ์	
อัญชัญนามมิ่งมาตงค์	สมเป็นช้างทรง
แห่งองค์อิศเรศราชัน	
สีผิวม่วงมิ่งมานพวรรณ	สนับงาแลอัน-
ทโกศม่วงปนชมพู	
ตาดังดาววังามตรู	เพดานแลดู
ชมพูถ้วนทั่วไพบูลย์	
เล็บไรแลล้ำจรรูญ	ม่วงสมตระกูล
หางเขินขนคู่ชูชม	
กำหนดพิธีนิยม	ถวยาบาทบรม-
บพิตรราชสมภาร	
ศรวนมาสุธวาร	นพศกตามกาล
ปีมะเส็งนับเนื่องเนา	
ศักราชพันสามร้อยสามสิบเก้า	ถึงวันย่างเข้า
ศุกลปักษีทศมี	

มาแม่จงมาเป็นศรี
ลืมิไพรพนาสีที่เคย

จงสดับศัพท์ฉันท์เซลงเฉลย
ครรรโลงโคลงกล่อมจอมกรี

สวัสดิ์ไทยธานี

ดุขฎิสังเวย

ลา ๒ ลาไพร

วสันตติลกฉันท์ ๑๔

อ้าแม่คชาวรวิลาส
พงศ์พรหมอุดมสุกรีณี

อย่าทุกขอาตุรพิไร
พ่อแม่สุมิตรพวัน

เคยเทียวลูยามสุรียเย็น
บัดนี้จะเข้านครดล

หมู่รุกขไพรณดรวน
ในเมืองจะทอดจะทศนา

ไอ้เคยสนานคนุณธาร
น้ำตกละหลังตะละจะลาม

กลางเถื่อนสกุณทิชร้อง
หรีดหรีงคละคล้าพนระหง

เขตขันธ์อรัณยชฎลิก
ผลดกระย้าจะระกะดิน

รุจิมาศประเสริฐศรี
สิริลักษณาวรรณ

จิตไผ่ ณ พงศ์พันธุ์
คณะในพระหารณย์

จรเล่นประสาตน
ก็มีเคยพระพารา

ก็ปะปนและแน่นหนา
ทุมเรียบระเบียบงาม

ชลผ่านศิลาตาม
วสุธาณมาดง

สุรก้องลุ่มต่ำลง
เสนาะช่องสดับชิน

ศุภพฤกษ์ ณ ทักษิณ
มธุรสและชวนชม

ไม้ดอกก็ออกศิริผกา
แลหมู่แมลงภุมรตม

ทิวาบรุ่มอุณหร้อน
ฉายากิร่มเพราะตรูใบ

ราตรีทิวาถูกละลับ
แลอินทงามกับมิแห่ง

นักษัตรจะส่องรุจิระยับ
ชมดาราจาดิตสวาย

น้ำชมสุกานนสคราญ
สุดแสนสนุกนิตยครัน

ถึงแม้จะอาลัยพนา
ด้วยรักนรินทรบตี

ลาแล้วเอนกคณะมิต-
ลาแล้วสถานสุขอดุล-

นบคุณพระผู้สตริมนัน
ผู้ป้องกลีหลุมนชัย

ขอจงประสาทวรอุดม
กอบปรกกิจการฤกระเรือง

เป็นราชพาหนะพระปิ่น
จะมุงมนัสहतยดล

บุษบาพิไตรณม
พิศช่อกุสุมไพโร

วายุผ่อนประพาดไป
ฤกษ์รีนระเริงแรง

ศศิกลีบประกายแสง
จะสืเนห์ไปวาย

วียกับวิเชียรฉาย
สุขล้ำจะรำพัน

ฤดูวารพร้อมสรรพ
ปิติเขมเปรมปรีดี

ก็จะคลา ณ บุรี
มนมุงผดุงคุณ

รสถิตณเขาขุน
ยจะพรากรบได้เห็น

วนสันตไพรเย็น
บมิให้ระคายเคือง

อภิรมยบรรเทือง
พลเดชเกรียงพล

นครินทร์สถาผล
อภิวันทนาการ

ลา ๓ ชมเมือง

อินทรวีเชียรฉันท์ ๑๑

ถึงคราดีดีต้อง

นาครก็เบิกบาน

บนท้องถนนเมือง

ต่างมุ่งจะมายล

พร้อมพรึงประชาชี

สมโภชก็เพื่อชัย

แม่ผู้ประเสริฐสรรพ

ด้วยเครื่องพะแพรวพราย

พี่เลี้ยงและหมอคู

คอยดูพิทักษ์ตาม

ฝ่ายองค์พระทรงราชย์

ให้ขึ้นระวางสม

จุนเจิมกระแจะจันทร์

ไทรทราบพระฤกษ์ดี

เหล่าพราหมณ์ก็เป่าสังข์

สำเร็จพิธีไสย

สิ้นการมหามง-

เข้าสู่นครสุน-

จะฉลองพิธีงาน

มนขึ้น ณ มงคล

ก็ประเทืองกละกล่าชน

คชมิ่งไผทไทย

พระพิธีก็เกริกไกร

ชนะหมู่ริบสูญ

อภิมณฑนากาย

รุจิเรขละล้นงาม

พฤติผู้กระเดื่องนาม

จิตเอื้อมโนรม

พระประสาทชโลดม

ก็ประสิทธิศปรีดี

ทะนุขวัญพระนาถี

และกัลันพระฆ้องชัย

เสนาะดัง ณ ทันใด

สุขทั่วทวีคุณ

กลม่งประเสริฐบุญ

ทรจิตไพศาล

กรุงเทพบุรีรม-
มहिสมเหพาพร

ดีกรามกัตรูตรา
เรือนร้านบเป็นรอง

วัดวาพระอาราม
วังหลวงกิ่งามตา

เรามีวิชาช่าง
ชาวต่างประเทศขน

แลที่กระทำการ
เป็นกองกระทรวงกรม

สวนจิตรลดาเขต
เนาองค์พระทรงศรี

เขตวังมโหพัร
แลห้องสนามดิณ

เป็นที่ ๕ ทดลอง
นาไร่ผิรมองเมียง

โคนมก็มีอยู่
ป่อปลากะไว้วาง

มากยิ่งละสิ่งหลาก
ตัวอย่างก็ยกมา

ยก็สมวิสิฐฐาน
สุมลึงเมลืองทอง

ทศนาบมีสอง
บุรไคในโลก

ก็อร่ามสุวภา
ยลแล้วเกษมสานต์

วิสิธร้างประกอบงาน
สรแซ่วจีชม

รฐบาลสฤษฏ์สม
และทบวงแผนกดี

พระนิเวศน์ ณ ธานี
นคเรศรภูมิินทร์

ทศนาณมาจินต์
ฤกษ์ขึ้นระเบียบเคียง

กิจผองก็รายเรียง
จะเจอะพีชและยั้งฉาง

พิศดู ณ ตามทาง
ก็เพาะพันธุม์จณา

ละก็ยากจะพรรณนา
ฤกษ์เห็นจะเพียงพอ

โรงช้างอร่ามบุษ-
พีเลี้ยงและถวายหม่อ

ยะสุดจะเย็นยอ
ก็จะเลี้ยงพนอชู

ลา ๔ สอนช้าง

ภาพย์ฉบับ ๑๖

ปางแม่สติดในไพรอยู่
ก็ทำตามอำเภอใจ

ลดเลี้ยวเที่ยวดู

มาเป็นข้าองค์ทรงชัย
ก็ต้องเสียมเจียมตน

จักทำสิ่งใด

แม่อย่าเที่ยวเล่นชุกชน
จงคอยสดับรับคำ

ดังอยู่ในพน

โอวาทหม่อถวายจงจำ
ศึกษาจาริตพิธี

มุ่งมนะน้อมนำ

เยาว์วัยไม่ก็ขวบปี
แก่ประเทศประชาราษฎร

แต่ก็เป็นศรี

อยู่เฝ้าพระองค์ทรงศร
สัตย์ซื่อถือคุณธรรมมา

ภักดีภูธร

รักษามารยาทกิริยา
ไม่กระแทกกระทืบบาทกราบเกรียว

ถึงแม้ไกรธา

ยามแม่ออกเดินเหินเที่ยว
เหยียบย่ำพฤษกษอันมี

อย่าคะนองนึกเจียว

หรือถอนทิ้งทับฟาดตี
ปลูกไว้สำหรับใช้งาน

ผู้คนอย่าดลเดือดดาล
สมัครสามัคคีกัน

เพราะล้วนเป็นข้าราชชั้น
เพื่อสนองพระราชประสงค์

ควรตั้งเจตจิตต์จำนง
ลืมหูลืมเรื่องขุนช่องของตัว

เรื่องชาติบ้านเมืองอย่ามัว
คอยปองปกป้องกันภัย

กับเหล่าเศวตฉัตรใคร
เอื้อเพื่อโอบอ้อมอารี

อย่าเที่ยวถูกรมยาเย้ย
เพราะต่างก็มีศักดิ์ตระกูล

ต้องรักเกียรติวงศ์ประยูร
ตั้งมั่นในมนัสสัจจา

ทุกวารรัตติทิวา
ถวายพระพรพระองค์ทรงธรรม

อาราธน์คุณพระน้อมนำ
อ้างพระไตรรัตน์ชัชวาล

ต้นไม้ดีดี

ชอบที่จะสมาน

ล้วนมุ่งผูกพัน

ทำงานในพระองค์

คร้ามขลาดหวาดกลัว

แม่งจะมีใจ

แก่งแย่งราวี

หน้าที่บริบูรณ์

น้อมเกศเกศา

เอ่ยเอ็นเย็นคำ

พระสยามเทวาธิบาล	ปิดป้องผองพาล
ผู้มั่งล้ามผลาญไฟไทย	
ถวายพระพรพระองค์ทรงชัย	ผดุงพระเกียรติเกริกไกร
จำเริญยังยืนพระชนม์	
พระคุณแผ่ทั่วมณฑล	ดับร้อนผ่อนปรน
ทุกขราษฎร์นำรัฐสวัสดิ	
ขอประเทศชาติไทยธานี	เรื่องรัตนจักรีศรี
อุดมวิวัฒน์พัฒนา	
เจริญพืชพันธุ์ธัญญา	ฝนตกตามเวลา
ไปมีเดือดร้อนซ่อนเข็ญ	
ขอไทยอยู่สุขเขือกเย็น	ห่อนรู้ล้าเค็ญ
ธำรงเอกราชยืนนาน	
เฟื่องเฟียรเกษียณฉันท์กาพย์กานท์	กล่อมเศวตคชาธาร
โดยสำนักในพระกรุณา	

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ

เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุตา กิติวัฒนากุลโสภาคย์
ทรงพระนิพนธ์ ทูลเกล้าฯ ถวาย

พระครูพราหมณ์อ่านในงานพระราชพิธี
วันที่ ๒๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๒๐

กาพย์ขับไม้

กล่อม

พระศรีนรารัฐราชกิริณี

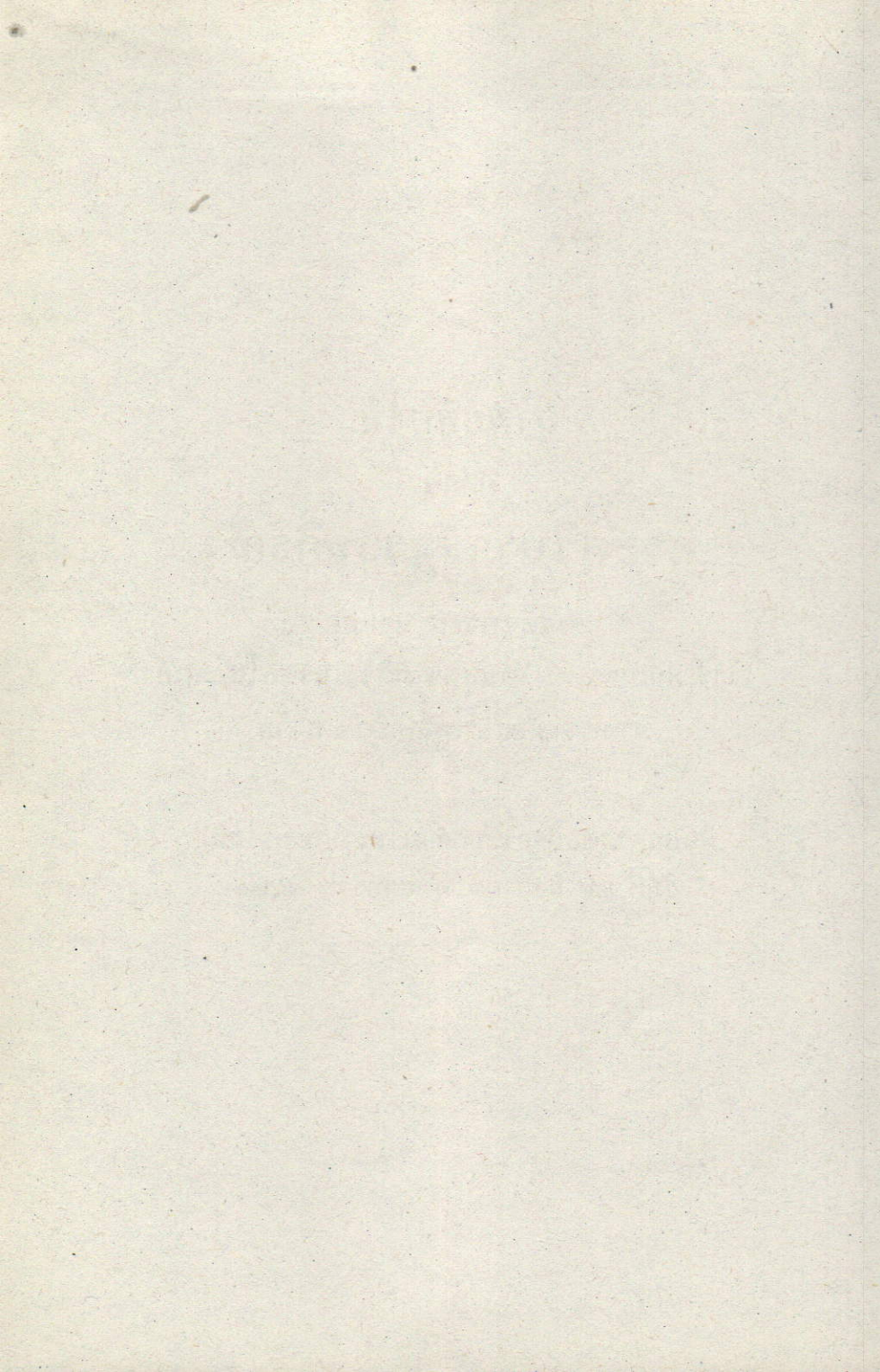
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ

เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์

ทรงพระนิพนธ์ ทูลเกล้าฯ ถวาย

ศิลปินกรมศิลปากรขับกล่อมในงานพระราชพิธี

วันที่ ๒๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๒๐

กาพย์ขับไม้

กล่อม

พระศรีนรารัฐราชกิริณี

เผด็จเทพทุกให้ทั่ว

สากล

ผู้ประสิทธิ์พิพิผล

ผ่องหล้า

จงเสด็จมุ่งมงคล

พิริเขต

ฉลองพระคชผู้ข้า

บาทเบื้องบทมาลัย

ไหว้ไทเทเวศร

องค์พระพรหมเมศ

เถลิงเหนือขุนห่าน

พิษณุนารายณ์

นอบเกล้าตั้งวาย

สังข์จักรคทาภูธาร

พระสยามภูษาน

ทรงพฤษภชาญ

ปศุบดี

ทางอาคเนย์ทิศ

โลกบาลมีฤทธิ์

คือพระอัคนี

พระคเณศวร์แลขัน-

ทกุมารเทวกรรม

จงปลื้มเปรมปรีดิ์

อวยพรกิริณี

เศวตดมรี

ให้สุขเกษมสันต์

(เพลงสาธุการ)

แม่อย่าห่วงเถื่อนทอง

พนาลัย

อย่าห่วงปวงมิตรใน

ปากกว้าง

เป็นข้าบาททรงชัย

เชิดชาติ

เกริกก้องก้องเกียรติอ้าง

เอกฟ้ารังสรรค์

อ้าแม่หัดถีนี	ผู้ประเสริฐศรี	งามลักษณะาวรรณ
แม่เป็นพรหมพงศ์	สมเป็นช้างทรง	พิเศษเผ่าพันธุ์
อย่าร่ำโศกศัลย์	ถึงแดนอารัญ	พ่อแม่ญาติหาย
แม่เอ๋ยเคยเที่ยว	กลางไพรลดเลี้ยว	เล่นตามสบาย
ชมรุกขชาติ	ดอกหล่นกล่นดาด	เมื่อต้องพระพาย
เคยสนานกาย	ในชลาลัย	ล้าธารน้ำใส
ท่องแถวแนวป่า	ทุกวาระเวลา	น่าเพลิดเพลินใจ
ถึงยามต้องพراق	เสียดนาศ	เข้าเมืองจากไพร
จากบ้านเกิดไป	เป็นข้าทรงชัย	ด้วยจิตรักดี
ลาเขตขุนเขา	เถื่อนถ้ำลำนาค	ชนกชนนี
ลาเทพผู้ครอง	เขตไพรทั้งผอง	ขอน้อมอัญชลี
ขอความสวัสดิ์	คราอยู่บุรี	เป็นพาหนะทรง

(เพลงขับไม้บันทาะว)

เมืองนราธิวาสล้ำ	ลือนาม	
บ้านช่องร้านเรืองราม	เรียบร้อย	
ไม้ผลมากแสงงาม	ออกดก	
ดูเด่นเห็นไม่ด้อย	กว่าบ้านเมืองใด	
นราธิวาส	ผู้คนกล่นกลาด	ด้วยพิธีชัย
จิตกอบปรกกุล	ต่างมุ่งมายล	เสวตดมไ
เป็นศรีไพท	สมโภชเกรียงไกร	สมเกียรติจอมศรี

เสร็จงานฉลอง	ตามแบบครรลอง	อย่างประเพณี
เข้าวังตั้งจินต์	ตำหนักทักษิณ	นิเวศร์ภูมิ
แล้วตามภูบดี	เข้าสู่บุรี	พระมหานคร
กรุงเทพฯ ใหญ่กว้าง	ถนนหนทาง	รตราสัญจร
มีที่ทำการ	ของรัฐบาล	เรือนเหล่านิกร
โรงเรียนแหล่งสอน	วิทยาภรณ์	พร้อมพรั่งวิชา
พระราชนิเวศน์	อยู่ดุสิตเขต	พระตำหนักจิตรลดาร
เป็นที่ทดลอง	โครงการทั้งผอง	เพื่อช่วยประชา
โรงช่างงามตา	กล้วยอ้อยโอชา	มีบริบูรณ์

(เพลงสรรเสริญพระจันทร์)

แม่เอยเป็นข้าบาท	ฝ่าละออง
สัตย์ซื่อถือธรรมครอง	กอบแก้ว
จงตั้งจิตคิดปอง	ร่วมสมัคร
กับเหล่าข้าราชเื้อ	โอบอ้อมอารี
แม่ยังเยาว์วัย	วิชาสิงไต่
เยื้องกรายลีลา	เสงี่ยมกายา
อย่าฟาดวงดี	ฮึดฮัดราวี
หนึ่งอย่าเกรี้ยวกราด	ดุอาละวาด
อย่าหมายมุ่งชั่ว	ถีบทิ้งเมามัว
ล้วนข้าภูบาล	ชอบจะสมาน
	ใส่ใจให้ดี
	จงสมศักดิ์ศรี
	พี่เลี้ยงหมอคความู
	เหล่าราชบริพาร
	ซึ่งไกรธเดือดดาล
	สมัครสัมพันธ์

มุ่งตั้งใจเฝ้า	พระผู้ผ่านเกล้า	ยามเสด็จผายผัน
คอยถวายบังคม	องค์บาทบรม	พระจอมราชัน
จึงองค์ทรงธรรม	ประทานสิ่งสรรพ	ด้วยต้องพระทัย
ทิพาราตรี	น้อมจิตยินดี	ถวายพระพรชัย
มงคลแก่ชาติ	มงคลแก่ศาสน์	คือรัตนตรัย
ขอเกียรติเกริกไกร	ไพร่ฟ้าหน้าใส	ปลื้มเปรมกลม

(เพลงพราหมณ์เข้าโบสถ์)

สรรพอลงกตแก้ว		แกมกาญจน์
เกทพัสตร์จัดลายลาน		เลิศพร้อม
พู่พรายรัตกำราล		เรื่องนกน
ขอพกชองหางค้อม		คร่ำล้นเลอสุวรรณ
บุญญาอันใด	มาชักนำให้	แต่ในปางบรรพ์
จึงมือลังการ	ที่ ๕ ประทาน	วิเศษสิ่งสรรพ
ล้วนฝีมืออัน	หาได้ไปทัน	ไปเทียมเทียบทาน
ชนิกแนบเนา	รัตคนลำพา	กระวินแกมกาญจน์
ผ้าตาดคลุมหลัง	ลวดลายกระจัง	ถืองแดงแสงฉาน
ข่ายคชาธาร	ฝีมือโบราณ	ห้อยปกกระพอง
สมบัติยศศักดิ์	ก็เป็นประจักษ์	เลิศล้ำล่ายอง
ทั้งเครื่องแห่แห่น	ถูกตามแบบแผน	นิยมระรอง
ทรัพย์สินศฤงคารทอง	อันแม่ครอบครอง	เป็นศรีตระกูล

เฉลิมพระยศ	พระคุณปรากฏ	พระเดชเพิ่มพูน
ด้วยพระเมตตา	ต่อปวงประชา	ทรงเอื้อเกื้อกูล
นำไทยไพบุลย์	ไพรีเสื่อมสูญ	กลับจิตภักดี
	(เพลงมหาชัย)	

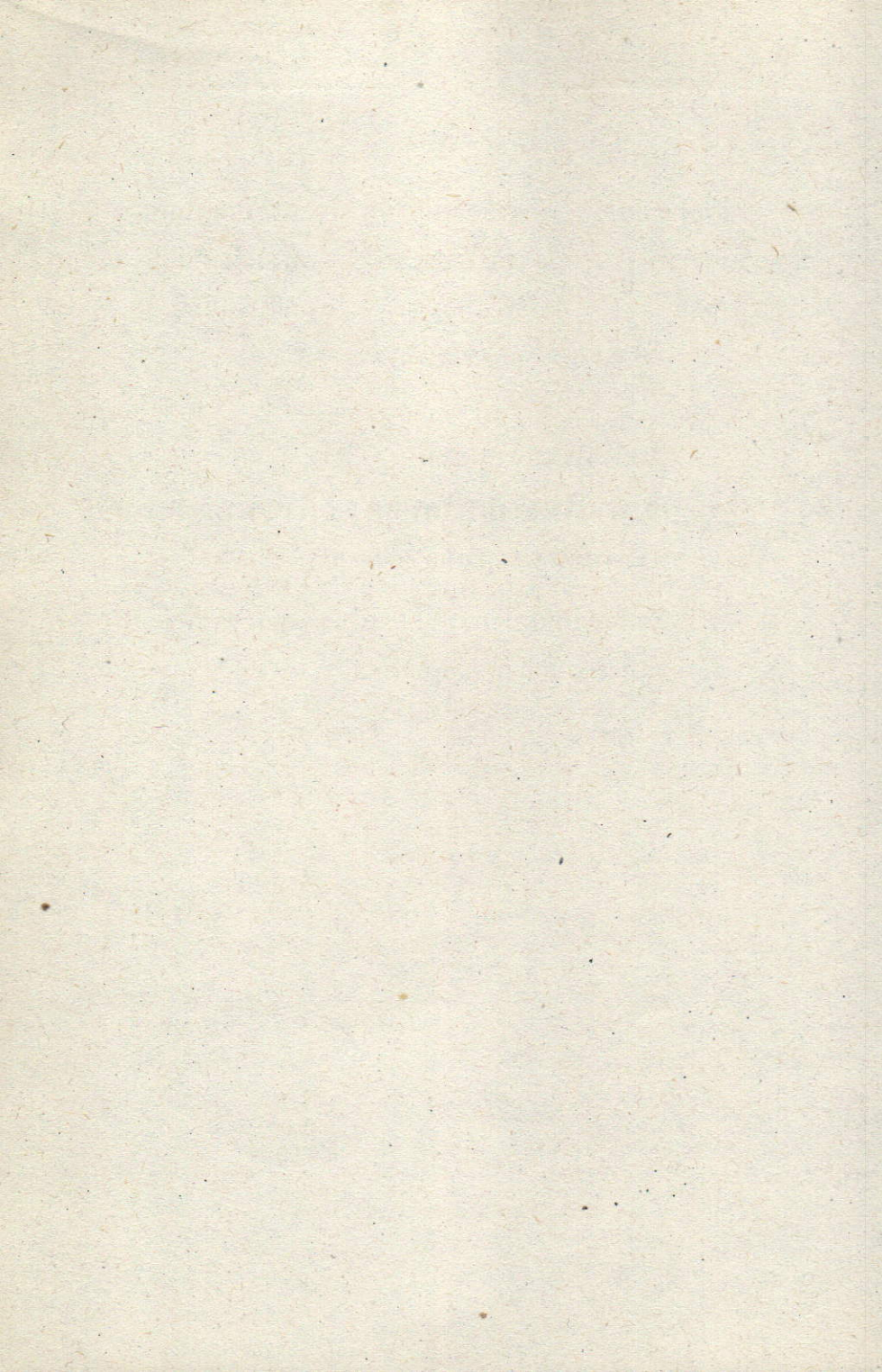
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ

เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์

ทรงพระนิพนธ์ ทูลเกล้าฯ ถวาย

ศิลปินกรรมศิลปากรขับเคลื่อนในงานพระราชพิธี

วันที่ ๒๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๖๐

คำฉันท์ดุขฎฐิสังเวยและกาพย์ขับไม้

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร

รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี

ทรงพระราชนิพนธ์ ทูลเกล้าฯ ถวาย

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทาน

ในงานพระราชพิธีรับสมโภชและขึ้นระวางสมโภช

ช้างสำคัญ ๓ เชือก

ณ จังหวัดเพชรบุรี

พุทธศักราช ๒๕๒๑

พระเศวตภาสุรคเชนทร์

นวเมณฑรพาหน

สุทธวิมลวิษณุพงศ์

คุณธำรงตามพหัสตินทร์

สุพัชรินทร์อนันตพล

คชมงคลเลิศฟ้า ๙/๕๐๗

พระเทพวัชรกิริณี
ตามพหุสตีพิชณพงศ์
โสตติธำรงวิสุทธิลักษณ์
อำนรรคมคุณสบสภกนธ์
วิมลสารโสภิต
พิบูลกิตติเลิศฟ้า ๙/๕๐๗

พระบรมนขทัต
วัชรพ่าหนพิษณพงศ์
โสตติธำรงอฏฐคช
ดิเรกยศอนันตคุณ
อดุลสารเลิศฟ้า ๙/๕๑๓

คำฉันท์ดุขฎิสังเวย

กล่อม

ช้างสำคัญ ๓ เชือก

ลา ๑ บทสดุดี

ภาพยนต์บั๊ว ๑๖

สรรวมสิทธิ์กฤษดาญชลี
ขจัดมูลกิเลสพวงมาร

ไทรรัตน์รุจี

สรรวมคุณขัตติยราชบันดาล
รุ่งเรืองเถลิงรัฐพัฒนา

ไทยพันผองพาล

พระเดชบังเกิดกิริติปรา
ทศพิธพิจิตรเจดจันทร

-กฏด้วยธรรมา

ยังเทเวศผู้ผดุงขันธ์
อเนกอดุลยฤทธิรินทร์

สีมานันต์

อำนวยสองเศวตนาคินทร์
อุดมเลอลักษณ์ประจักษ์ชัย

อีกแก้วกรินทร์

อุปบัติเบิกฤกษ์เกริกไกร
สารสามตามระบอบบวร

ดั่งวายุภานุไฉย

กัมเกล้าเกศะประนมกร
ให้สฤษฏีสรรพคเชนทร์ไพบุลย์

มวลงแมนอมร

นบองค์จตุรพักตรจำรูญ
คระไลคลาเคลื่อนหาวเหิน

นบพิษณุสุบรรณต้นดิน
บรรทมเกษียรสมุทรสถาน

นบอิศวรเสนาคลังवाल
นนทิเทพพาหนะทรง

นบพระอัคนิสฤทธิรงค์
นำเสด็จผาดโผนลำพอง

นบพระสกันทะคณศมอง
นบพระเทวกรรมล้าดี

เผด็จเทพพิทักษ์ราชธานี
ศุภสาสน์เสนอท้าวไท

ว่าคาบนี้มีเศวตดำไร
มาสู่พระบาทยุคล

หนึ่งพลาย “ภาศรี” มีพล
ชาวไพร่จับได้นำมา

หนึ่งมีช้างพัง “ขวัญตา”
อยู่เขตอำเภอกำแพง

ทั้งสองดังเทพสุรางค์
เพื่อถวายพระจอมจักริน

หงส์นำทำนูล

ข้ามโขดเขาเขิน

ทรงตรีศูลธาร

ระมัดด้วยง

เทียบแบบทำนอง

เงี้ยวสอดสับศรี

ถึงสามเชือกชัย

จากทำนองชน

จากโขลงช้างพนา

นำกะไว้วาง

ด้วยเป็นตามพหุสตินทร์	อัฐรุคชเชียวชิน
แห่งพิษณุพงศ์พรรณ	
ยังมีพลายประเสริฐเลิศวรรณ	เล็บห้ำครบกวัน
คือพลาย “ดาวรุ่ง” ผดุงคุณ	
อัฐรุคชวิชฌพงศ์สุน	-ทรลำนำบุญ
ชื่อ “ครบกกระจอก” ออกนาม	
ล้วนยอดมาตงค์ต้องตาม	ตำราสยาม
ตำรับบุราณแต่เพรง	
ว่าจักนำโชคชัยเซวง	อริล้วนยำเยง
เป็นศรีสวัสดิ์เอื้อเกื้อกุล	
บังเกิดพืชผลมากมูน	ผลหารบริบูรณ์
บำเรอปวงราชฐ์นิกร	
ล้วนเกิดเพชรบุรินทร์	เทพไทให้พร
ซ้องเสียงเสนาะกังวาล	
เฉกนี้มีไม่ในกาล	ก่อนครั้งบุราณ
ช้างสามพิเศษพิสัย	
ฝ่ายข้างกระทรวงมหาดไทย	ได้รับข่าวชัย
ก็แจ้งสำนักพระราชวัง	
ให้กำหนดพิธีตั้ง	มีมาแต่หลัง
ขึ้นระวางสมโภชจอมกรี	

วิสาขมาสจตุตถี
มะเมียสัมฤทธิศกเนา

พ่อเอยแม่เอยจงเข้า
สถิตในนิเวศน์โรจรมย์

เชิญสดับศัพท์ฉันทนิยม
สังเวบบำบวงเทวัญ

ปากษ์แรมลูปี

เป็นศรีแดนเรา

ดุชฎีเชิญชม

ลา ๒ ลาไพร

วสันตดิถีกันต์ ๑๔

อ้าจอมคชากรูจิโรจน์
ล้วนงามประจุมณีวรร

เลอเลิศอดุลงมฤทธิ
คือสารพิเศษบรรองค์

อย่าห่วงครหนคณะสหาย
อย่ามุงคะนึ่งศิขรมณ

สามพ่อและแม่คชเศวต
ยังมีนิกรชนเอา

หวังรักถนอมวชรรคช
แต่ด้วยระบอบนิยมบุญ

ว่าหากพิบูลย์บรรลัภ
ปรากฏอุบัติสุรประดาส

ชุตีโชติเพริศพรรณ
-ณะวิสุทธิยั้งยง

ก็เพราะพิษณุพงศ์
วรเทพสฤษฏีดล

ฤสบายกะผองตน
-ทลถิ่นสรนุกเนา

มละเทศก็แต่เยาว์
มนเฝ้าและเลี้ยงดู

มิละลดจะเชิดชู
-รพท่านแต่เพรงกาล

-ษณคักคึกษาธาร
นรผู้ประสพสม

จูงนำถวายเป็นปราชญ์
 จักเป็นพระพาหนะอุดม
 ควรมิ่งคชาวิสิฐขวัญ
 ลาผู้พิทักษ์อนุกุล
 ลาเทพสถิตถนนวนิส
 ผู้ยังเยยศพลีกไกร
 ข้าน้อยจะคลาละตรวน
 ขอเดชะให้คุณทวี
 จักมุ่งประกอบสรรพกิจ
 เป็นคู่พระบารมีรดล

-ชพระบาทบรม
 กิตติ์ประกอบคุณ
 สละวันวิเศษสุนทร
 กตเวทีน้อมใจ
 ทูรชฎาธรรมไพโร
 อภิบาลพนาลี
 และสถลคีรี
 นิรโทษะทำงาน
 จิตคิดกุศลผล
 สิริโสทธิไพไทย

ลา ๓ ชมเมือง

อินทรวชิรเจ้านันท์ ๑๑

เมืองเพชรบุรีงาม
 ทิวทัศน์อำไพ
 ชนชาญเกษตรกิจ
 ต้นตาลโตนดราย
 เมืองเพชรบุรีรัต
 เป็นเอกบุริรม
 วัตวังพระคีริน
 ช่างเอกประกอบกา

กิตินามกระฉ่อนไกล
 ดุจแก่งนิมิตหมาย
 -จผลิตก็มากหลาย
 สหกรณ์ก็ควรชม
 -นประวัติดีสม
 -ยบุราณนานมา
 สิริศิลปอาภา
 -รายดุจ ณ ปางหลัง

วัดเขานันไดอิฐ
 สอนธรรมะจีรัง
 เมืองเพชรบุรีรม
 ถึงวันพิธีชัย
 ทุกหมู่ประชาชน
 ยাত্রโดยทวารจร
 จัดเป็นกระบวนแห่
 ถึงคราพระภูบาล
 ยามได้อุดมฤกษ์
 ใ้ท่กอปรพระกิจจา
 เสร็จตามเสด็จไท
 ขวัญเอยพระคชทั้ง
 โรงรัตนาม
 บุญศักดิ์ทำนอง

กสิกิตพลายพัง
 บมิเสื่อมคุณาไช
 -ยก็สมพระกรุงไกร
 มรคาคละนาคร
 จรยลคชาธร
 พฤฒิครูประกอบการ
 ดุริยแดทรก็กังวาน
 ฐเสด็จ ณ พลัปปลา
 ทิขเบิกพระคชา
 ดุจมี ณ ครั้งหลัง
 ประลูในพระเวียงวัง
 ตรยะรุ่งระเรืองรอง
 รุจิสมบมีสอง
 ระบุแบบระบือคุณ

ลา ๔ สอนช้าง

กาพย์ฉบับ ๑๖

อ้าพระมาตงค์คงบุญ
 จรสู่สู่พระราชวัง
 โอวาทหัสดาจารย์ฟัง
 ศึกษาจาริตกิจจา

วิษณุพงศ์อตุลย์
 ฐัชรรมอยู่ยัง

จักเดินหรือทำอิริยา
รยาทพิลาสเชิงชาญ

บริโภคน้ำท่ากระยาหาร
ระแวดระวังจดังดี

หนึ่งว่าอันราชหัตถ์
หาเคยปรากฏแต่ไร

จึงควรเสวตกุญชรไกร
สามัคคีพิทักษ์ราชัน

จงดูเยี่ยงพระไอยรานันต์
พเบื่อง ณ บวรพวงศ์

ไอรापตสมิทธิมาตงค์
แห่งองค์เทวราชโกสิย์

เจ้าพระยาปราบหงสาวดี
พาหนะนฤเบศร์นเรศวร

คือรู้งานการกระบวน
กล้าหาญชาญเดชศักดิ์ดา

เหล่าเสวตราชไอยรา
ตามแบบระบอบธรรมเนียม

รู้ฟังถ้อยครุรู้เจียม
บรมอิศวราชทรงศร

บถใดแลมา-

ให้เหมาะะควรกาล

เลอลักษณ์ประชุมตรี

พร้อมเพรียงร่วมใจ

ผู้อยู่ในบวร-

ผู้เป็นช้างทรง

ปราบมรุมไพร

รู้จักอันควร

หน้าที่มีมา

รู้จักคมเคียม

อ้างศรีตรีรัตนบวร	หลักหล้านิกร
พระสยามเทวาประเทือง	
อีกพระเสื่อเมืองหลักเมือง	บุรพกษัตริย์เรือง
เดชาคุณหนุนชัย	
คุ้มขันท์ขอบเขตประเทศไทย	หมู่ชนพลไกร
อีกพระบรมจักริน	
ด้วยสัจจาจางจินต์	ด้วยภักดีนฤบดินทร์
ด้วยสามัคคีชาวสยาม	
ขอชาติเชิดชูทุกยาม	ไปรู้เลื่อมนาม
ตราบสุริย์จันทร์ดาวยังมี	
ผูกพจน์ันทวากยวิธี	กลุ่มมราชกรี
สนองพระบรมราชโองการ.	

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร
 รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี
 ทรงพระราชนิพนธ์

พระครูพราหมณ์อ่านในงานพระราชพิธี
 วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๑

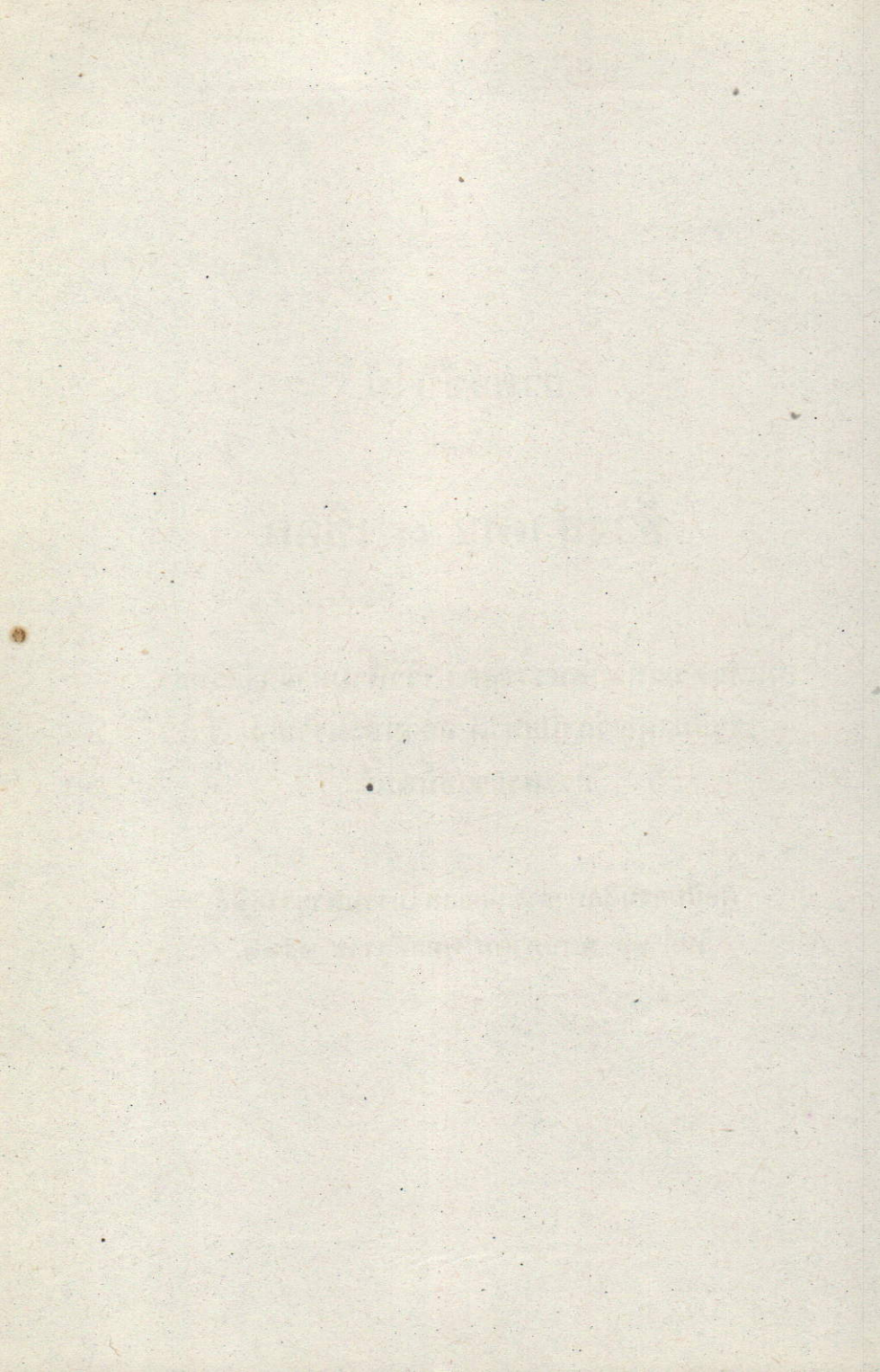
ภาพยั้บไม้

กล่อม

ช้างสำคัญ ๓ เชือก

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร
รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี
ทรงพระราชนิพนธ์

ศิลปินกรมศิลปากรขับกล่อมในงานพระราชพิธี
วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๑

กาพย์ขับไม้

กล่อม

ช้างสำคัญ ๓ เชือก

อาราธน์เทพทั่วทั้ง	ถิ่นสถาน	
พรหมเศร์มเหศวรหาญ	เกิดเกล้า	
นารายณ์เชียวเชิงชาญ	ชูเขต	
เผด็จจู่ดุษฎี	เผือกผู้ผดุงคุณ	
สรวมศรีไตรรัตน์	กิเลสบำบัด	บำเพ็ญการย์บุญ
ปวงไทเทเวศร์	อิศวรพรหมศ	พิษณุหนุน
อัคนีสุนทร	ฤทธิอดุลย์	อนนทเดชา
พินนเศร์ขัน	-ธกumarเทวกรรม	เทพจูงมุงมา
อวยพรพระคช	ให้เกียรติปรากฏ	ถือคุณธรรมมา
ปลื้มเปรมปรีดา	สมปรารถนา	สบสุขเกษมสันต์
	(เพลงสาธุการ)	

อ้าจอมกุญชรทั้ง	ทวยสาม
อย่างนี้กะเนิงยาม	อยู่เหยา
ติดจิตจากมิตรตาม	แต่สนุก
ลืมน้ำมาคอยเฝ้า	ฝากให้ภูบาล

พระจอมคชขวัญ	เอกฟ้ารังสรรค์	เทวัญบันดาล
ล้วนพิษณุพงศ์	สมเป็นช้างทรง	พระจอมจักรวาล
ดุดังดำนาน	ดำเนียรโบราณ	กำหนดนิยม
อย่าห่วงสหาย	อย่าห่วงสบาย	อย่าทุกข์ใจตรม
อย่าเคร่งคิดผู้	เคยห่วงเลี้ยงดู	ด้วยคชอุดม
มีศักดิ์เหมาะสม	เป็นข้าบาทบรม	องค์ราชาชัย
ลาโรงเรียนหย้า	ที่เคยอยู่เนา	สุขกายสุขใจ
ลาผู้พิทักษ์	ที่เลี้ยงด้วยรัก	ขอลาจากไกล
ลาเทเวศร์ไท	เจ้าเขาเขียวใหญ่	ไพร่ชฎาขระงำ
ข้าน้อยจะเข้า	ไปเป็นข้าเฝ้า	พระองค์ทรงธรรม
ขอท่านประสาทพร	พิเชษฐบวร	พิจารณาผ่อนนำ
ให้เรียนรู้จำ	รู้เชิงกระทำ	พระราชการ

(เพลงพราหมณ์เข้าโบสถ์)

เพชรบุรีรุ่งรัตน์เรือง	เรื่องรมย์
เกิดเกษตรการควรม	เขตไว้
สกุลช่างน่านิยม	เยี่ยมยอด
ประวัติศาสตร์ว่าได้	เด่นพร้อมแต่บุรพ์
^{๓๖} เมืองเพชรบุรีงาม	เลื่องชื่อลือนาม
ป่าดงพงเนา	ทะเลขุนเขา
เรือกสวนเกือกกล	เลี้ยงสัตว์มากมุน
	ไปเปรียบไฉน
	ขับซ่อนเพิ่มพูน
	เกิดพัฒนา

เขื่อนเพชรมีน่าน	เพิ่มน้ำเจ้าจัน	ผลิตผลพา
ทั้งการประมง	โป๊ะจับปลาคง	ได้มีราคา
สหกรณ์ลือชา	ชนหลายเหล้ามา	ก็ต่างชื่นชม
มีทั้งเรือนร้าน	สถานที่ราชการ	เลิศล้ำนิยม
ผู้คนหญิงชาย	ไปมาค้าขาย	มากมายอุดม
วัดวาน่าชม	ชาวบุรีรัมย์	เก่งทางช่างศิลป์
ถึงวันพิธี	อันกำหนดมี	เหล่าราชกริน
เพื่อการมงคล	รับน้ำเทพมนตร์	แล้วต่างมาอิน
ทิวาเขียวชน	เหล่าศิลปิน	ขับไม้ประกอบขอ

(เพลงขับไม้บัณฑิต)

สามพระเศวตคชพร้อม	พิษณุพงศ์
มาสู่บาทละอององค์	เอกด้าว
จาริตพิธิจง	เจนศึก-ชานา
เนกพระคชอะคร้าว	คู่ไว้ก่อนกาล
^{๓๖} สามพระเศวต	ล้วนคชพิเศษ
จงเสี้ยมเจียมตัว	อย่าหลงเมาแก้ว
รู้ฟังอาจารย์	รู้ราชการ
เศวตไอยรา	ต่างก็จรมา
ตั้งจิตสามัคคี	ร่วมกันพิทักษ์
ดูอย่างช้างทรง	มหิทธิยง
	พิสุทธิพิศาล
	รักศักดิ์คชธาร
	ผูกจิตมั่นคง
	ตำบลแดนดง
	บาทาพระองค์
	เยี่ยงในปางบรรพ์

ดูจพาหนะ	องค์ท้าวสักกะ	คือเอราวัณ
ครันยุทหัตถ์	พระองค์ภูมิ	นเรศรราชัน
ขับช้างโรมรัน	นำชัยอนันต์	สู่ตัวแดนไทย
เสวตกริน	รองบาทบดินทร์	ผู้ทรงราชย์
น้อมถวายพระพร	บพิตรบรร	อั่งรัตนตรัย
ขอชาติเกริกไกร	ผ่านพ้นผองภัย	ลือเลื่องนามา

(เพลงนเรศรชนช้าง)

อาภรณ์เพราเพริศพร้อม	พู่พราย	
ผ้าโพกตระพองลาย	เลิศล้วน	
กำราลเทือกถ่องสาย	แถบรัต-คณนา	
กระวินชนักของหางม้วน	มาศแท้ประดิษฐ์ทำ	
^{๓๖} อาภรณ์พรายเพริศ	วิเศษประเสริฐ	รอยบุญหนุนนำ
พู่พรายเลิศดี	ชนจามรี	แลข่ายทองคำ
ล้วนแต่งงามล้ำ	ยากจะจดจำ	มาพรรณนา
ผ้าพาดขนอง	ลวดลายล้ำยง	แลดูงามตา
กระวินตระการ	เป็นของโบราณ	สุวรรณเสมา
อุไรรังดา	ของหางเสาวภา	ยิ่งพิศพึงยล
ยศศักดิ์สมบัติ	สิ่งสารพัด	เลิศมิ่งมงคล
พี่เลี้ยงหมอคู	โรงรัตน์เชิดชู	ทวยบริชน
ก็มาได้ดล	เป็นศรีแก่ตน	เพิ่มพิพัฒน์ชัย

ขอรราชกริน	ทั้งสามเชียวชิน	เป็นคู่พระทัย
มงคลแก่ชาติ	มวลประชากราษฎร์	ประเทืองกายใจ
เกียรติก้องก้องไกล	ทั่วทั้งภพไตร	ไพรีเสื่อมสูญ
(เพลงมหาชัย)		

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร
 รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี
 ทรงพระราชนิพนธ์

ศิลปินกรรมศิลปากรขับเคลื่อนในงานพระราชพิธี
 วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๑

บทความพระราชนิพนธ์

เรื่อง ช้าง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร

รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี

อัญเชิญจาก

หนังสือนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

เนื่องในโอกาสคล้ายวันพระราชสมภพ พุทธศักราช ๒๕๒๖

กองพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร

เรื่องช้าง

ฉันชอบช้างมากที่สุด ช้างทำอะไรได้หลายอย่าง มีนิทานและเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับช้างมากมายในหนังสือที่เคยอ่าน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเป็นองค์แรกที่คิดว่าช้างเป็นสัญลักษณ์ของฉันใคร ๆ พลอยถือเช่นนั้นตามไปด้วย เห็นข่าวของสิ่งใดเป็นรูปช้างก็ซื้อหามาให้ใช้ หรือตั้งตุ๊กเล่น

อีกเรื่องหนึ่งที่ทำให้ฉันต้องเกี่ยวข้องกับช้าง คือ จังหวัดยะลา น้อมเกล้าฯ ถวายตามประเพณีโบราณ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขึ้นระวางเป็นพระเศวตสุรคชาธาร ทรงเลี้ยงในเขตพระราชฐานเป็นเชือกแรก (พระเศวตอดุลยเดชพาหน พระเศวตฯ เชือกแรกในรัชกาลโปรดเกล้าฯ ให้สวนสัตว์ดุสิตเลี้ยงไว้ เอาเข้ามาเลี้ยงในเขตพระตำหนักจิตรลดามายหลัง การเดินทางจากเขาดินมาสวนจิตรใช้เวลาหลายชั่วโมง ได้ความว่าพยายามถอนต้นไม้หลายต้น) เมื่อเวลาแปรพระราชฐานไปหัวหิน ก็โปรดฯ ให้คุณพระและสุนัขบริวารทั้งฝูงโดยเสด็จด้วย เหตุนี้ฉันจึงคุ้นเคยกับคุณพระเป็นพิเศษ ฉันนั่งเล่นบนเสื่อ คุณพระก็นั่งด้วย (บางครั้งจะนั่งตักฉัน ต้องคอยเขยิบหนี) คุณพระชอบเล่นฟุตบอล เล่นปิดตาไล่จับ ตอนเย็น ๆ เราจูงมือ (จูง) กันเดินเล่น เผลอ ๆ ก็เอามือคนเข้าไปอม เวลาเพื่อนที่โรงเรียนมาดูคุณพระ คุณพระจะไม่ให้ฉันเล่นกับเพื่อน ๆ จะมาจูงฉันไป แม้ว่ามีเด็กนักเรียนแต่งตัวเหมือนกันหลายคน คุณพระจำฉันได้

พอคุณพระโตขึ้น ก็ไม่ได้เล่นกันบ่อย ๆ เช่นเคย ฉันมีแต่มีธุระอย่างโน้นอย่างนี้ และคุณพระก็ชอบเล่นแรง ๆ เพราะลืมนึกไปว่าตนเองตัวโตมาก เมื่ออายุประมาณ ๕ ปี คุณพระเชือกนี้ก็ล้ม

ต่อมามีผู้พบช้างพังเผือกที่จังหวัดนราธิวาส เมื่อจะสมโภชขึ้นระวาง ดร. กัลย์ อิศรเสนา ณ อยุธยา เลขาธิการพระราชวังในขณะนั้น ได้เชิญกระแสพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ฉันเป็นผู้แต่งฉันท์ดุขฎิสังเวยและกาพย์ขับไม้ประกอบขอสามสายสำหรับพราหมณ์และศิลปินกรมศิลปากรอ่าน ในครั้งนั้นรู้สึกหนักใจมาก ประการแรกคราวสมโภชขึ้นระวางพระเศวตสุรคชาธารที่ยะลา ฉันก็ยังเด็ก ไม่ได้ตามเสด็จไปด้วย จึงไม่ทราบว่พระราชนิพนธ์เป็นอย่างไร เขาจะอ่านฉันท์กันตอนไหน ประการที่สอง ฉันแต่งฉันท์ไม่ค่อยเป็น เมื่ออยู่โรงเรียนจิตรลดา แต่งเพียงครั้งสองครั้งตามที่ครูสั่ง เป็นฉันท์สั้น ๆ แต่งพอรู้วิธี เมื่อเรียนปริญญาตรีจุฬา ก็ไม่ได้แต่งอะไรเป็นชิ้นเป็นอัน แต่เมื่อโปรดเกล้าฯ แล้วก็ต้องพยายามแต่งทูลเกล้าฯ ถวายให้ดีที่สุด ได้ปรึกษาท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา ซึ่งเป็นผู้แต่งฉันท์ดุขฎิสังเวย เมื่อคราวสมโภชขึ้นระวางพระเศวตสุรคชาธาร ท่านได้แนะนำวิธีการแต่งพอเป็นสังเขป ฉันจึงได้ค้นคว้าต่อในเรื่องของช้างเผือก ได้อ่านฉันท์เก่า ๆ มีวิธีแต่งดังนี้ ลา ๑ ไหว้พระรัตนตรัย ไหว้เทวดา พระมหากษัตริย์ ตอนยอพระเกียรตินี้ฉันก็เอาพระราชกรณียกิจใหม่ ๆ มากล่าว ลาที่ ๒ เรียกว่า ลาไพร ธรรมเนียมเดิมจะกล่าว่า ป่ามีผีसान่ากลัวออกมาอยู่เมืองดีกว่า ฉันเปลี่ยนเป็นว่าป่าจังหวัดนราธิวาส (ตามที่ฉันเคยเห็น) สวยงามอย่างไร น่าสบายมาก แต่ต้องตัดใจออกมา

เพราะมีหน้าที่ต้องปฏิบัติ ลา ๓ กล่าวถึงพิธี และสถานที่ในวัง ลา ๔
สั่งสอนช้าง เหมือนสอนคน นึกถึงว่าข้าราชการที่ดีควรเป็นอย่างไร
นอกจากนั้นก็เที่ยวถามว่าใครอยากให้สอนช้างอย่างไรอีก มีอยู่คนหนึ่ง
ที่มีหน้าที่ดูแลสวน แนะนำว่าควรสอนไม่ให้เหยียบย่ำหรือดึงกิ่งต้นไม้ แล้ว
บอกว่าช้างเป็นศัตรูพืชใหญ่ที่สุด

หลังจากนั้นเมื่อมีการสมโภชช้างอีก ๓ เชือก ฉันก็ต้องแต่ง
บทฉันท์และกาพย์อีกตามเคย มีคนว่าแต่งยาวไป ทั้ง ๆ ที่นึกไม่ค่อยออก
และแต่งสั้นกว่าของโบราณเสียอีก การแต่งฉันท์ดุขุฎีสังเวณีนี้เป็นเกียรติ
ที่น่าภูมิใจยิ่ง แต่ก็ลำบากยากมาก ฉะนั้นจึงรู้สึกเสียวไส้เมื่อใครบอกว่า
มีคนพบช้างเผือกอีก

ฉันยังมีความเกี่ยวข้องกับช้างอีกมาก แต่ที่นี้ก็ออกมาชัด ๆ ก็
เพียงแค่นี้

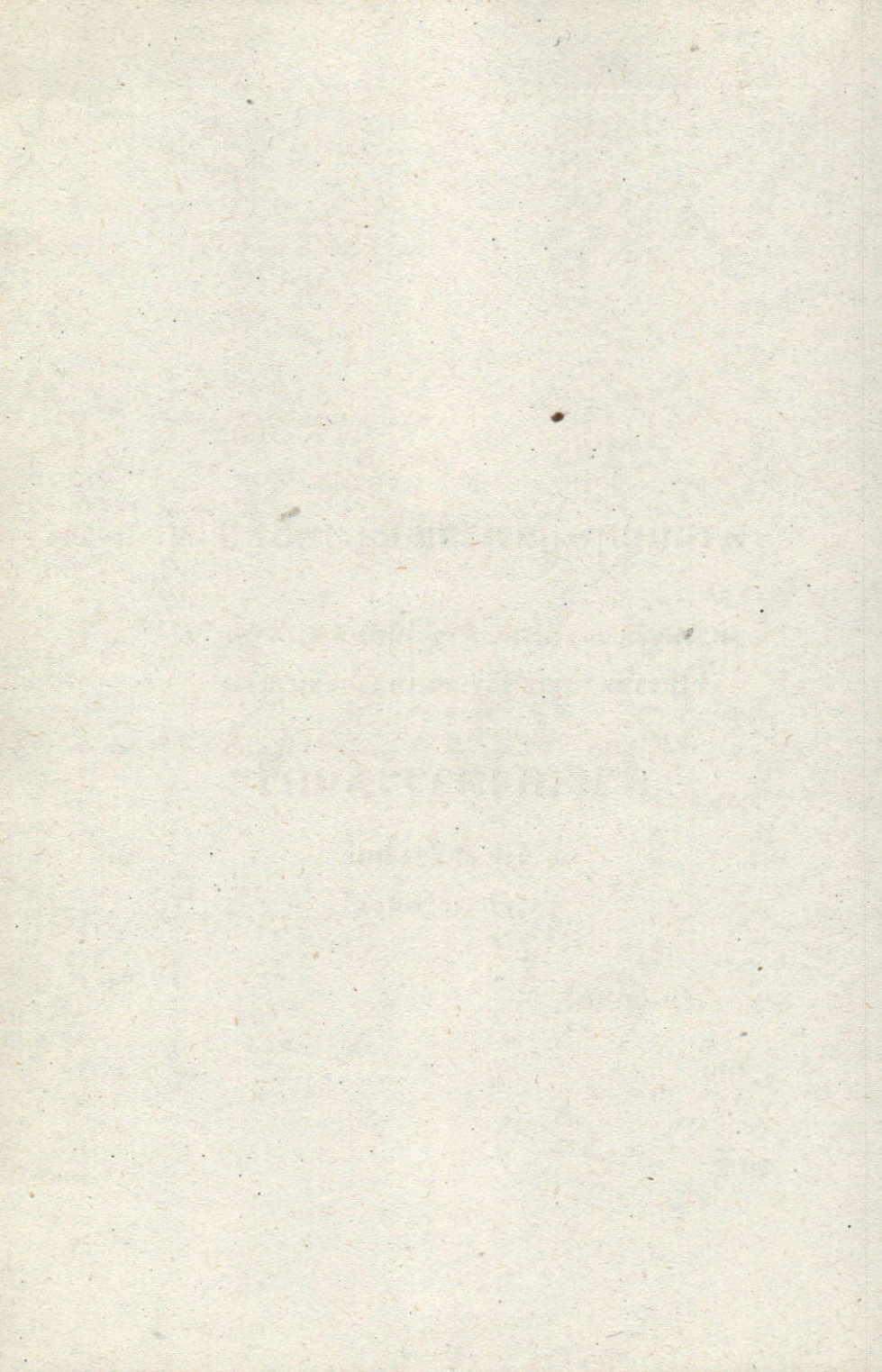
คำฉันท์ดุษฎีสังเวยและกาพย์ขับไม้

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทาน
ในงานพระราชพิธีรับสมโภชและขึ้นระวาง

พระเศวตวรรัตนกรีฯ

ณ จังหวัดเชียงใหม่

พุทธศักราช ๒๕๐๙

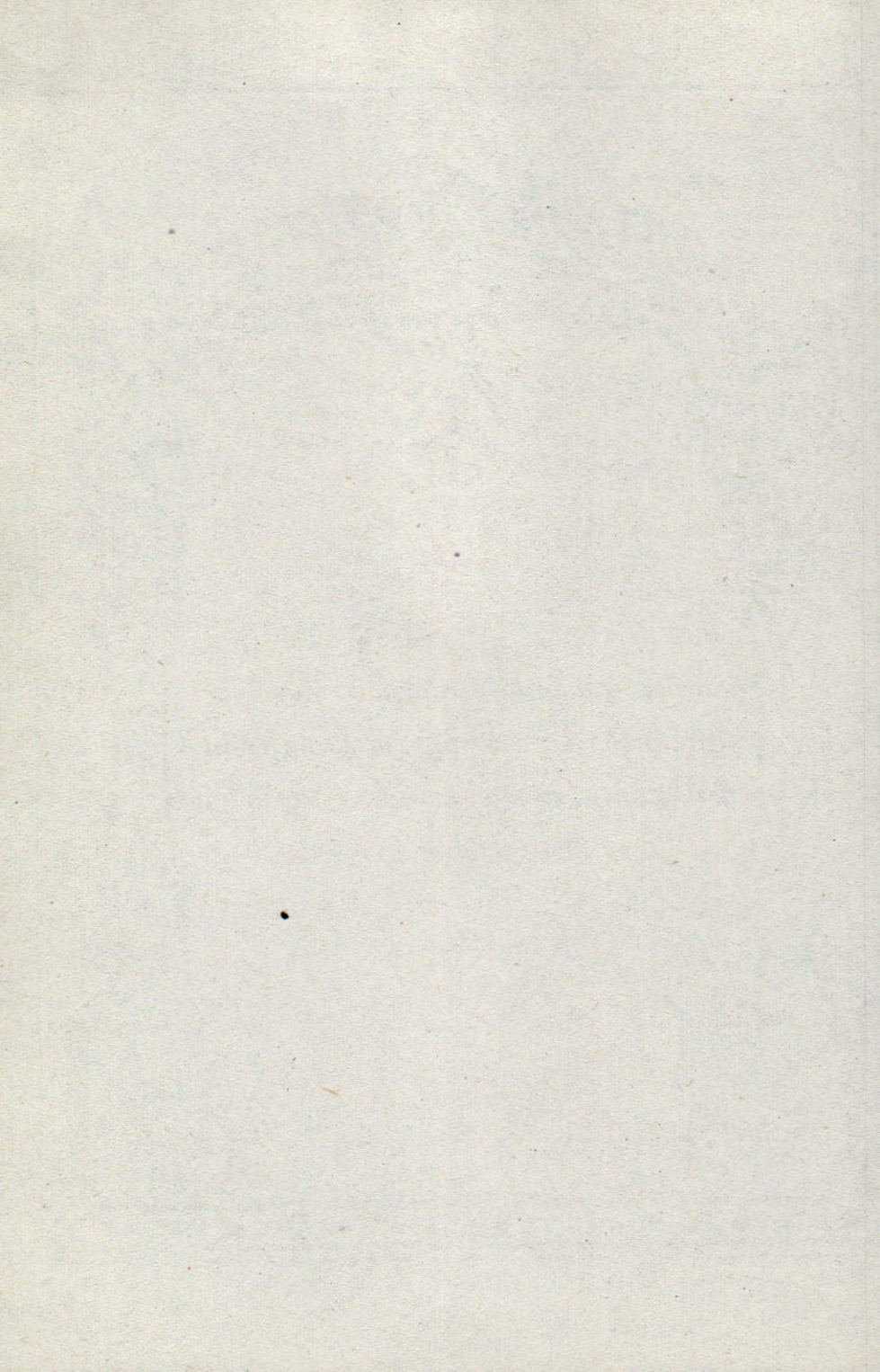

พระเศวตวรวรตนกรී นพีสิริพิงคนธ์
เอกาทศมงคลสุลักษณ์ ศุภนัชนเตราทิโควรรณ
พิษณุพันธุ์อัครคชาธาร อัญญกุลสารตามพหัสติน
ปรมินทรมหาราชพาหน สยามประชาชนสวัสดิคุณ

เดชออกุลยเลิศฟ้า ๙/๕๐

คำฉันท์ดุष्ฎีสังเว
กล่อม
พระเศวตวรรัตนกรีฯ

ลาไพร

ภาพย์ฉบับ ๑๖

อัญขยมสดดีพระไพร
สระสโรชมหิมา

ป่าดงพงใน

ฉทิ้งธารคีรีเหวผา
อเนกพฤษพิศาล

ไม้ไผ่นานา

ป่งป่าท่าทางเที่ยวธาร
ข้าขออ้อลาพระไพร

อันจรสบสถาน

พระพนัสบดีผองสบไศล
ทำนุบำรุงผดุงผดา

ดูข้าตั้งใจ

เทียนรูปแลประทีปชวลา
สังเวยประดับทุกพรรณ

เครื่องโภชนกระยา

กล้วยอ้อยพรว้าตาลสพสรพ์
ประสิทธิพระไพรพน

ถวายแก่พระกรรม์

ลาเทพทั้งพื้นไพรสนธ์
หฤทัยตั้งรักษา

จงรักษาดำกล

อย่าได้เบียดเบียนบีฑา
ทั้งปักษ์ทั้งปวงเดินดง

มาลาแลเศวตฉัตรธง
จงท่านอย่าได้บีฑา

ได้เดินไกลกรายไปมา
อย่าต้องอย่าพานเบียดเบียน

ขอจงสุขสถาพรเสถียร
อัญเชิญธ สถิตยในไพร

ช้างใดต้องบาศบโคล
ประโยชน์เลี้ยงรักษา

อย่าได้แด่เดียดโคศา
พ่อแม่พี่น้องเผ่าพันธุ์

เมืองโพ้นนางช้างก็สกรรจ์
ล้าเกาดำเนินโสภา

กล้วยอ้อยพรว้าตาลนานา
อเนกด้วยอาหาร

ป่าดงฤาจะเปรียบบุญปาน
ในไพรพนมชมผา

เมื่อนอนร่วมไม้สาขา
แลเงื่อมชรอ่อนเกินเขา

ภูธรประชา

ถวายเป็นใจจง

ขอโทษอามลา

อย่าได้วนเวียน

จำนองจงไป

อย่าคร่ำครวญหา

ย่อมโขลงแสงสรรค์

หญ้าเผื่อเหลือตรา

เบื้องสุขสำราญ

หญ้าแฝกแซมคา

เมืองโพ้นรัตนพิพหา
เมสียงบ่ได้เคื่องระคาย

ท่าทางเดินเห็นก็สบาย
ประจำบ่ห่อนคลาไคล

พเนกจุลงเกลี้ยงเกล้า

ความญชกับนาย

วสันตติลกฉันท์ ๑๔

อ้าพ้ออย่าคิดแก่ชนนี
อ้าพ้ออย่าคิดภคินี
อ้าพ้ออย่าคิดคณผู้บุตร
อ้าพ้ออย่าคิดคชผู้หลาน
อ้าพ้ออย่าคิดพนสรนุกนี้
อ้าพ้ออย่าคิดสุขในบวร
อ้าพ้ออย่าคิดสุขในป่ง
อ้าพ้ออย่าคิดแก่บริวาร
อ้าพ้ออย่าคิดคชสุคน-
ดอกไม้อันหอมคชผรม
อ้าพ้ออย่าคิดแก่ผลผลา
ธารน้ำอันไหลวิสุทธใส
อ้าพ้ออย่าคิดทุกขบัดนี้
อ้าพ้ออย่าคิดทุกขวังเวง

แลชนกในกลางไพร
พนสนทาสึงสถาน
อันเสน่หองพาล
เหลนหลือลิดแลพงษ์พันธุ์
สุขเล่นพนาวัน
พดห้วยฉทิ้งธาร
ดในป่าพฤษภาสาร
อันเป็นเพื่อนในไพรพนม
ธอันเคยภิรมย์ชม
ขจรกลิ้งวังเวงใจ
ภักษหญาอันมีใน
แลมาเลียงแก่ตนเอง
ทุกขแต่หลังบุราณเพรง
เลย ณ พ้อจงฟังครู

ต้องบาศเรานี้ฤณพ่อ
 พังพลายอันใดกลตำรู
 อ้าพ่อจงเสียยศอันร้าย
 หล่อหลอนอย่าทำกิจบควร
 อ้าพ่อจงเสียยศอันเปลื้อง
 พ่อจำอันสอนจิตรอย่าแคลง
 จงมีจิตรสุทธิตั้งงาม
 พวกพ้องนิกรบริวาร
 อ้าพ่ออย่าโสกออย่าทุกข์เลย
 อย่าให้พิลาปจิตรอา
 อ้าพ่ออย่าโทษบิดรมา-
 อ้าพ่ออย่าโทษนรนรินทร์
 อ้าพ่ออย่าโทษชนผู้ใด
 มาเป็นชานินรนิรัน-
 จงพ่ออย่าได้ทุกข์ทุกขา
 จักนำยังโรงรัตนประไพ
 หนึ่งโสดสมเด็จบรมหง-
 รัสฤษดิสรรรคพ่อมาสม
 อย่าโทษพ่อแม่คณพี่น้อง
 โทษกรรมเองกับมิเว้น

เพราะเสน่หแห่งกู
 ก็จะไม่ยิงจะล่ามสงวน
 แลอย่าชิงทรหึงหวล
 แลอย่าถือบออย่าฉัดแทง
 แลอย่าเลื่อมกำแหงแรง
 แลจงรักทั้งหมดความญ
 สงบเสงี่ยมแลเสียมสาร
 บริรักษรักษา
 แลอย่าเศร้าอย่าโศกา
 ดุรเลยจงพึงยิน
 ดรโทษอันเพื่อนกิน
 ทั้งนี้ยอมอำเภอกรรม
 แลพระพรหมหากสรรค์
 ดรเลี้ยงบำเรอหใน
 ดุรเดียดรฤกไฟพร
 จิตรจงสำราญรมย์
 ษคือองค์พระพรหม
 เป็นวรพาหนภูเบนทร์
 แลจงคิดคำนึงเหน
 บมิแจะจะหลีกกรรม

จงตั้งมโนชที่จะไป
 จักเห็นสระกุสุมพวรรณ
 มีบัวบุษบิปานอุบลจง-
 ในปัทมแบ่งแลก็สลดม
 ตั้งใจราฟอชจงเดิน
 อย่าคิดลำนาพอันมี
 พ่อแม่พี่น้องอันเป็นเสน่-
 จงพ่อมาเสียพยศมายวล

บุรีรมยเหตุหรรษ์
 ณสนุกนิชชีนชม
 กลนี้ก็สรบสม
 ก็สลดนทั้งสระศรี
 ดลในพระบุรี
 คชเคยทรเหวอน
 หทั้งนั้นอยู่เครงครวญ
 จิตรโดยศุสมพอง

แดนี้พนาทาง
 ร่มราบคือน่ากลอง
 ครันพ่อแลดีแล้ว
 จักเป็นคเชนทรา
 มีพวกจะเกี่ยวหญ้า
 จักกินอันใดใด
 หนึ่งโสตนายแลควาญ
 ขัดสีดูเรื่องรอง
 ที่อยู่จะใครอยู่
 จงพ่อมาฟังยิน

ก็กระดาษทั้งผอง
 แลธเกล้งประดับดา
 วรรณราชราชา
 ธิบดินทรฤไกร
 มาส่งให้บยาใจ
 ก็จะได้ตั้งใจปอง
 จะรักษาบให้หมอง
 บมิให้มีมลทิน
 ทั้งที่กินจะใครกิน
 คดีอันถูกกล่าวสาร

หนึ่งโสดประดับด้วย
ชนักร่างประแอกอาน

อยู่ป่าใช้ถีบฉัด
จงเสียยศทั้งมวญ

จักเป็นข่านัญ-
ปราบราชไพร่

หนึ่งโสดกรีนีสาทร
มนต์ใจเส่นหา

ขอแต่พระไพโรคณา
ยังศุขรมยบุรี

จงตั้งใจเดินด้วยดี
แลสระสโรชในไพร

ร่มรื่นพื้นป่าพอใจ
สนุกนี้สำราญบรรทม

ป่งป่าท่าทางเคยชม
สนุกนี้กว่านี้แสนทวี

น้ำไหลไคลคลายเปรมปรีดี
ทั้งหญาเร่ร้อนอ่อนหวาน

อุบลสัตบันแบ่งบาน
สำราญภิรมยอนันต์

คชาภรณ์อลงการ
แลดระพัตรคนควร

แลหล่อแทงทรหึ่งหวน
แลมาเชื่องเป็นสารศรี

ชรเกล้าตรีโลภีย
แลจงจำอันสั่งสอน

อันผูกด้วยสร

ตุจกลีลา

อย่ารำพึงศรี

เป็นที่อาไศรย

ในพระบุรีรมย์

บัวจงกลนี

นานาผลาหาร

อย่าคิดถึงเผ่าพงษ์พันธุ์
ลูกจรัลจรกลางแด

แม่ลูกผูกรักเลงแล
แลแล่นมาเคล้าคลึงกัน

แม่รักลูกรักจรัล
ทรหึงทรโหยโหยหา

ให้ห่มรมยวนไปมา
ทั้งนี้ก็ยอมแรงกรรม

กมลาคันธแกลังเกลาสรรค์
ธุทุกเทพยมานุษย์เลย

แต่นี้จึงสร้างสรเบย
พิบากลำบากเหลือใจ

เมื่ออยู่ป่าดงพงไพร
พนานตยากหนักหนา

หนึ่งโสดผู้นทรายตริงตรา
กระด้างกระเดื่องทั้งตัว

แต่นี้เปือกตมทรายมัว
เพราะนายแลควาญรักษา

แต่นี้ไปโดยรัถยา
สลมสลอนพรว้าตาล

พี่น้องพ้องสรรพ

เคยเคียงผืนแปร

พลายพังกีกระสัน

อย่าเศร้าโศกา

อย่าโทษพงษ์พันธุ์

ทุกข์หลังอันเคย

หากินเองใน

นอนแนบหินผา

บมิได้พอกพัว

ทางท้องมहिมา

หญ้าปล้องหญ้าหวายแลลมาน
ทั้งข่อยแลแฉมโพบาย

หนึ่งโสดฝูงช้างพังพลาย
คเชนทรเผือกพิพหา

लगตัวตัวผู้มาเอา
รตีดัสก่าจร

ย้อมช้างมีลักษณะบวร
ธิดาเจ้าจอมไตร

ส่วนกรนีโสดก็จะไป
กรลาบังคัลคนผจง

เทียมเทียบเกยรัตนยรรยง
เชือกเชนทรอันดี

จงเสียพยศร้ายราว
ทั้งจัดแลหล่อย่ำทำ

สั่งสอนอันใดพึงจำ
อันกล่าวนี้หนอจงตาม

ครันดีเชื่องชาญในสนาม
สนุกนียุทธหรรษ์

อาภรณ์ประดับสรรพสรรพ
กระพัตร์คนชองหาง

อ้อยช้างตระการ

อยู่เมืองโพ้นหลาย

กลืนตัวเมียเมา

ชำนาญ

อยู่โรงเรียนใน

แนมแนบพลายพงษ์

วัดวายถิบัติ

อย่าได้ฝ่าคำ

กินผอกเหลือหลาม

คับควรทุกอัน

ชนกแรงแลพนาศลำอาจ
ค้อยดำเนินโสภา

งามทั่วสรรพางค์

เป็นพาหะสมเด็จจราชา
อรินทรเรียบฤาเสวย

ผ่านแผ้วสีมา

ได้ฟ้าฤาจะเปรียบบุญเลย
ประเสริฐและไคปาน

ไกรนีเอย

ขอเทพารักษ์ทุกสถาน
สถิตย์ทั้งทั่วสรรพางค์

จงช่วยบริบาล

ฤาษีสิทธิสถิตยาศออย่าวง
นี้หนอจงช่วยรักษา

ทั้งสี่ในปาง

ช้างใดต้องบาศอย่าคลา
ครันสิ้นชีวิตรไปสวรรค

ผลนั้นมहिมา

ส่วนช้างพังพลายสบสรรพ
พิเศษเลื่องฤาไกร

ไปต้องบาศอัน

จงอยู่ป่าดงพงไพร
พนาศให้มากหลาย

แผ้วแผ้วพันธุ์ใน

หนึ่งจงเลี้ยงม้ามอำมสาย
แลพรรคคเสนทรมากมี

ลูกเต้าพังพลาย

จงชมพนสนทลิริ
สนุกนิเสนาะหัวใจ

ในไพรพงพี

จงชมเทินฐานน้ำไหล
แลออกแต่เงื้อมแง่เขา

จงชมบึงบางเชราะเชรา
แลเที่ยวมาจวบจบกัน

จงชมพฤษภหลายพรรณ
แลร่มชรอ้อใบบัง

จงชมดอกโตรทั่วทั้ง
สนุกนิเร่งเขยชม

ครั้นแล้วบาศรก็จะสม
ไว้ประสิทธิสืบสรรพ

ส่วนเจ้าป่าดงพงษ์พันธุ์
อเนกทั่วไพรกรัง

ข้าขอฝากทั้งหลายฟัง
แลบาศไปคล้องตรึงตรา

จงเทพารักษรักษา
ดูข้าจะนำเอาไป

ส่วนพระภูธรผู้ไกร
ไปยังมหานคร

ทุกเทพยทั้งหลายชมอร
แก่พระผู้เลี้ยงโลกา

กล่าวคล้ายแสงใส

ที่ธารทางเทา

ต้นเรียบเรียงริน

ป่าปรีอไพรกรัง

สมบาศคือพรหม

เทพารักษ์อัน

อันได้ด้วยหวัง

คุ้มเกรงกรุณา

ขอลาพระไพร

จึงอวยพระพร

พระชนมยี่นมहिมา
พระเกียรติล้ำแสนกัลป์

สืบร้อยพรรษา

ศักดิ์สิทธิฤทธิเดชสมสรรพ
ณาประสิทธิกิจการ

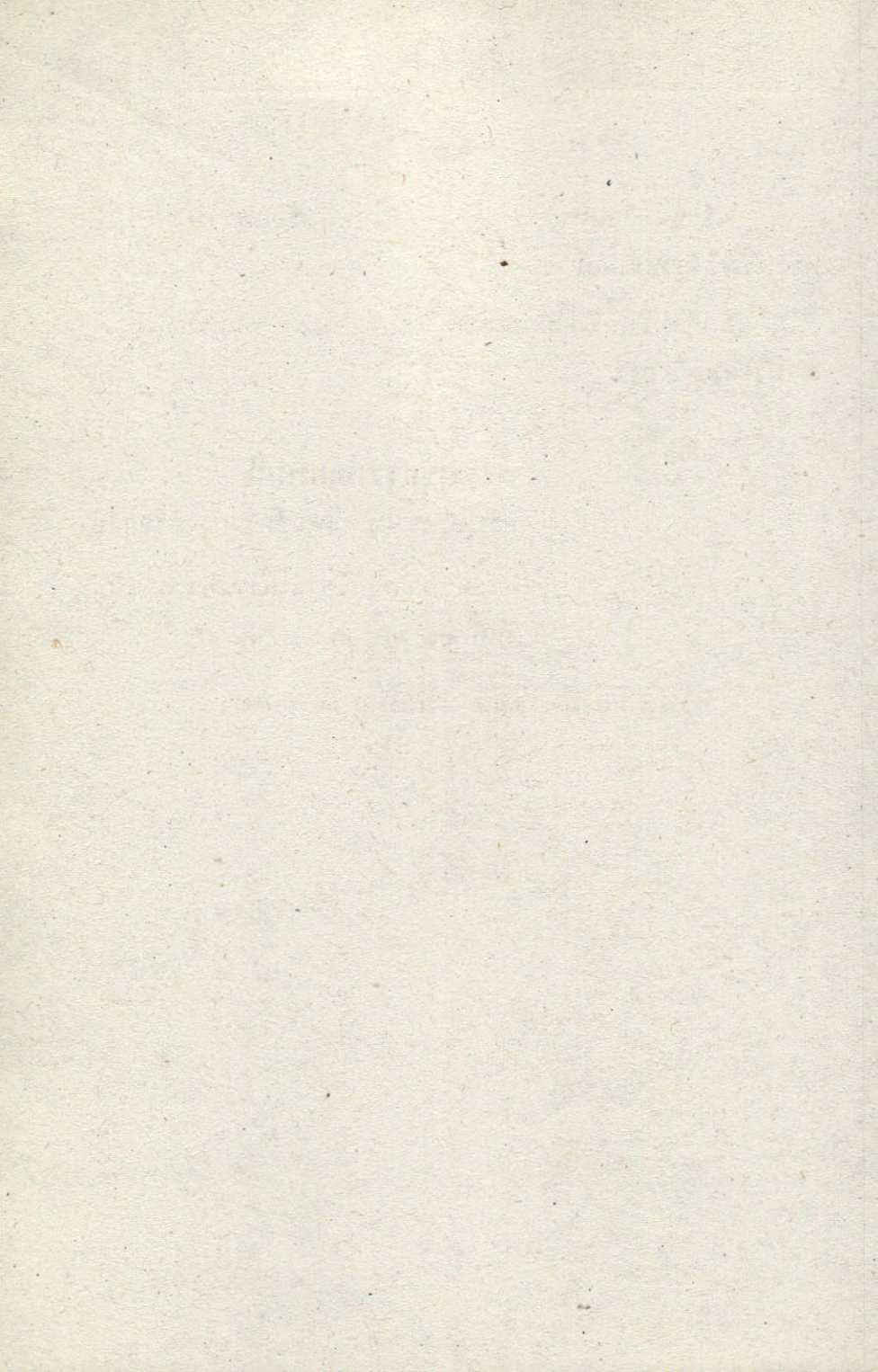
โองการอันพร-

พระราชครูวามเทพมุนี

ปรับปรุงจากบทนิพนธ์ครั้งกรุงศรีอยุธยา

พระครูพราหมณ์อ่านในงานพระราชพิธี

วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๐๙

คำฉันท์ดุษฎีสังเวย

กล่อม

พระเศวตวรรัตนกรีฯ

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา
นิพนธ์ทูนเกล้าฯ ถวาย

พระครูพราหมณ์อ่านในงานพระราชพิธี
วันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๐๙

คำฉันท์ดุขฎิสังเวย
กล่อม
พระเศวตวรรัตนกรีฯ

ลา ๑ บทสกุติ

ภาพย์ฉบั้ง ๑๖

สรรวมชีพเทอดทศนัษประณาม	พระรัตนะสาม
สืบสายพระคุณอุ่่นเคียร	
สรรวมสวัสด์พิพัฒน์จำเนียร	ล้ำสุขสถิตเสถียร
ถาวรธรณินถิ่นไทย	
บังคมเทพท้าวสุราลัย	อัญเชิญอวยชัย
ขจัดวิบัตินานา	
สี่เทพรังสฤษฏ์วิชา	คือพรหมธาดา
เถลิงบัลลังก์หลังหงส์	
พิษณุสุรเทพผู้ทรง	ครุฑราชอาจง
จำทายตรีศรจักรสังข์	
คิวนเทพทัดจันทร์บัลลังก์	อุสุภราชแข็งขลัง
ทรงตรีศูลสง่าอำผยอง	
อัคนีมีวรรณเรืองรอง	เห็นแรดลำพอง
แผ่นโผนโจนพื้นคัตนาคันต์	

นับให้เทวกรรมร่ำราน
ทรงมยุราสน์ผางดศิลป์

พิฆเนศวรเศียรนาคิน
อีกโกญจนาเนศวร

โรงราชมาพุกหอมหวล
กลั่นกระยาสังเวชชยาย

ผะเตียงเทพไท้ทั้งหลาย
แลเอียงโสตสดับสดุดี

เฟ่งพิทักษ์จอมไทยธานี
นฤทุกข์นฤโคกโรคภัย

คาบนี้มีเศวตดำไร
สรรพสร้างมาคู่บารมี

แห่งองค์พระนฤบดี
พระเกียรติพระคุณอุ่นสยาม

เขียงใหม่ซื้อเลื่องเมืองงาม
เขตสันกำแพงแหล่งสาร

สามสิบธันวาคมวาร
สองพันห้าร้อยเจ็ดสมัย

เกิดพลายเศวตล้ำอำไพ
เหล่า "พิษณุพงศ์" วงศ์งาม

พระขันธกุมาร

ศิวบุตรบดินทร์

จวงจันท์นัรญจวน

รับสรรพสิ่งถวาย

ปวงประชาชี

ซึ่งสี่เทพไท

ภูมิพลจักรี

ผาแหนแคว้นคาม

พุทธศกสืบขาน

คชลักษณ์วิไล

ตระกูลอัฐกษัตริย์ตาม-

ผิวเผื่องทองแดงพรรณราย

บุญพ่อพลาญน้อยเหลือหลาย

พ่อเกิดกลางบ้านเรือนคน

มีต้องลำบากยากทน

พ่อคงยากแค้นแสนสา

วิ่งร่อยต๋อยตามมารดา

รูนกัฒซัดให้ล้าเต็ญ

ยามค้ำน้ำค้างกระเซ็น

เพื่อน้อยพลอยว่าห้วนขวัญ

นี่เห็นเป็นที่อัศจรรย์

เบิกพ้อมาเกิดกลางคาม

นายแก้วเจ้าของพลายงาม

ผ่านเมืองหมายทูลภูบดี

เจ้าพระคุณประยูรวงศ์

พระมาโปรดให้เปรมใจ

ความทราบबाटบงสุ์ทรงชัย

ไว้เป็นอัครราชคชยาน

เฉลิมนามคชคู่อภินิหาร

“พระเศวตวรัณนกริ”

พหุสัจจนิตโดยนาม

ยามเมื่อเกิดกาย

หากเกิดไฟรสนท์

เหลือบยงลัณฑา-

ปวดร้าวหนาวเย็น

ว่าบุญปางบรรพ์

สุขล้นนำความ

ร่อท่าบารมี

โปรดรับตำรา

๗ ไพเราะเรียกขาน

โปรดเกล้าประกอบราชพิธี	เฉลิมฉลองหัตถ์
ศกศุนย์แกมกรมาสถวิล	
ณ เชียงใหม่รัตนบุรี	สองพระนฤปดิษฐ์
เสด็จพระราชดำเนิน	
ชาวไหนใครปลื้มกมลเกิน	ชาวเชียงใหม่เจริญ
พักตร์แจ่มเพียงจันทร์เจิดหา	
งามถิ่นไทยงามงามสาว	งามสารพิสุทธิ์สกา
งามสมธานีศรีไทย	
อัญเชิญเทพทุกสุราลัย	อภิรักษ์ภูไน
ทวยชนทั้งพระคชศรี	
โหม่นาวจิตราชดำริ	เชื้อฟังวาทิ
ที่พระครูพรำคำหวาน	

ลา ๒ บทลาไพร

วสันตดิถีฉันท ๑๔

อ้าพ่อคเชนทร “เสวต	วรรัตนกรี” ขาน
เชิญพ่อสดับพจนสาร	ดุนกล่อมกระแสนอน
พ่อผู้บวรวิษณุวง-	ศรีสุทธกฤษ
ขอจงเจริญพิพิพร	มนชื่นและปิ่นชนม์
พ่อเกิดก็เพื่อพระบุญบา-	รมิแห่งพระภูมิพล
ควรฤจะอาตุรกลม	เพราะระลวง ณ ถิ่นฐาน

มารดาที่พันทุกข์ประจาก
มาด้วยกะพ้อและอภิบาล

อันถิ่นกำเนิด ณ ชนบท
ไอ้พ่อจะเนาสุขไฉน

ลมแดดจะแผดอุณหไหม้
ยามหิวกระหายอุทรแขวน

ถึงแม้จะมีชนพิทักษ์
แปมปนประดาชคชงาน

หากพ่อจะเคยทศนไพร
เข้าป่าและสัญจรตะโพง

แดนดิน ณ ถิ่นวนประเทศ
สี่บาทจะต้องระบुरะบม

พรานไพรก็ไวมนณกาจ
ฤๅไม่ก็พราภพระคชพา

ยามเย็นเยย่ำสุริยะลับ
เลื้อยสีหนาทสุนทขอน

ยามร้อนจะนอนสริระผ่าว
ร่างกายระคายคละธุลีเฝือ

พ่อคือคเชนทรวิสุท-
ควรแต่จะเนานครอัน

มีลำบากกระกรำงาน
นิทรข้างมิห่างไกล

ฤๅจะเหมือนนครใน
วรกายระคายแสน

ผลไม้ก็ขาดแคลน
มณฑากระยาหาร

ก็จะเลี้ยง ณ กลางลาน
บมิได้จะเนาโรง

จิตใครจะสู้โซลง
พนเพื่อภิรมย์ชม

ก็ทุเรศบริรมย์
ปะทะกรวดและหินผา

จะพิฆาตและคร่างา
วิปโยคมารดร

ชระอับ ณ อัมพร
และปิตาจก็ครีมีเครือ

ผิวะหนาวก็หนาวเหลือ
นิทรว่าประหวั้นขวัญ

ธละเอียดละอองวรรณ
วณาสง่าศรี

ฟังเกิดนะพ่อพระคชแก้ว
โปรดเป็นพระราชวรกรී
ทั้งคามชนบทเกิด
เข้าสู่ ณ ร่มพระฉัตรชัย

ปิดแล้วพระภูมิ
ทวยศเลิศไกร
สละลวานาลัย
สุขเนา ณ โรงทอง

ลา ๓ บทชมเมือง

อินทรวีเชียรฉัตร ๑๑

เชียงใหม่นครรัตน์
กรุงเทพเสมือนสอง
ภูผิงคลีลิลิ
ชนชนนิยมยิน
ธนสารก็มากมูน
หญิงชายหทัยงาม
ขวัญเอยพระคชศรี
ขวัญสู่นครแทน
เชิญชมบรมสรรพ
ด้วยเดชพระบรรหาร
โรงพ่อละออแท่น
เบญพาตวร่ำไฟ
ส่วนพ่อพิไลลัก-
อ่าองค์ลำพา

ทวิวัฒนารอง
วรราชธานี
ดุจทิพย์พิมานอินทร์
ระบู่เนื่องระปือนาม
บริบูรณ์ดีกราม
วรภูปวิไลแสน
จรัสละดงแดน
เถอะนะพ่อจะสุขสานต์
พิธีรับคชาธาร
วรคชลุศไกร
ฉลุแผ่นฉลายนัยน์
และพเนกก็กลิ้งเกลา
ขณะพักตรเพริศเพรา
พิศลั่วนสุวรรณไส

ข้ายทองตระพองปก
เกล้าแก้วก็แว่วไว

สมพงศ์และสมพักตร์
ข้าไทและหมอความ

กล้วยอ้อยมะพร้าวตาล
เลิศรสโอชา

งามแท้พิธีกรรม
แห่ขวัญพระคชครอง

เขียงใหม่ภิรมย์รื่น
แห่ไอยราราม

งามทวยพหลแห่
แซ่ศัพทอวยพร

เสร็จพฤตมพิธิครู
ล่องสู่พระธานี

รตคนวิมลนัยน์
ตะลั่นพระราชนาทน

ยศศักดิ์ก็สมมาน
ปฏิบัติอัตรา

ประจุพานและโตกมา
ผิวะพ้อจะลืมล่อง

ชกระท่าเฉลิมฉลอง
สุขในนครงาม

นรต่นกระตือตาม
พิริยรั้วพิลาศจร

รุจิแง่อลงกรณ์
ชนช้องพระสารศรี

คชคู่พระบารมี
อมรรัตนโกสินทร์

ลา ๔ บทสอน

ภาพย์ฉบับ ๑๖

ยามพ่อสุราชธานี
จงจอดจิตแต่จอมไทย

ตราบชั่วชีวิน

มโนแน่วนับภูวไนย
ยรรราชคู่บาทสนอง

พระคุณท้าวเน้นื่องนอง
บ่อนจะสิ้นสูญสาย

พ่อนี้ยังเยาว์ใจกาย
ยังไปประจักษ์ความควร

พ่อจฟังคำเชิญชวน
มาฝึกมาหัดตัดสิน

นิสัยกิริยาป่าดอน
อย่าได้นิยมยินดี

อาละวาดฟาดวงขว้างตี
เสียดศพระคชภูบาล

หยาบคายปายเปะหมอความญ
แลจุดชนักรักขอ

ส่ายเสยเงยงัดสลัดคอ
อย่าพ้ออย่าประพฤติยัดพาล

พ่อนั้นสูงศักดิ์คชสาร
ฉลาดรู้รับคำพร้าสอน

กตัญญูรู้พระคุณภูธร
แลผู้พิทักษ์รักษา

สมเสวตตระวางไเ-

ชั่วฟ้าดินดลอง

ไฉนนักเบาหมาย

หัตถาจารย์มวล

พ่อจตัดทอน

ผู้คนเตลิดหนี

ลวงเล่ห์หลายประการ

โกรธซึ่งบึ้งงอ

ใช้ช้างสาธารณ

บิดามารดร

จอมไทยจักรทรงพระเมตตา
จักแผ่คุณคุ้มคุ้มกัน

คาบนี้มีสุขอัศจรรย์
กำเนิดน่านิมิตมงคล

สรวมศรีตริรัตน์วิมล
บันดาลพิพัฒน์สวัสดิ์

บังเกิดแต่พระจักรี
ทั้งพระหน่ออ่อนกลอยหทัย

แก้วฐแก้วราชภูริทัตพิสัย
ริปูพินาศขลาดสยอง

ธัญชาติอุดมสมปอง
คงอยู่คู่พื้นพสุธรธา

คู่สุริยะส่องเวหา
คู่ดาวพราวพื้นคัคณานต์

ขอไทยอยู่คู่กลปกาล
คือบรมจักรีวงศ์

ข้า่น้อยอภิวาทน์บาทบงสุ์
จิตถวายได้เปื่องพมมาลย์

ทวยให้เทวา

เพราะสารเศวตวรรณ

เทพทั่วสากล

บรมราชินี

เสพสุขทุกสมัย

นำไทยเมืองทอง

คู่จันทร์แจ่มนภา

คู่ขัตติยวงศ์วาน

ขเลงฉันท์บรรจง

หมายกล่อมมิ้งขวัญชาธาร
สืบบุรพฉบับแบบสยาม.

โดยพระราชโองการ

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา
นิพนธ์ขุนเกล้าฯ ถวาย

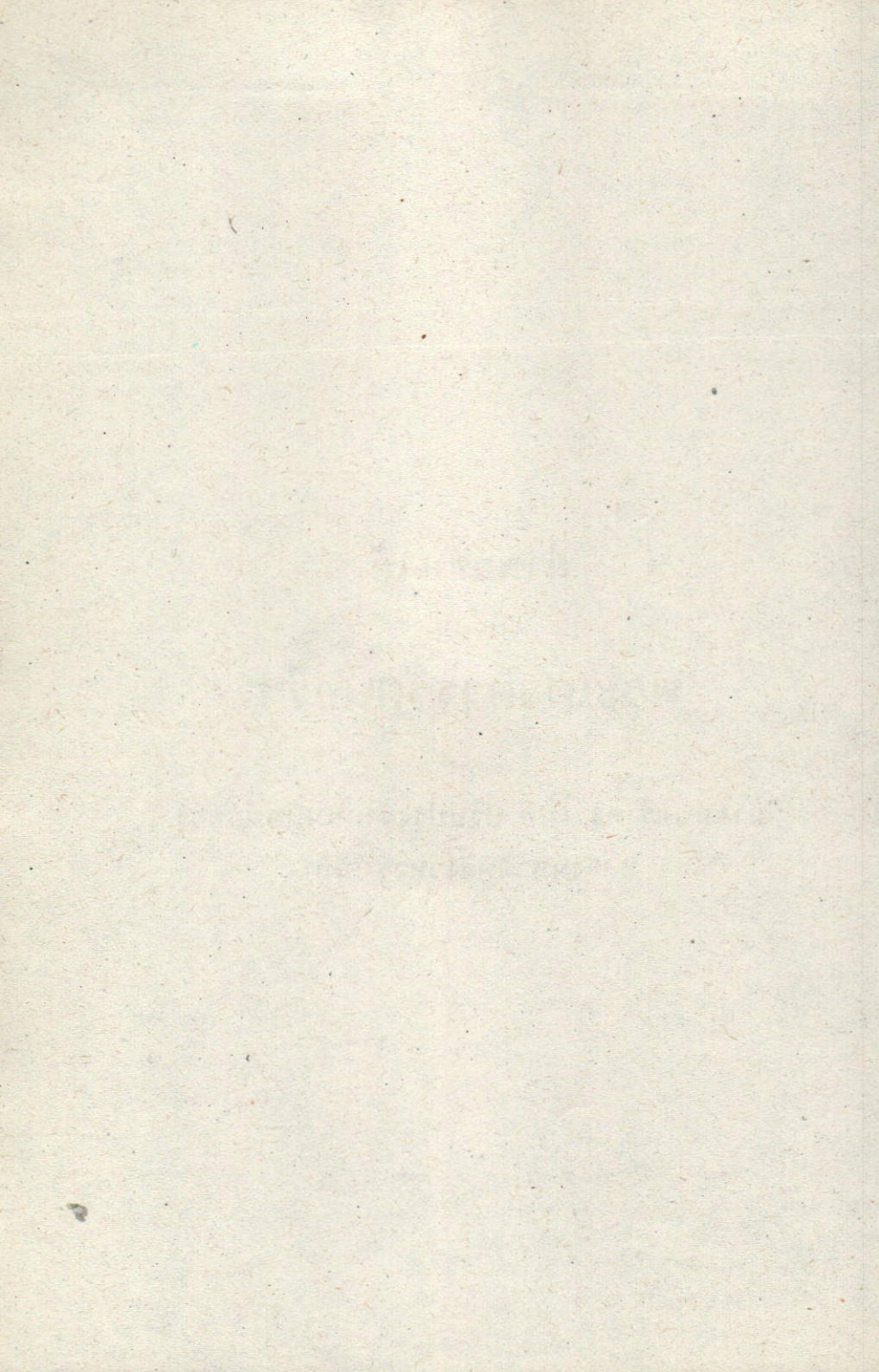
พระครูพราหมณ์อ่านในงานพระราชพิธี
วันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๐๕

ภาพย์ขับไม้

กล่อม

พระเศวตวรรัตนกรีฯ

นายมนตรี ตราโมท ปรับปรุงจากบทนิพนธ์ของ
หลวงมหาสิทธิโวหาร (สืบ)

กาพย์ขับไม้

กล่อม

พระเศวตวรัตนกรීฯ

นบไทเทวราชเรื่อง	ฤทธา
เชิญเสด็จยุรยาตรา	จากห้อง
สถิตโอรราชรณา	จักรับ
สรวมฤทธิอมเรศบ้อง	บัดร้ายกษัยสูญ

นบไทเทวราช	แปดกรกมลასน์	เลอฤทธิมหันต์
อิศเรศทรงศักดิ์	ทั้งท้าวหริรักษ์	อัคนีเทวัญ
พิณเนศวรขันธ์-	ธกumarเทวกรรม	อดุลย์เดชา

สรวมพรมเรศร์	ให้พระสารพิเศษ	สำราญวิญญาน์
พันโรคาพาธ	อันตรายพินาศ	แสนสุขสหัสสา
ยินดีปรีดา	พึงพจน์พาจา	สุภาสิตสอน

อ้าพ่อยาคิดเอื้อ	อาลัย
ถึงชนกตกอยู่ไกล	เรศร้าง
ทั้งถิ่นที่อาศรัย	แต่ก่อน
บุญพ่อเคยก่อสร้าง	ส่งให้ดลเกษม

อ้าพ่ออย่าคิด	ขุนช้างหมองจิต	สลดอาลัย
ถึงบุญชรรชนก	พลัดพรากจากอก	ตกอยู่เมืองไกล
ทั้งถิ่นอาศัย	กินนอนจรไคล	ลำบากยากครัน
ไกลป่าไกลดอน	อันตรายเป็นนบ่อน	ว่าเหวหวั่นขวัญ
เอิกเกริกเสียงสัตว์	พายุใหญ่พัด	ก้องในไพรวัน
สัตว์ร้ายหลายพรรค	ต่างเบียดเบียนกัน	บ่ได้ปราณี
พ่อผู้ประเสริฐ	เลอลักษณะเลิศ	ควรหน่ายแห่งหนี
อยู่ยังพระนคร	สบสุขสถาวร	เวียงราชบุรี
อันตรายไปมี	ปีทายายี	สวสวัตดีอัตรา
บุญพ่อก่อสร้าง	นำดลแดนกว้าง	นครเรศราชา
แต่นี้จักสุข	สำราญสิ้นทุกข์	เสพย์สันดีหรรษา
ชมพระนครา	มั่งคั่งโภคา	ผู้คนล้นหลาม
กรุงเทพทศเทพสร้าง	สบสรรพ	
งามยิ่งงามนครัน	ครบถ้วน	
ทางท่าขลาอัน	วิจิตร	
เจริญจรสพัฒนล้วน	โลกขรื่องสรรเสริญ	
กรุงเทพเทียมทัด	เทพไทเธอจัด	สร้างสิ้นทั้งหลาย
แทบทางวางรุกข์	ร่วมเย็นเป็นสุข	แซ่ขรื่องหญิงชาย
ไปมาค้าขาย	ออกร้านเรียงราย	รื่นเริงสำราญ

งามนิเวศน์เวียงราช	งามสวนประพาศ	รายรุชัฏตระการ
สถลมารคหลากหลาย	บ้านเรือนโรงราย	งานทั่วทุกสถาน
กว้างขวางโอฬาร	ชนระรื่นชื่นบาน	ร่วมเกล้าเข้าเฝ้า

พ่อจงสำราญ	อยู่โรงพระราชทาน	ปราศจากยากเข็ญ
มีผู้บำรุง	บำเรอผดุง	บ่ได้ลำเค็ญ
บริบูรณ์พูนเพ็ญ	เพียบศักดิ์สมเป็น	พระคชาธารทรง

เชิญเสวยสมบัติ	สมบูรณ์พิพัฒน์	เลือกได้ตามประสงค์
ของกินโอชา	กล้วยอ้อยน้ำหญา	ต่างต่างบรรจง
จัดหามาส่ง	ตามใจจ้านง	ในโรงรจนา

อำพ่อย่าก่อเกื้อ	การพาล
ฉายฉัตสลัดความ	โหดห้าว
รักผู้ซึ่งบริหาร	ฤาห่าง
ละพยศอดอ่อนกร้าว	กลับร้ายกลายเป็นดี

อำพ่อย่าอุ่น	ทรหวนหันหุน	ฉายฉัตวัดแวง
หล่อสลัดล้วงหมอ	ถอนชนักรักขบ	เล่นไม้ไล่แทง
ผู้คนกลางแปลง	กำเริบร้ายแรง	ลองเล่นหลายสถาน

จงสละละพยศ	อ่อนน้อมอมอด	ทูลโทษทางพาล
จูงมีมารยาท	พิไลพิลาส	เชื่อมขอบเชิงชาญ
รักผู้บริหาร	ทั้งหมู่หมอความ	บำรุงรักษา

จงรักภักดี	ต่อราชชนกบดี	เนื่องนิตยอัตรา
ระลึกพระคุณ	พระเดชอคุณ	ทรงพระกรุณา
ย่ำราชอาชญา	อย่าลวงเดชา	นุกาพญบาล
พ่อจ๊กเจริญยศ	เกริกเกียรติปรากฏ	แผ่ทั่วทุกสถาน
สมเด็จพระนารถ	ปิ่นพระราชิราช	จักโปรดประทาน
สมบัติบิรวาร	ยศศักดิ์ศฤงคาร	มากล้นเหลือหลาย

อาภรณ์ประกอบแก้ว	ก่องกาญจน์
สำหรับประดับสาร	เสดให้
ครบเครื่องคชาธาร	ทุกอย่าง
ควรที่พ่อจ๊กได้	สะดวงสิ้นสมประสงค์

อาภรณ์ก่องแก้ว	แกมกาญจน์พะแพรว	โอภาสโสภา
ผ้าโพกตระพอง	ใบโพธิ์ทาบทอง	วิจิตรรจนา
พิศงามตรูตรา	สมกับคชา	ธารให้จุมพล

กระบังพินิตาด	ดาราเรืองมาศ	เนาวรัตน์รายปน
ก้ามปูผูกฟัก	ประกอบจำหลัก	แสงงามวิมล
รัตพัสดุ์กำพล	สายแถบรัตคน	จรรยาสั่ง

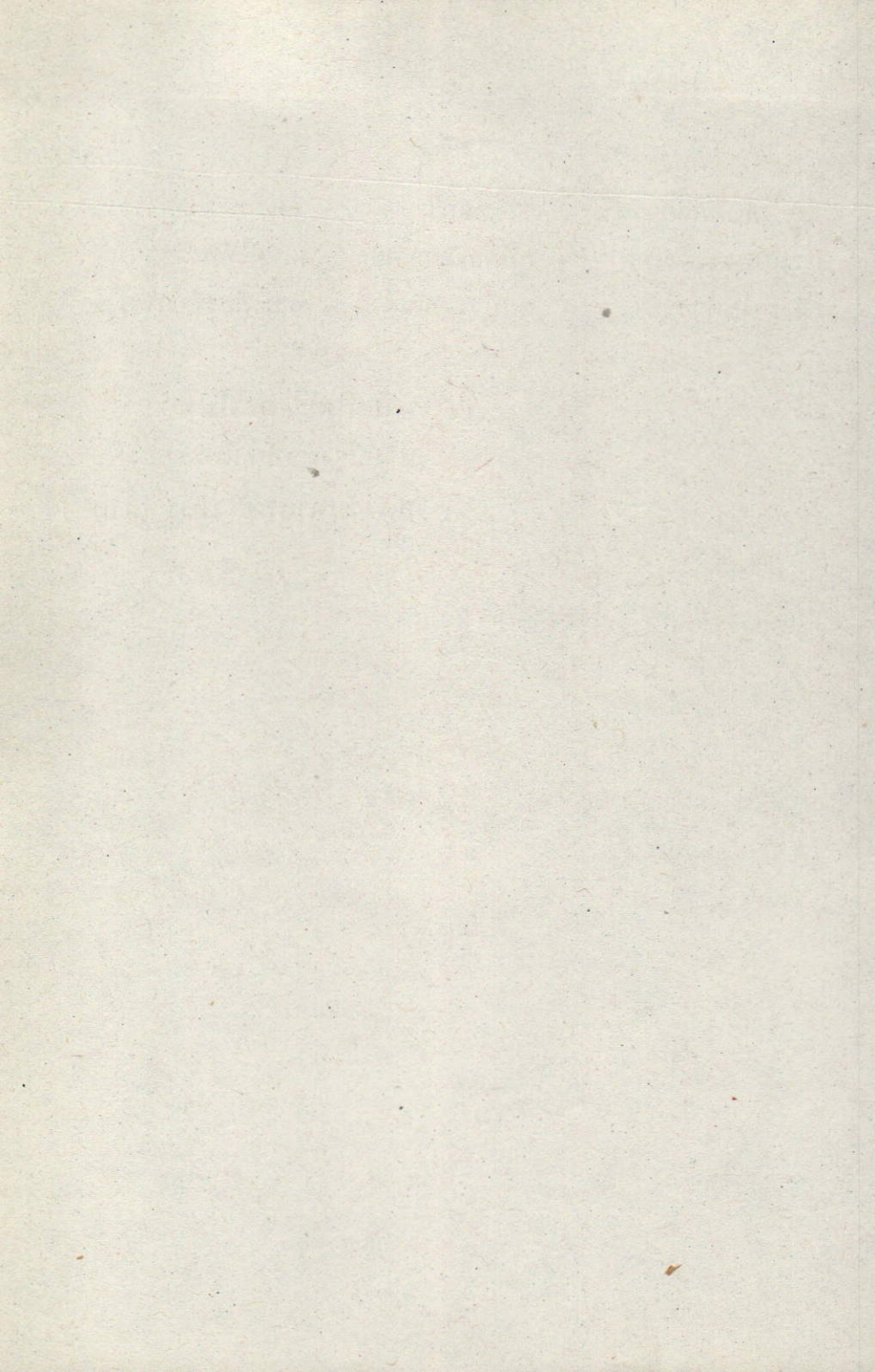
ข้ายหน้าระยาง	จังหวะไ่ว่าง	เจริญรูจี
ของหางเวียดวง	สุวรรณยรรยง	ยะยับรัศมี
คู่ภูจำมรี	ชาวสอาดโสภี	พาดขนองเสาวพรรณ

สมศักดิ์สารศรี
 ประดับพระबारเมศ
 เถลิงราชไศวรย์

วรรัตนกรี
 ภูมิพลอดุลยเดช
 สมบูรณานันต์

เลิศลักษณ์เลอวรรณ
 นเรศให้ทรงธรรม
 พระเกียรติกำจร.

นายมนตรี ตราโมท
 ปรับปรุงจากบทนิพนธ์ของ
 หลวงมหาสิทธิโวหาร (สืบ)

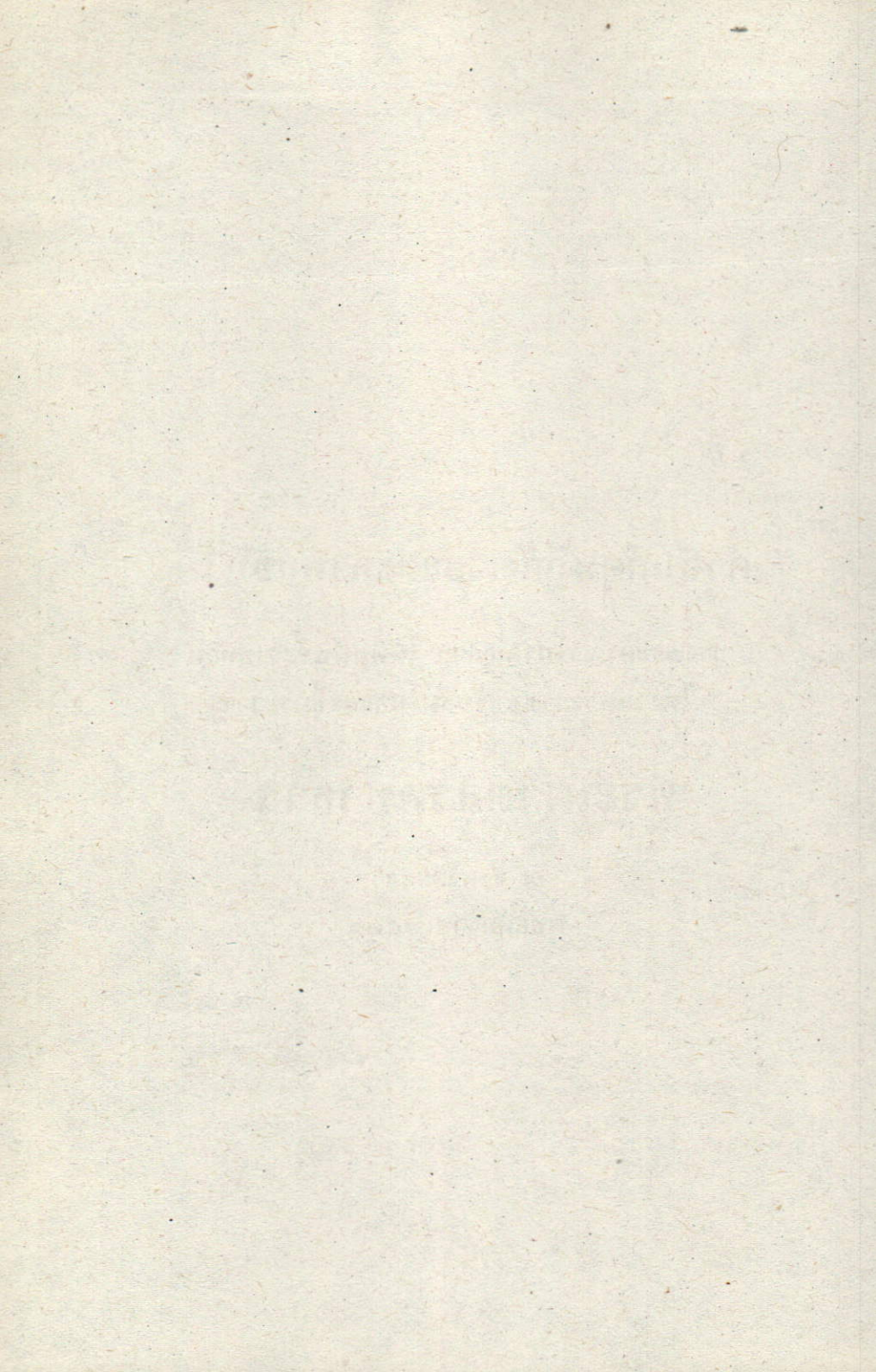
คำฉันท์ดุษฎีสังเวยและกาพย์ขับไม้

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทาน
ในงานพระราชพิธีรับสมโภชและขึ้นระวาง

พระเศวตสุรชาธาร

ณ จังหวัดยะลา

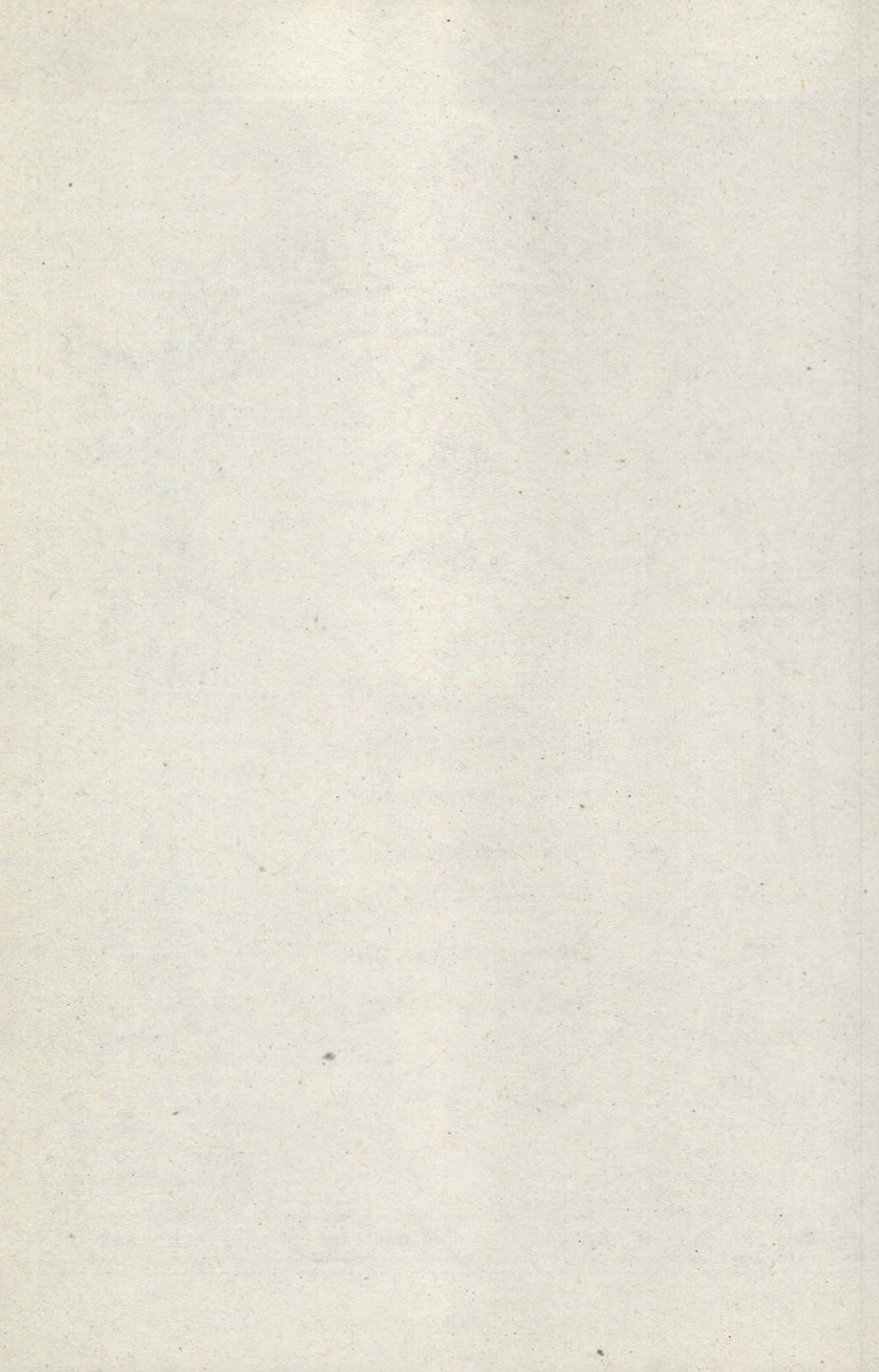
พุทธศักราช ๒๕๑๑

พระเศวตสุรคชาธาร
บรมนฤपालสวามิภักดิ์
ศุภลักษณ์เนตราทิคุณ
ทศกุลวิศิษฎ์พรหมพงศ์
อดุลยวงศ์ตามพหัตถ์
ประชาชนะสวัสดิ์วิบูลย์ศักดิ์
อัครสยามนาถสุรพาหน
มงคลสารเลิศฟ้า ๙/๕๐๓

คำฉันท์ดุขฎิสังเวย

กล่อม

พระเศวตสุรคชาธาร

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา

นิพนธ์ทูนเกล้าฯ ถวาย

พระครูพราหมณ์อ่านในงานพระราชพิธี

วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๑๑

คำฉันท์ดุขฎิสังเวย

กล่อม

พระเศวตสุรคชาธาร

ลา ๑ ขอพร

กาพย์ฉบับ ๑๖

ศรีสิทธิวิจิตร	น้อมกายประนมกร
กัมเกล้ากฤดาณูชลี	
สรรวมคุณไตรรัตน์จุ	เป็นประทีปชาตรี
ส่องสว่างกระจ่างพสุธรา	
ป้องบัตขจัดภัยนานา	ไทยมั่นศรัทธา
จึงสุขทั่วแคว้นแดนสยาม	
สรรวมเดชองค์พระนวมะราม	ภูมิพลพระนาม
เถลิงรัตนโกสินทร์ปิ่นไทย	
बारมีพระพันคำไข	ปางเสวยราชัย
พาพสกสร้างเข็ญเย็นเคียร	
เพราะพระเมตตาเพ็ญเพียร	ตลอดกาลจำเนียร
ดินฟ้าไมทนาสาธุการ	
เทพไทในสวรรคบันดาล	หล้าลือระบือชาน
มหัศจรรย์จอมไทยใหญ่หลวง	

สามคาบสามสารเศวตสรวง
เปื่องบาทภูบดีศรีศิริ

คาบสามนี้มีเศวตคชินทร์
อุบัติสู่พระบารมี

เดชะแห่งกตเวที
ในหทัยข้าเบื่องบทมालย์

เชลงฉันท์กล่อมพระคชาธาร
ดุขฎิสังเวห้วงถวาย

สวรร์คส์่งบำบวง

คชลักษณ์สีอระบิล

ธรรมะอันมี

โปรดดลคำหวาน

ดุขฎิสังเว

ข้าขอยอกรตั้งววย
เรื่องฤทธิ์สถุศัคคเชนทรา

ด้วยกลีบเกสรปทุมมา
สิบหมู่สีพวงค์พังพลาย

จักรพรรดิราชไตบุญหลาย
สารวิเศษนี้จักสู่บุญ

นบองค์ธาดาดุลย์
สีพักตร์คระไลหงส์เหินหา

นบพระจักรกฤษณ์ฤทธิ์ราว
คระวีตริคทาจักรสังข์

จตุรเทพพรณราย

บังเกิดคชา

บารมีระบुरะบาย

เพริศพริ้งพระคุณ

ลุ่มหล้าฟ้าคราว

นบพระศุสีบัลลังก์
ชครองไกรลาสสิขริน

อุศุภราชฤทธิ์ขลัง

นบองค์พระเพลิงเทพินทร์
มหิทธิเดชด้าแคงแกร่งฉกรรจ์

เถลิงระมาดทมิฬ

สีนามสีเทพฤทธิ์อนันต์
สิบหมู่สีพงศ์ทรงศรี

รังสฤษดิ์คชพันธุ์

นบพระเทวกรรมอันมี
อิกขันธกุมารยรรยง

เอิกอิทธิฤทธิ์

โผนผยองล่องฟ้าอ่าองค์
ลิวลิวปลิวในเมฆิน

มยุราสน์ธารัง

นบพระพิฆเนศวรเกศกรินทร์
และองค์โกญจนเนศวร

ข้าของเชิงศิลป์

อ้าพระเทวราชทั้งมวล
อบอายบุชาอัษฎาธิ

รูปประทีนกลั่นอวล

ชมชื่นพิธีกรรมจำเริญ
บัณเฑาะว์เคาะศัพทสดุดี

เสนาะฉันทสรเสริญ

เผด็จเนาโรงราชพิธี
พิเศษสังเวทยาย

รับสรรพสิ่งพลี

สรวมฤทธิ์อิทธิเทพทั้งหลาย
จากการสมโภชคชสาร

ขจัดสรรพภัยอันตราย

บริรักษ์สองพระนฤบาล	ทรงเกษมสำราญ
พระชนมายุยืนยง	
เสวยราชย์รัฐไทยธำรง	เขตขัดขันหมั่นคง
อริพินาศปราศกลี	
คุ้มครองป้องกันพระหัตถ์	เผือกผู้พิเศษศรี
สืบชนมาอยู่คู่บุญ	

กำเนิดช้าง

แถลงปางคชสารทรงคุณ	ผิวพรรณเพียงอรุณ
โลมาสีทองผ่องงาม	
จตุเทพรังถวายจอมสยาม	กำเนิดแคว้นคาม
ยะลาธานีศรีไทย	
สารน้อยสู่บุญทรงชัย	ประจักษ์ทั่วไป
ว่าเพราะพระเมตตาบารมี	
พระทรงแผ่ทั่วธรณี	ปวงประชาชี
ล้ำสัตว์ฟุ้งไพโรสมภาร	
สามสิบมิถุนายนวาร	พุทธศกตกกาล
สองพันห้าร้อยสิบสมัย	
เจ้ะมะมะดาดีไทย-	อิสลามหนึ่งใน
หมู่บ้านบือเจะดือลง	

นำช้างพังสะอาดผูกปลง
เล็มล่าอาหารเดียวดาย

บนเขาชาวดง

ส่วนนายเจี๊ยะมันหมาย
ประสาชาวป่าปราชัย

มุงหาสหาย

ไปนานเสียงแหวแต่ไกล
ด้วยเสียงพังสะอาดของตน

เจี๊ยะตะใจ

ชวนสหายวิ่งถึงจิงยล
อายุราวเจ็ดเดือนปลาย

พลายน้อยเศวตสกนธ์

ยืนใกล้พังสะอาดเดียวดาย
เหมือนใครฟังฟังนางฟัง

ท่วงทีพ่อพลาย

เจี๊ยะละล้าละล้ง
ขับฝูงจากป่าฆ่านาง

เกรงช้างโขลงขลัง

จิ้งเร่แก่เชือกพังพลาง
หลบมาเคหาสหาย

รีบลัดหาทาง

แต่ไอ้เอ็นดูพ่อพลาย
ตามติดไม่คิดถึงคินดง

วิ่งต้อยตะกาย

เคลียข้างนางพังดังจง
ขออยู่ด้วยช่วยเอ็นดู

ใจจดปลดปลง

เป็นที่อัศจรรย์ตาตรู
แห่งท่านผู้ว่าราชการ

ข่าวอิงถึงหู

เจ้าเมืองยะลาเบิกบาน	เร่งรับคชสาร
เลี้ยงไว้ใกล้ชิดเคหา	
กราบบังคมทูลพระกรุณา	โปรดให้ตรวจตรา
ปรากฏคุณลักษณะเลอพรรณ	
ตระกูล “พรหมพงศ์” ทรงพรรณ	ทองแดงแสงสน
สวยงาม “ตามพหัตถิ”	
พลายน้อยสู้สละพนาลี	ทั้งชนกชนนี
หมายพึงยุคลบาทภูบาล	
ใครเห็นเป็นที่สงสาร	เอ็นดูคชาธาร
นารักกิริยาท่าที	
ว่านอนสอนง่ายหมายดี	รู้จำวดี
พี่เลี้ยงพลอดพริ้งคำสอน	
ไปโหยให้หามารดร	รู้กินรู้นอน
รู้เล่นในโรงลำพัง	
เหตุนี้เห็นถนัดขัดหวัง	ในบุญจอมวัง
พลายน้อยจึงด้อยตามบุญ	
ทรงพระเมตตาการุณย์	เตรียมคชศรีสุนทร
เป็นพระยาช้างต้นตระการ	
“พระเศวตสุรคชาธาร”	เสพสุขทุกสถาน
เนาโรงรัตนในเมือง	

ลา ๒ ลาไพร

วสันตดิถีกันต์ ๑๔

อ้าพ่อพระคชสิริบวร
แต่นี้ชีวิตจะประเทือง

เทพช่วยอำนวยสุขวิเศษ
พาพ่อประสบกุศลกรรม

ตัดใจโยคบิดรมา-
มุ่งสู่พระบาทพระภูมิพล

ชบเศียรสนองพระวรเดช
ด้วยรักและภักดีภวไนย

ไปทุกข์ทุเรศสรีระตน
โพนคล้องและต้องอดรยาม

ไหนดพ่อจะชั่วอุระระทด
คินหาชนกชนินิจ

พ่อนี้ก็หงส์กนกวรรณ
โป่งป่าและปลักสทวเปรี้ยว

ควรแต่จะเนาพรนิวาสน์
คู่บุญและคู่พระยศของ

พ่อคือพระคชทศตระกูล
ควรเนา ณ โรงรตนะใน

ดูจก่อนอุไรเรือง
ก็เพราะบุญญะหนุนนำ

เพราะพระเดชพระทรงธรรม
จรจากพนาสณฑ์

ดูและญาติกาตน
মনะมันมีหัวนไหว

วรคุณพระจอมไทย
ดาร์พ่อนะนิ่งาม

ผิจะคนจะหมายตาม
จตุบาทะบ่วงขัง

อปปยและหมดหวัง
ดูจเดิม ณ ไพรเขียว

ฤจะดั้น ณ ดงเตี้ยว
ฤจะคู่จะควรรครอง

อโนดาตฤกกรงทอง
จกรพรรดิเกรียงไกร

ยศะพูนพิบูลชัย
บุรีรินสราญรมย์

อยู่เมืองจะเรืองสุขสวัสดิ-
สำหรับพระบารมีอุดม

มารดรบิดาพระคชะนั้น
ของลูกมิผูกหทัยพา

อำพอกเซนทรณวี
อย่าหลนละห้อยมนสใน

ไพรพฤกษ์พิลึกภยะฉกาจ
นอนกินกะถินทุมะระหง

คลุกเคล้าคละไชลงคชะสะกอ
ช้างใหญ่จะเปียดบทะจรัล

บาทพอก็น้อยภษณะนี้
แม่หนักและจำคชะจะเอา

ขวัญพ่อกจะแขวนขณะระย่อ
แม่พ่อกจะรอ ฤ จระแล

ยามเย็นยะย่านภะพยับ
เสื่อสิงห์ปีศาจสิจจะประสาน

แสนสาระพัดพิพิธภัย
ล้วนแต่ระอาอรุณันต์

พ่อยอมประจากวนนิวาสน์
บุญล้วนนะพ่อกชีวะจะใส

ดิพิพัฒนศักดิ์สม
และกียิ่ง ณ ยศฐาน์

จิตมัน ณ บุญญา
วรคชะคินไพร

วรวรรณวราไพ
ทูลแดนกำเดาแดง

ชีวะอาจมิเป็นองค์
ธูลิ้วนระคายคัน

สรีรพ่อกก็เยาว์ครัน
วรคชะระทดเทา

จรลิมิทนเขา
สุรเสียดवादแหว

และจะท้อระทมแด
ก็มีพันละสนลาน

สุริยัลบ ณ รัตติกาล
ภิตะคัพทสยของขวัญ

ระอุในพนาวัน
บมิดวรจะอาลัย

นรชาติก็ชื่นใจ
บริสุทธิ์วิบูลสาร

บุญชรเศวตจระสม์คร
จงใจกระไลสละพนานต์

ศิระภักติภูบาล
ดูจันมีเคยเห็น

ลา ๓ ชมเมือง

อินทริเขียรฉันท์ ๑๑

ในเมืองยะลานี้
สดชื่นระรื่นเย็น

สี่ธานีทักษิณ
ใหญ่ยังมีแพสาม

ขวัญเอยพระคชแก้ว
ขอขวัญคชาธาร

ชมเมืองประเทืองเนตร
สองฟากวิถีมอง

หญิงชายก็เกลื่อนกล่น
งามเนตรและหน้างาม

ขำคมนิยมนัก-
อ่าองคะสำอาง

งามปวงบุรุษได้
นาสิกวิไลดี

ภูษาโสร่งทรง
ชมชาวประชาสยาม

คชะศรีจะสร้างเข็ญ
ศิระกว่าวนาหนาม

ก็บุรินยะลงาม
บุระอื่นและขึ้นบาน

จิตะแผ้วเกษมศานต์
จิตะมันมิพรันผอง

สุนิเวศน์ระเรีองรอง
คฤหาสน์และดีกราม

จรดลถนนหลาม
นริทักษิณานาง

วรพักตระนวลปราง
อนุรักษ์ประเพณี

ทวินัยน์ก็ศรศรี
กิริยาสง่างาม

พิศวง ณ เมื่อยาม
บุรีได้หทัยเพลิน

พ่อจักसनานสนุก
 มองเมืองยะลาเจริญ
 อาคารสถานรัฐ
 ตรูตาสถาบัน
 ปลุกพรณะพฤษชาติ
 ดอกใบก็รางชาว
 ภาคพื้นถนนกว้าง
 ย้ายยานวะไขว่สี่
 รัษฎาผลาหาร
 เมืองไทยวิไลธรรม
 บุญพ่อจะได้ชม
 เหมือนทวะพารา
 ด้วยราชพิธีการ
 สมโภชะพ่องาม
 ทวยชนจะลั่นไหหล
 ชมแห่พระคชสาร
 ถวายพรพระจอมภู
 อึงเอิกเกริกเพียง
 ขวัญเอยพระคชน้อย
 พ่อเอยจะผ่องพรรณ

นิระทุกชะสุขเกิน
 และจะลืมนาสันต์
 ก็อุปติถกครัน
 และสง่าศาลากลาง
 ระตะดาตประดับทาง
 ตะละลั่นวิเศษสี่
 บมิว่างเพราะรถมี
 ละคระไลก็หลายพรรณ
 ก็ตระการอุดมสรรพ
 ผลโภคมิโสกรา
 บุรีรมยนามยะลา
 ทิจะนี้จะยิ่งงาม
 นฤบาลพระจอมสยาม
 “เศวตสุรคชาธาร”
 จรในยะลาสถาน
 และจะขร้องสนั่นเสียง
 และพระคชะคู่เวียง
 จะสะทกสะเทือนสวรรค
 นระคอยจะรับขวัญ
 เพราะพิพิธคชาภรณ์

ข้ายทองตระพองกาญจน์
ภูจำมร็วอน

รัตคนวิมลมาศ
ผ้าปฤษฏางค์กรม-

แก้แค้นแก้วจับ
สร้อยคอสุพรรณสร-

เสมาพระราชทาน
ทรงคล้อง ณ รอบคอ

ข้าไทและหมอความ
ภูษิตสนอบสุน-

โรงช้างระวางเอก
เพดานกัณฑ์พรพรรณ

แท่นที่จุลมาศ
ทั้งเพนกวินกหมาย

น้ำหญาผลาผล
กล้วยอ้อยเอนกเครือ

เชิญพ่อสนิทนา
ไพยภัยมียาย

ฤกษ์งาม ณ ยามชัย
ราชธานีนามขาน

กัญหารอลงกรณ์
ทวิโสตระพิงชม

ระตะดาษประดับสม
ยพินิจวิจิตรพรรณ

วะวะวัณฉวีวรรณ
ควิเศษสำหรับคอ

ศุภกาญจนาละอ
คชน้อยธการุณย์

กัถระการตระกลบุญ
ทระสิทวิสันต์

รุจิเรขะวาววรรณ
ระตะดาราการาย

พิศะเบญพาดพราย
นิทระนำสำราญเหลือ

บริโกคะพุ่มเพื่อ
ธบารุงบำเรอกรี

นิทระโรงละอศรี
ชีวะชื่นและยืนนาน

ก็จะได้กระไลสถาน
บุริรัตนโกสินทร์

สนององค์พระทรงศักดิ์
ไกล่บาทพระภูผดินทร์

อภิรักษ์สยามินทร์
ยศพอจะเพิ่มพูน

ลา ๔ สอนข้าง

กาพย์ฉบับ ๑๖

อ้าพ่อคชลักษณ์จำรูญ
รังสีพรรณรายนายฉิน

งามเพียงแสงสุริย์

ขอพ่อผู้พรหมพงศ์พันธุ์
ที่พระครูพรำร่าสอน

สดับคำจ้านรจ

ขับครวญลำนาคำกลอน
เพื่อพ่อปฏิบัติอัตรา

มธุรวากย์วิงวอน

พ่อน้อยคอยระมัดกิริยา
ในผู้รู้การอันควร

เช่นชาติอาชา-

ยามเมื่อหัตถาจารย์มวล
สอนสั่งจงตั้งใจจำ

มาชี้เชิงชวน

พ่อจูงรู้เกรงเบงยำ
ตามแต่อำเภอใจตน

อย่าฝ่าฝืนทำ

รู้จักเอ็นดูผู้คน
เลี้ยวโล้ไขว่คว้าความหอม

อย่าสนุกชุกชน

ถีบตะเปะปายส่ายคอ งองวงเควี้ยงขว้างรังแก	วุ่นวังชิงขอ
โกรธเกรี้ยวกระที่บบาทवादแหว โยกโคลงถอนหลักหักเสา	ร้องเล่นแปร้นแปร้
โกงเกกมะเหรกเกรเขา ไม่นึกถึงยศชศรี	เหิมมันมีนเมา
อย่าพ้ออย่าดื้อถือดี เร่รู้ละพยศดออม	เป็นราชหัตถ์
โอนอ่อนน้ำจิตคิดถนอม ยอบกายหมายจำคำครู	กตัญญูสัอม
คำเข้าซุงวงสาธุ ผู้ทรงพระคุณอันเศียร	ถวายพรจอมฏ
สุจริตคิดบำเพ็ญเพียร ภักดีแด่พระภูบดินทร์	รักรู้รักเรียน
รักษาศศักดิ์อักรินทร์ ชีวิตพ้อพร้อมยอมพลี	เพื่อพระสยามินทร์
เณรเช่นพระคชนกบดี “ไชยานุภาพ” อาบชัย	นเรศวรทรงมี
ไว้ชื่อไว้ชาติราชไอย- ไว้ในประวัติศาสตร์ชาติสยาม	รายศคชไทย

สวามิภักดีรักพระนวมะราม
ยิ่งชนกปกเกศก่อกาย

ผู้ทรงพระคุณงาม

เพื่อนามพ่อจักษจรขจาย
เผือกผู้คู่พระบารมี

สมเป็นพระยาพลาย

นำสิริสู่พระจักรี
และสู่ประชาชาวไทย

สู่ไทยธานี

นั้นแหละเทพทุกสุราลัย
ผายแผ่คุณคุณคุ้มกัน

จักเอื้ออวยชัย

คาบนี้มีสุขมหัศจรรย์
สู่เบื้องบรมบาทจักรินทร์

เชื้อชาติจันทันต์

ทวยไทยทั่วท้องธรณิน
ยอกรสาธุการขานถวาย

ร่วมด้วยฟ้าดิน

เผด็จพระไตรรัตน์จรัสพราย
และพระราชบุรพการี

ทวยเทพทั้งหลาย

ถวายพระจตุพรภูบดี
พระราชโอรสธิดา

บรมนาถราชินี

ทรงพระเจริญชนมา-
ยิ่งกว่าศตวรรษสมัย

ยุสึบพรรษา

เสวยสุขทุกขโคกเสื่อมภัย
ยืนยงด้วยพระบารมี

เถลิงรัฐราชัย

พระคุณแผ่ทั่วราชอาณาจักร
 ดับอริบทพินาศแพ้ทุกกาย

ดาลดลทวยไทยทั้งหลาย
 รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ตลอดกาล

เสนามายุทธราชบริพาร
 มีแต่สัตย์ซื่อถือธรรม

ช่วยกันปลดบาปปมบ้า-
 ชาติเรืองวิไลไพศาล

อุดมข้าวปลาผลอาหาร
 ฝนฟ้าธรราชื่นเย็น

ขอสิริมงคลเพียบเพ็ญ
 สุขนิมิตรอันงาม

ขอเอกราชชาติไทยสยาม
 ยืนอยู่คู่นี้รันดร์กาล

สิ้นฟ้าหล้าล่มแล้งธาร
 สิ้นสุริย์สิ้นจันทร์ดารา

อย่ารู้สิ้นพระนามา
 แห่งจักรีวงศ์ทรงพระคุณ

อย่ารู้สิ้นนามเสนาะสุนทร
 คือชื่อแห่ง “ชาติไทยสยาม”

พระเดชณฤบดี

สุจริตใจกาย

อย่าแปรเปลี่ยนมาน

บวงบุญหนุนนำ

ฤดูเดือนตามกาล

เกิดแต่พระคชเป็น

บรมราชวงศ์ราม

ขุนเขาอวสาน

“ภูมิพลราชา”

ไพเราะอดุลย์

รังสรรค์ฉันทพากย์พยายาม

กล่อมเศวตคชงาม

โดยกตเวทีตาธรรมถวาย.

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา
นิพนธ์ทูลเกล้าฯ ถวาย

พระครูพราหมณ์อ่านในงานพระราชพิธี
วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๑๑

ภาพย์ขับไม้

กล่อม

พระเศวตสุรคชาธาร

นายมนตรี ตราโมท

แต่งทูนเกล้าฯ ถวาย

ข้าราชการกรมศิลปากรขับประกอบซอสามสายและบัณเฑาะว์

วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๑๑

กาพย์ขับไม้

กล่อม

พระเศวตสุรคชาธาร

สรรวมชีพอัญชลิตไ้

เทวัญ

เชิญเสด็จเห็นจรัส

จรดตัว

สู่สถานพิธีอัน

โอภาส

พิทักษ์คชคูบาทท้าว

ธเรศร์พันภัยพาล

สรรวมชีพอัญชลิต

จัดพัศตร์ศักดิ์สิทธิ์

ทรงหงส์เห็นสวรรค

ศิวจอมไกรลาส

ทรงโคอุสุภราช

หรือองค์ทรงสุบรรณ

วิฆเนศวรขัน-

ธกumarเทวกรรม

เกริกเรื่องฤทธา

โปรดประสิทธิ์สุพร

พระเศวตกฤษ

รัตนไอยรา

ปราศทุกข์ปราศโศก

ปราศภัยไร้โรค

ปราศผองพาลา

สุขศรีปรีดา

พั่งพจน์ภาษา

หัตถาจารย์สอน

(เพลงสาธุการ)

อ้าฟออย่าครุ่นให้

ห้วงถึง

ชนกชนนีคะนึ่ง

พี่น้อง

หักจิตจากมิตรรึง

เริงสนุก

อย่าห้วงปวงถิ่นท้อง

เถื่อนกว้างอย่างเพรง

อ้าพ่ออย่าให้	โหยหาอาลัย	ในชนกชนนี
อย่าคะนึ่งถึงผอง	พลาญพังพวกพ้อง	เนืองนองน้องพี่
เพื่อนสนุกคลุกคลี	เคยเกษมเปรมปรีดี	อย่าเอื้ออาวรณ์
อย่าห่วงอาวัญ	พฤษาไพโรสณฑ์	ไซกรรอกชอกซอน
อย่าห่วงปวงถิ่น	เคยอยู่เคยกิน	เคยรักพักนอน
เถื่อนพงดงดอน	ล้วนมีกลีบร	บ่อนเบียนบีทา
ในดงพงชฎ	มากล้ำสำสัตว์	อสรพิษนานา
โขดหินดินระแหง	หนามแหลมแหลมแทง	เจ็บทั่วบาทา
ตราครุฑกายา	ตากฝนตากฟ้า	เรื่องทุกข์ทรมาน
พ่อเป็น "พรหมพงศ์"	ควรศักดิ์สารทรง	แห่งองค์ภูมิบาล
ควรหรือจักเนา	เขตเขินป่าเขา	ลำเนาถิ่นแดน
ควรแต่สถาน	สถิตคชาคาร	ในถิ่นธานี

(เพลงขับไม้บัณเฑาะว์)

ยะลาใหม่ไพลาศเรื่อง	รูจี
งามถิ่นสถลมารคมี	มากล้ำ
งามสมทักษีณบุรี	ไทยรัฐ
งามพสกนิกรน้ำ	จิตเอื้ออาทร
ยะลาใหม่ไพลาศ	เรือนบ้านสะอ้านสะอาด
งามถนนหนทาง	ตึกแถวแนววาง
หลายหลากมากมาย	ล้วนสิ่งสุนทรีย์
	เลิศเรื่องรูจี
	จังหวัดปัตตานี
	ตระการลานตา

งามถิ่นสถาน	สถาบันรัฐบาล	อำเภอไธสงค์
สมเป็นธานี	ไทยภาคทักษิณ	เลื่องชื่อลือชา
ผองชาวพารา	รักสันติहरษา	โอบเอื้ออาทร
พ่อจสุขศานต์	ณ โรงพระราชทาน	วิจิตรบรร
เปลื้องทุกข์ขุกเข็ญ	พันระกำลำเค็ญ	เป็นนิรันดร์
ก่องเกียรติกำจร	สมบุญบุญขร	พระคชาธารทรง
เชิฐเสพย์สุขสวัสดิ์	สมบุรณ์สมบัติ	ทุกสิ่งบรรจง
กล้วยอ้อยน้ำหญ้า	รสชาติโอชา	จัดสารบรรจง
คอยหามาส่ง	ทันใจจำนง	ยังโรงรจนา

(เพลงสรรเสริญพระจันทร์)

พ่อจละพยศร้าย	แรงพาล	
อย่าฉัดสัดความญ	ไขว่คว้า	
เชื่อฟังหัตถาจารย์	เจนศาสตร์	
จงรักพระจอมหล้า	เลิศด้วยภักดี	
พ่อจละพยศ	โหดเหี้ยมทรหด	โทษร้ายแรงพาล
อย่าสลดลี้วงหมอ	ถอนชนักชักขอ	ฉวยฉุดฉัดความญ
อย่ากร้าวร้าวราญ	ก่อกรรมร่ำคาญ	คว้าไขว่ไล่คน
จงรู้ดออม	รู้จักอ่อนน้อม	รู้รังยั้งกมล
รักผู้บิบาล	เชื่อหัตถาจารย์	กล่าวขานฝึกฝน
อย่าดื้อถือตน	จักเป็นมงคล	พูนสวัสดิวัฒนา

จงรักภักดี	ในพระบาทฐลี	ภูธรเศรษฐีราชา
สำนักพระคุณ	พระเดชอดุลย์	ทรงพระกรุณา
เกรงราชอาชญา	อย่าลวงเดชา	นุภาพภูบดี
หากพ่อเจริญวัย	สบโลกโชดชัย	บมบุญบารมี
อาจได้ยุรยาตร	อยู่ใกล้พระบาท	ในราชธานี
เสริมยศศักดิ์ศรี	หลายหลากมากมี	มวลสรรพศฤงคาร
(เพลงเทวาประสิทธิ์)		

อารมณ์พราวเพริศพร้ง	พรายสี	
ล้วนกนกแกมมณี	เอนกแพรว	
สมเกียรติราชกรี	ไพโรจน์	
พอล่งพิงจิตแผ้ว	ผ่องด้วยภักดี	
อารมณ์พราวเพริศ	กนกงามล้ำเลิศ	สอดแซมแกมมณี
พรั่งพรายข่ายมาศ	ปกตระพองโอภาส	ดาราจวี
ภู่งามจามรี	กระวิลทองส่องสี	แสงงามอำพน
งามผ้าพาดขนอง	ดอกงามล้ำยอง	ล้วนทองถกกล
อุไรรัตนา	ซ่องหางเสาวภา	พิศยั้งพียงล
รัตพัลลตร์โสภณ	สายแถบรัตคน	เลิศล้ำอำไพ
สารพันอารมณ์	ประดับเกียรติคุณุช	เลอลักษณ์วิไล
คำรบครบครัน	ปานเอราวัณ	หัตถิเทพไทย
สมศักดิ์คชไกร	พาหนะภูวไนย	ปิ่นไทยธรณี

๑๓๗

ขอพระเศวตसार	“สุรคชาธาร”	วรราชหัตถ์
คู่พระบารเมศ	ภูมิพลอดุลยเดช	นรรัักษ์จักรี
เถลิงรัฐสวัสดิ	พิชิตผองไพร่	ทั่วหล้าสากล
(เพลงมหาชัย)		

มนตรีตราโมหผู้	นิพนธ์
ถวายพระภูวาล	ดิลกไท
พระบารเมศสิ่งกมล	มาดมัน
ยังสติปัญญาให้	แต่งได้ดังถวิล.

นายมนตรี ตราโมท

แต่ง ทูนเกล้าฯ ถวาย

ข้าราชการกรมศิลปากร ขั้บ

ประกอบขอสามสาย และบัณฑิตะว

วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๑๑

ช่างสำคัญในปัจจุบันที่ได้มาในรัชกาลที่ ๙

๑. ช่างพลายเผือกโท ลูกเถื่อน นายแปลกฯ คล้องได้ที่จังหวัด กระบี่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ พลโท บัญญัติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา ประธาน กรรมการองค์การสวนสัตว์แห่งประเทศไทย น้อมเกล้าฯ ถวาย เมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๑ สมโภชขึ้นระวาง ณ โรงช่างต้น พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๒ พระราชทานนามว่า

๑ พระเศวตอดุลยเดชพาหน

ภูมิพลนามนาครามี

ทศิยเศวตกรีกมุกทพรรโณภาส

บรมกมลასนวิศุทรวงศ์

สรรมงคลลักษณคเชนทราชาด

สยามราชภูรสวัสดิประสิทธิ์

รัตนกฤษณนิมิตบุญญาธิการ

ปรมินทรบพิตรสารศักดิ์เลิศฟ้า ฯ

๒. ช่างพลายเผือก ลูกบ้าน ตกที่บ้านนายแก้ว ปัญญาคง ตำบล อ่อนใต้ อำเภอสนักำแพง จังหวัดเชียงใหม่ พันตำรวจเอก นิรันดร์ ชัยนาม ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ น้อมเกล้าฯ ถวาย เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๐๔ สมโภชขึ้นระวางที่จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๐๔ พระราชทานนามว่า

๑ พระเศวตวรรัตนกรี

นพีสสิริพิงคนภัย

เอกาทศมงคลสุลักษณ์

ศุภนัชนเนตราทิโควรรณ

พิษณุพันธุ์อัครคชาธาร

อัญญกุลสารตามพหัตดิน

ปรมินทรมหาราชพาหน

สยามประชาชนสวัสดิคุณ

เดชอดุลยเลิศฟ้า ฯ

๓. ช้างพลายเผือก ลูกเถื่อน นายเจ๊ะเฮง หาระตี กำนันตำบล
การอ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ได้ลูกช้างพลัดแม่ พันตำรวจเอก ศิริ
คชหิรัญ ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา น้อมเกล้าฯ ถวาย เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม
๒๕๑๑ สมโภชขึ้นระวางที่จังหวัดยะลา เมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๑๑
พระราชทานนามว่า

๑ พระเศวตสุรคชาธาร

บรมนฤบาลสวามิภักดิ์

ศุภลักษณ์เนตราทิคุณ

ทศกุลวิศิษฎพรหมพงศ์

อดุลยวงศ์ตามพหัตถิ

ประชาชนะสวัสดิวิบุลยศักดิ์

อัครสยามนาถสุรพาหน

มงคลสารเลิศฟ้า ฯ

๔. ข้างพลายแก้วขาว ลูกบ้าน ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ได้กราบบังคมทูลน้อมเกล้าฯ ถวาย ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ โดยทูลเกล้าฯ ถวายเอกสารใบสำคัญรูปพรรณ ทะเบียนสัตว์พาหนะ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ และข้างสำคัญคงฝากให้เลี้ยงดูอยู่ที่ศูนย์ฝึกลูกช้าง จังหวัดลำปาง ยังมีได้ขึ้นระวางสมโภช ได้ล้มเสียก่อนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙

๕. ข้างพังเผือก ลูกเถื่อน ชื่อเล่นว่า “เจ้าแต่น” กรมป่าไม้ ได้มาจากพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้นำไปเลี้ยงไว้ที่วนอุทยาน เขาช่อง จังหวัดตรัง ผู้ว่าราชการจังหวัดตรังและอธิบดีกรมป่าไม้ ได้น้อมเกล้าฯ ถวาย และโปรดเกล้าฯ สมโภชขึ้นระวางเมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๑๙ ณ โรงช้างต้น สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต พระราชทานนามว่า

๑ พระศรีเศวตศุภลักษณ์

อรรครัตนกริณี

ตามพหุสดีพิษณุพงศ์

ดำรงสุทธสภกนธ์สุคนธชาติ

เฉลิมราชกฤดาบารมี

ศรีตรังคพิเศษสุทธิ์

อุตตมสารเลิศฟ้า ฯ

๖. ข้างพลาย ชื่อเล่นว่า “ก้อง” ของกรมป่าไม้ ได้นำไปเลี้ยง ณ วนอุทยานเขาเขียว จังหวัดชลบุรี ได้ตรวจสอบแล้ว เป็นแต่เพียง “ข้างสีปลาด” แต่ยังมีได้น้อมเกล้าฯ ถวาย ล้มเสียก่อน

๗. ช้างพลายเผือก ลูกเถื่อน ชื่อเล่นว่า “บุญรอด” คนงานของกรมป่าไม้ได้พบลูกช้างที่ป่าบริเวณแม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี ได้นำมาเลี้ยงไว้ ณ วนอุทยานเขาเขียว จังหวัดชลบุรี อธิบดีกรมป่าไม้ได้น้อมเกล้าฯ ถวาย และโปรดเกล้าฯ สมโภชขึ้นระวางเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๒๐ ณ โรงช้างต้น สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต พระราชทานนามว่า

๑๐ พระเศวตสุทธรวิลาส

อัญมณีชาติพิษณุพงศ์

ดำรงประภาพมहिมัน

ตามรพรรณไพศิษฐ์

ศรিতวรุตตมมงคล

ดาสศุภผลสวัสดิวิบุล

อดุลยลักษณ์เลิศฟ้า ฯ

๘. ช้างพังเผือก ลูกเถื่อน ชื่อเล่นว่า “ขจร” นายปรีชา และนางพิมพ์ใจ วารวิจิตร ได้มาจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และได้นำมาเลี้ยงไว้ที่บ้าน ณ หุ่่งสีกัน กรุงเทพมหานคร นายปรีชา และนางพิมพ์ใจ วารวิจิตร ได้น้อมเกล้าฯ ถวาย และโปรดเกล้าฯ สมโภชขึ้นระวางเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๒๐ ณ โรงช้างต้น สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต พระราชทานนามว่า

๑๑ พระวิมลรัตนกิริณี

กมุทศรีพรรณโคภิต

อัฐทิศพงศ์กมลასัน

อรรคราษทีพยพาหน

ถกลกิตติคุณกำจร

อมรสารเลิศฟ้า ฯ

๙. ช้างพังเผือก ลูกเถื่อน ชื่อเล่นว่า “จิตรา” นายมายี มามู
ราชวรบ้านกุ่มง หมู่ที่ ๗ ตำบลจะแนะ อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส
ได้ลูกช้างพลัดแม่บนที่อกเขากือซา นายวัชระ สิงคิวิบูลย์ ผู้ว่าราชการ
จังหวัดนราธิวาส น้อมเกล้าฯ ถวาย เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๒๐
สมโภชขึ้นระวาง ณ จังหวัดนราธิวาส วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๒๐
พระราชทานนามว่า

๑๐ พระศรีนรารัฐราชกิริณี

จิตรวดีโรจนสุวงศ์

พรหมพงศ์อัฐทิศพิศาล

พิเสฐธารธรณพิทักษ์

คุณารักษกิตติกำจร

อมรสารเลิศฟ้า ฯ

๑๐. ช้างพลายเผือก ลูกเถื่อน ชื่อ “ภาศรี” เป็นของบริษัท
ภาศรีฟาร์ม จำกัด ได้เลี้ยงไว้ ณ แก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี เป็นช้าง
สำคัญในตระกูล “วิษณุพงศ์” จำพวก “อัฐรุคช” ชื่อ “ตามพหัสตินทร์”

สมโภชขึ้นระวางวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๒๑ ที่จังหวัดเพชรบุรี
พระราชทานนามว่า

๑๐ พระเศวตภาสุรเชนทร์

นวเมนทรพาหน

สุทธวิมลวิษณุพงศ์

คุณธำรงตามพหัสตินทร์

สุพัชรินทร์อนันตพล

คชมงคลเลิศฟ้า ฯ

๑๑. ช้างพัง ลูกเถื่อน ชื่อ “ขวัญตา” เป็นของวัดเขabanไดอิฐ จังหวัดเพชรบุรี ได้เลี้ยงอยู่ที่วัด เป็นช้างสำคัญในตระกูล “วิษณุพงศ์” จำพวก “อัฐรุคช” ชื่อ “ตามพหัสตินทร์”

สมโภชขึ้นระหว่งวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๒๑ ที่จังหวัดเพชรบุรี พระราชทานนามว่า

๑๑ พระเทพวัชรกิริณี

ตามพหัสดีพิษณุพงศ์

โสธธิธำรงวิสุทธิลักษณะ

อำนรรคมุณสบสภกนธ์

วิมลสารโศภิต

พิบูลกิตต์เลิศฟ้า ฯ

๑๒. ช้างพลายเผือก เล็บครบ ลูกเถื่อน ชื่อ “ดาร์รุ่ง” เป็นของวัดเขabanไดอิฐ จังหวัดเพชรบุรี ได้เลี้ยงอยู่ที่วัด เป็นช้างสำคัญในตระกูล “วิษณุพงศ์” จำพวก “อัฐรุคช” ชื่อ “ครบกระจอต” เป็นช้างที่มีเล็บครบเชือกเดียวที่ได้ในรัชกาลปัจจุบัน

สมโภชขึ้นระวางวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๒๑ ที่จังหวัดเพชรบุรี
พระราชทานนามว่า

๐ พระบรมนขทัต
วัชรพ่าหนพิษณพงศ์
โสตติธำรงอฏฐกษ
ติเรกยศอนันตคุณ
อดุลสารเลิศฟ้า ฯ

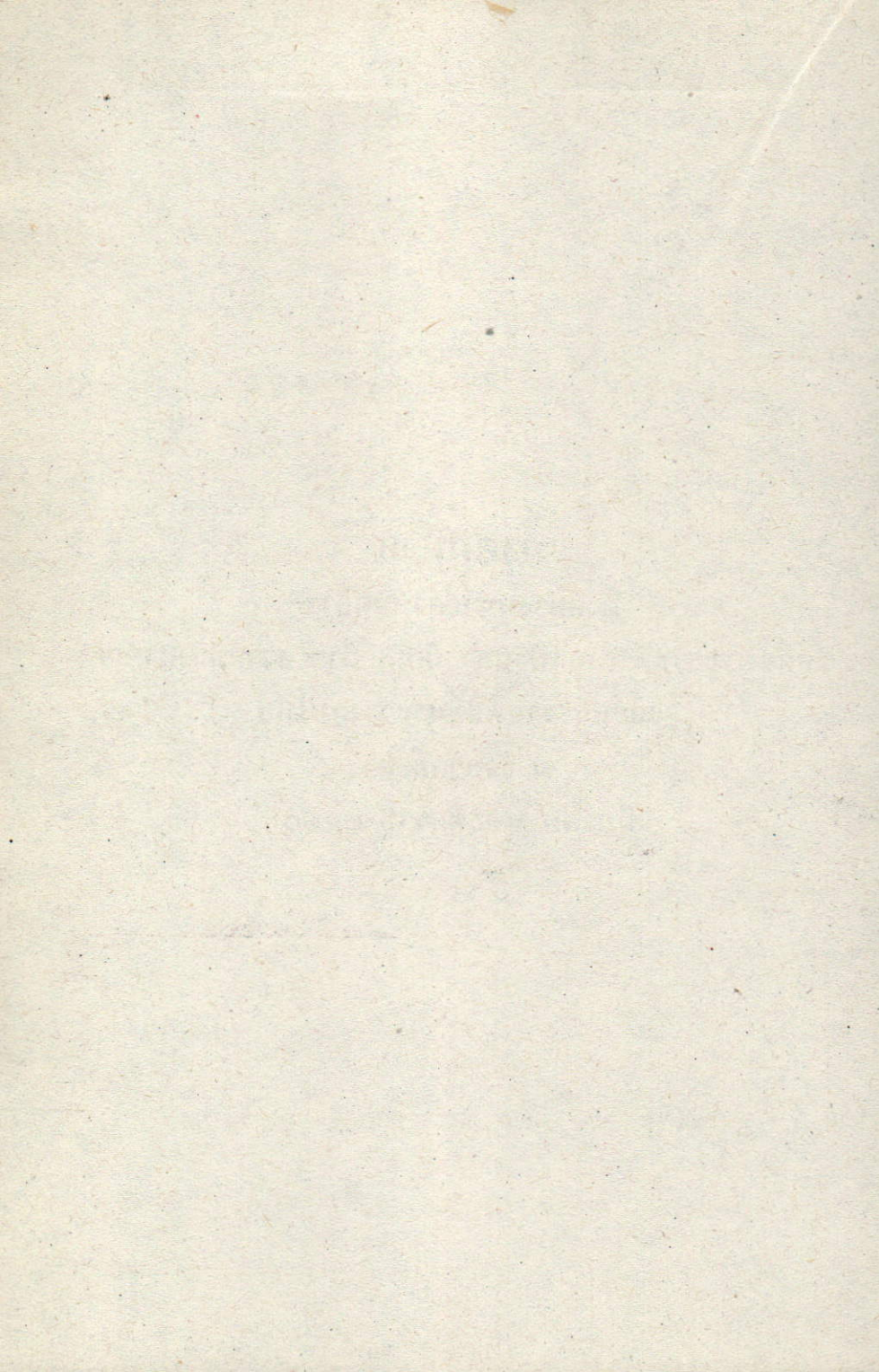
ภาคผนวก

ตัวอย่างหมายกำหนดการ

เสด็จพระราชดำเนินไปรับการน้อมเกล้าฯ ถวายช้างสำคัญ
และพระราชพิธีขึ้นระวางสมโภช

ณ จังหวัดยะลา

มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๐

หม่ายกำหนดการ

เสด็จพระราชดำเนินไปรับการน้อมเกล้าฯ ถวายช้างสำคัญ
และพระราชพิธีขึ้นระวางสมโภช

ณ จังหวัดยะลา

มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๐

ที่ ๔/ ๒๕๑๑

หมายกำหนดการ

เสด็จพระราชดำเนินไปรับการน้อมเกล้าฯ ถวายช้างสำคัญ

และพระราชพิธีขึ้นระวางสมโภช

ณ จังหวัดยะลา

มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๐

วัน	เวลา	รายการ	ที่	แต่งกาย
ศุกร์ที่ ๘	๑๔.๐๐ น.	พระราชพิธีขึ้นระวางสมโภช ทำพิธีจารึกถวายช้างสำคัญ	พระอุโบสถวัดพุทธภูมิ	ปกติขาว หรือกาเกี
เสาร์ที่ ๙	๙.๐๐ น.	เสด็จฯ โดยเครื่องบินพระที่นั่งจาก พระมหานคร	กองทัพอากาศดอนเมือง	
	๑๑.๓๐ น.	เครื่องบินพระที่นั่ง	ถึง จ. ปัตตานี	
	๑๑.๕๐ น.	เสด็จฯ โดยเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง จากจังหวัดปัตตานี		
	๑๒.๐๐ น.	เฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง	ถึง จ. ยะลา	
	๑๖.๓๐ น.	พระราชทานพระพุทธรูปราชูปถัมภ์ สำหรับจังหวัดยะลา	ศาลากลาง	ปกติขาว
อาทิตย์ที่ ๑๐		ทรงรับการถวายช้างสำคัญ		
	๑๒.๓๐ น.	ช้างสำคัญลอดโขนทวารเข้ากระบวนแห่		
	๑๓.๐๐ น.	แห่ช้างสำคัญ	จากสนามเด็กเล่นไปยัง โรงพระราชพิธี	
	๑๔.๐๐ น.	เสด็จฯ ประทับทอดพระเนตรกระบวน แห่ช้างสำคัญเข้าสู่โรงพระราชพิธี	พลับพลา	ครึ่งยศ

วัน	เวลา	รายการ	ที่	แต่งกาย
จันทร์ที่ ๑๑		- เสด็จฯ ไปประทับในโรงพระราชพิธี - พระสงฆ์ ๒๐ รูปเจริญพระพุทธมนต์ - ราชบัณฑิตนฤชาจุฬาทิศ - ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระเทวกรรม - พราหมณ์อ่านฉันทน์กล่อมช้าง - ขับไม้ประกอบขอสามสายกล่อมช้าง - เสด็จฯ กลับ	} โรงพระราชพิธีข้างต้น } โรงพระราชพิธีข้างต้น	} } เครื่องยศ
	๖.๓๐ น.	ช้างสำคัญอาบน้ำ	มณฑปข้างโรงข้างต้น	
	๗.๐๐ น.	ช้างสำคัญตักบาตรพระสงฆ์ ๓๐ รูป	หน้าโรงข้างต้น	
	๑๐.๓๐ น.	เลี้ยงพระ ๒๐ รูปที่เจริญพระพุทธมนต์ เมื่อวันก่อน (โปรดเกล้าฯ ให้พระราชวงศ์แทน พระองค์)	โรงข้างต้น	ปกติขาว
	บ่ายก่อน	- เสด็จพระราชดำเนินไปยังพิธีมณฑล		
	เวลาพระ-	- ทรงศีล		
	ฤกษ์ ได้เวลา	- ทรงหลั่งน้ำพระพุทธมนต์พระราชทาน		
	๑๔.๒๓ ถึง	ช้างสำคัญ และพระราชทานคชา-		
	๑๔.๔๗ น.	ภรณ์เครื่องยศ		
		- ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม - พระสงฆ์กลับ - พราหมณ์อ่านฉันทน์ - ขับไม้ประกอบขอสามสายกล่อมช้าง - เวียนเทียนสมโภชพระยาข้างต้น - เสด็จฯ กลับ	โรงข้างต้น	เต็มยศ

วัน	เวลา	รายการ	ที่	แต่งกาย
อังคารที่ ๑๒	๙.๓๐ น.	เสด็จฯ โดยเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งจาก จังหวัดยะลา	ถึง จ. ปัตตานี	
	๙.๔๑ น.	เฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง		
	๑๐.๐๐ น.	เสด็จฯ โดยเครื่องบินพระที่นั่งออกจาก จังหวัดปัตตานี	ถึงสนามบินกองทัพอากาศ ดอนเมือง	
	๑๒.๓๐ น.	เครื่องบินพระที่นั่ง		

เลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า ตามที่กระทรวงมหาดไทย กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ได้รับรายงานจากพันตำรวจเอกศิริ คชหิรัญ ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา มีความว่า นายเจ๊ะเฮง หาระดี กำนันตำบลการอ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ได้นำช้างของตนไปเลี้ยงในป่า ขณะที่ผูกช้างไว้ มีลูกช้างสูงประมาณ ๑ เมตร พลัดแม่เข้ามาอยู่ใกล้ช้างของเจ๊ะเฮง หาระดี จึงได้จับลูกช้างนั้น มาเลี้ยง ปรากฏว่าเป็นช้างพลายมีมงคลลักษณะบางประการ และเพื่อให้ ปรากฏแน่ชัดได้ขอให้สำนักพระราชวังส่งผู้ชำนาญไปพิจารณาตรวจสอบ ร่วมกับเจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทย และเจ้าหน้าที่จังหวัดยะลา สำนักพระราชวังได้สั่งให้พระราชวังเมือง (ปุ้ย คชาชีวะ ราชวังเมือง) อดีตเจ้ากรมช้างต้นไปตรวจพิจารณาคุณลักษณะ ในที่สุดรายงานแนชต์ว่า ลูกช้างนี้สมบูรณ์ด้วยมงคลลักษณะถูกต้อง ตามตำราพระคชลักษณ์ ศาสตร์อยู่ใน “พรหมพงศ์” ตระกูล “ช้าง ๑๐ หมู่” ชื่อ “ตามพหัตถิ” สมควรขึ้นระวางเป็นพระยาช้างต้นคู่พระบารมี

กระทรวงมหาดไทยร่วมด้วยประชาชนจังหวัดยะลา จึงขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวาย เพื่อเป็นพระราชพาหนะคู่พระบารมี ตามราชประเพณี

ได้ทรงพระราชดำริเห็นว่า การที่มีช้างสำคัญเกิดขึ้นในพระราชอาณาจักร โบราณราชประเพณีย่อมนิยมว่าเป็นสิริมงคลอันอุดมแก่ประเทศชาติ เมื่อกระทรวงมหาดไทย ผู้ว่าราชการจังหวัด พร้อมด้วยประชาชน ได้น้อมเกล้าฯ ถวายช้างสำคัญอันอุดมด้วยมงคลคุณลักษณะ

ตามตำราพระคชลักษณ์ศาสตร์เช่นนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สำนักพระราชวังกำหนดเสด็จพระราชดำเนินไปทรงรับการน้อมเกล้าฯ ถวายช้างสำคัญ และโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีขึ้นระวางสมโภชช้างสำคัญที่จังหวัดยะลา เพื่อเป็นสิริมงคลและเป็นเกียรติประวัติแก่ส่วนภูมิภาคนี้ และในโอกาสนี้จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระพุทธรูปราชูปถัมภ์ สำหรับจังหวัดยะลาด้วย ดังมีรายการต่อไปนี้

จารึกนามพระยาช้างสำคัญ

วันศุกร์ที่ ๘ มีนาคม เวลา ๑๔ นาฬิกา เจ้าพนักงานอาลักษณ์จะได้ประกอบพิธีจารึกนามซึ่งพระราชทานพระยาช้างสำคัญที่อ้อยแดง แล้วพระราชครูวามเทพมุนีรามเวทีศรีไสยศาสตร์อนุชฎภวาทโกศล (สมจิตร รังสิพราหมณกุล) จะได้จารึกเทพมนตร์กำกับที่อ้อยแดง ณ พระอุโบสถวัดพุทธภูมิ

พระราชทานพระพุทธรูปราชูปถัมภ์ และทรงรับการน้อมเกล้าฯ ถวายช้างสำคัญ ที่ศาลากลางจังหวัดยะลา

วันเสาร์ที่ ๙ มีนาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิตไปประทับเครื่องบินพระที่นั่ง ที่หน้าตึกกองบัญชาการกองทัพอากาศ ดอนเมือง

เวลา ๙ นาฬิกา เครื่องบินพระที่นั่งออกจากสนามบินกองทัพอากาศ ดอนเมือง

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๓๐ นาที เครื่องบินพระที่นั่งถึงสนามบินจังหวัดปัตตานี ณ ที่นี้ ผู้ว่าราชการจังหวัดและข้าราชการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

เวลา ๑๑ นาฬิกา ๕๐ นาที ประทับเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งออกจากจังหวัดปัตตานี เสด็จฯ ไปยังจังหวัดยะลา

เวลาประมาณ ๑๒ นาฬิกาเศษ เฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งถึงสนามบริเวณศูนย์ช่วยเหลือพัฒนาชุมชน จังหวัดยะลา ผู้ว่าราชการจังหวัดและข้าราชการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ โดยรถยนต์พระที่นั่งไปยังอาคารพัฒนาชุมชน ซึ่งทางราชการจังหวัดจัดถวายเป็นที่ประทับแรม

เวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งไปยังพลับพลา ณ ศาลากลางจังหวัด ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานเชิญพระพุทธรูปนารายณ์ ซึ่งเชิญมาในกระบวนเสด็จพระราชดำเนินนั้น ประดิษฐาน ณ โต๊ะที่มุขพลับพลาพิธี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย ทรงศีล แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสแก่ประชาชน แล้วทรงพระสุหร่าย ทรงเจิมพระพุทธรูปนารายณ์ ขณะนี้พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระพุทธรูป

นวรราชบพิตรแก่ผู้ว่าราชการจังหวัด และจะได้ัญเชิญไปประดิษฐาน ณ โต๊ะหมู่ที่บูชา เมื่อพระสงฆ์เจริญชยมงคลคาถาจบแล้ว ผู้ว่าราชการจังหวัดจะได้ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาแทนประชาชน แสดงความชื่นชมโสมนัส จบแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จะได้กราบบังคมทูลพระกรุณาน้อมเกล้าฯ ถวายช้างสำคัญ แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปยังโรงช้างสำคัญ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ขึ้นเกย ทรงหลั่งน้ำพระพุทธมนต์พระราชทานแก่ลูกช้างสำคัญ ขณะนี้พระสงฆ์เจริญชยมงคลคาถา ชาวพนักงานประโคมฆ้องชัย สังข์ แตร ดุริยางค์ เมื่อทรงหลั่งน้ำพระพุทธมนต์แก่ช้างสำคัญแล้ว พระราชทานเครื่องคชาภรณ์สำหรับให้พระราชวังเมืองไปแต่งพระราชทานแก่ช้างสำคัญ ภริยาผู้ว่าราชการจังหวัดยะลาจะได้ทูลเกล้าฯ ถวาย พวงมาลัยแด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเพื่อทรงคล้องพระราชทานแก่ช้างสำคัญ แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับ ณ พิธีมณฑลที่ศาลากลางจังหวัด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนผ้าไตรและจตุปัจจัยไทยธรรมแก่พระสงฆ์ ๑๐ รูปที่เจริญชยมงคลคาถา พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาถวายอดิเรก จบแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับวันนี้ แต่งเครื่องแบบปกติขาว หรือกาเกี

พระราชพิธีขึ้นระวางสมโภช

วันอาทิตย์ที่ ๑๐ มีนาคม เวลา ๑๒ นาฬิกา ๓๐ นาที ช้างสำคัญจะได้ยাত্রาลอดโคลนทวาร เพื่อไปเข้ากระบวนแห่ที่สนามเด็กเล่นที่

โขนทวาร พราหมณ์และราชบัณฑิตจะได้ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ และเทพมนตร์ แล้วปล่อยนกและไก่อย่างละคู่

เวลา ๑๓ นาฬิกา ตั้งกระบวนแห่ช้างสำคัญ ประกอบด้วยกระบวนหน้า มีช้างนำ ๑ คู่ กองแถว กระบวนพ็อน ต่อไปเป็นกระบวนอิสริยยศ มีธงสามชาย คู่แห่กลองชนะ สังข์ แตร เครื่องสูง พระกรรภิรมย์ กระบองกลิ้ง มัดหวาย พราหมณ์เชิญ พระเทวกรรมช้างนำและช้างตาม เมื่อสุดกระบวนอิสริยยศ มีกระบวนซึ่งจังหวัดจัดสมทบตามยัตรา กระบวนออกจากสนามเด็กเล่น ไปตามถนนสิโรรส ถนนหลังสถานีรถไฟ ถนนพิพิธภัณฑ์ ถนนสุขยางค์ เข้าสู่สถานที่ตั้งมณฑลประกอบพระราชพิธีขึ้นระวางสมโภช

ครั้นเวลา ๑๔ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งเทียบ ณ พลับพลาหน้าโรงพระราชพิธีพระยาช้างต้น

โปรดเกล้าฯ ให้กระบวนแห่ช้างสำคัญยัตราผ่านหน้าพระที่นั่ง และนำช้างสำคัญเข้ายืนแท่นในโรงพระราชพิธี เจ้าพนักงานอภิรมย์ เชิญพระกรรภิรมย์ เข้าผูกกับเสาประธานโรงช้างช้างทิศเหนือ ขณะช้างสำคัญเข้าสู่โรงพระราชพิธี พระสงฆ์ ๒๐ รูปมีสมเด็จพระราชาคณะเป็นประธานเจริญชยมงคลคาถา เมื่อช้างสำคัญเข้ายืนโรง และกระบวนผ่านพระที่นั่งไปเรียบร้อยแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ จากพลับพลาไปยังโรงพระราชพิธี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนผ้าไตร ย่าม

แพรวาปักรูปช้างสีทองแดงหล่อใหม่ และบาตรเขียนรูปช้างสีทองแดง
 หล่อใหม่ที่ฝา พร้อมด้วยมีถลกบาตรแพรสีขาว แต่สมเด็จพระราชาคณะ
 พระราชาคณะรวม ๒๐ รูป พระสงฆ์ครองผ้าเสร็จกลับเข้านั่งยังอาสน-
 สงฆ์พร้อมแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดรูปเทียนเครื่อง
 นมัสการบูชาพระพุทธรูปปฏิมาชัยหลังช้าง ซึ่งประดิษฐานที่โต๊ะหมู่พระที่นั่ง
 พุดตาน พระคชาธารผูกศาสตราวุธ ทรงจุดรูปเทียนเครื่องนมัสการแล้ว
 ทรงศีล พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรและสัตตปริต
 ลำดับนั้นราชบัณฑิตหนุ่มชาวห่มขาว ๙ นาย จุดรูปเทียนกระบะเขียนทอง
 บูชาจุฬาราชทิศพร้อมกัน พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ จบแล้ว ออกจาก
 โรงพระราชพิธี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดรูปเทียนบูชาพระ
 เทวกรรม พระราชครูวามเทพมุนีฯ ทำพิธีบูชาพระเทวกรรมและ
 บวงสรวงสังเวยด้วยผลไม้ ๗ สิ่ง แล้วพราหมณ์คู่สวดจะได้อ่านฉันทดุขฎี
 กล่อมช้างสำคัญจบ เจ้าพนักงานพระราชพิธีจะได้แกว่งบัณเฑาะว์ คิลปน
 กรมศิลป์การขับไม้ประกอบขอสามสายกล่อมต่อ จบแล้ว เสด็จพระราช-
 ดำเนินกลับ

วันนี้ แต่งกายเครื่องแบบเครื่องยศ

วันจันทร์ที่ ๑๑ มีนาคม เวลา ๖ นาฬิกา ๓๐ นาที เจ้าพนักงาน
 ช้างต้นจะได้้นำช้างสำคัญออกไปอาบน้ำที่มณฑป ขณะอาบน้ำจะได้มี
 สังข์ แตร ประโคมตามประเพณี เมื่ออาบน้ำเสร็จแล้วจะได้้นำช้างสำคัญ
 ไปตักบาตรพระสงฆ์ ๓๐ รูปที่หน้าโรงพระราชพิธี เมื่อเสร็จจากการ
 ตักบาตรแล้ว ช้างสำคัญจะได้เข้ายืน ณ แท่นเบญจพาต ในโรงพระราชพิธี
 ตามเดิม

เวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล เสด็จไปปฏิบัติพระราช-
กรณียกิจแทนพระองค์ ในการเลี้ยงพระสงฆ์ ๒๐ รูปที่เจริญพระพุทธมนต์
แต่ก่อน

เข้าวันนี้ แต่งเครื่องแบบปกติขาว

ครั้นเวลา ๑๔ นาฬิกา ๒๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินจาก
ศูนย์ช่วยเหลือพัฒนาชุมชน โดยรถยนต์พระที่นั่งไปยังพิพิธภัณฑสถาน ณ โรง
พระยาช้างต้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่อง
นมัสการบูชาพระพุทธปฏิมาชัยหลังช้าง แล้วทรงศีล

ได้เวลาพระฤกษ์ ๑๔ นาฬิกา ๒๓ นาที ถึง ๑๔ นาฬิกา ๔๗ นาที
นายบาง เสมเสริมสุข ไพรหลวงจะได้ลั่นฆ้องชัยให้สัญญาณ พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินขึ้นเกยช้างเบญจพาद ทรงหลัง
น้ำพระพุทธรูปด้วยพระเต้าเทวปฏิฐ และพระมหาสังข์ พระราชทาน
แก่ช้างสำคัญ พระสงฆ์มีสมเด็จพระราชาคณะเป็นประธานเจริญ
ชยมงคลคาถา พราหมณ์เป่าสังข์ พนักงานพระราชพิธีแกว่งบัณเฑาะว์
ชาวพนักงานประโคมฆ้องชัย สังข์ แตร ดุริยางค์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวทรงหลังน้ำพระมหาสังข์แล้ว เสด็จฯ ลงจากเกย ทรงเจิมที่
กระพองช้างสำคัญ แล้วพระราชทานอ้อยแดงซึ่งจารึกนามที่พระราชทาน
ขึ้นระวางเป็นพระยาช้างต้นว่า

พระเศวตสุรคชาธาร
ศุภลักษณ์เนตราทิคุณ
อดุลยวงศ์ตามพหัตถี
อัครสยามนาถสุรพาหน

บรมนฤपालสวามิภักดิ์
ทศกุลวิศิษฎพรหมพงศ์
พระราชณะสวัสดิวิบุลยศักดิ์
มงคลสารเลิศฟ้า ฯ

แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระราชครูวามเทพมุนีรามเวทีศรีไสยศาสตร์
อนุชฎาวาทโกศล หลั่งน้ำเทพมนตร์และเจิมข้างสำคัญตามประเพณี
แล้วพระราชทานเครื่องต้นคชาภรณ์ให้พระราชวังเมืองเชิญไปพระ
ราชทานแต่งข้างสำคัญตามยศพระยาข้างต้น พร้อมด้วยเสมาทองมีสาย
ไปคล้องคอ แล้วทรงพระสุหร่ายทรงเจิมแผ่นป้ายสุพรรณบัฏนามพระยา
ข้างต้น สำหรับไปติดที่เสาหน้าโรง และพนักงานพระราชพิธีจะได้ตั้ง
ต้นไม้ทอง เงิน ๔ มุมแทนเบญพาต เสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวทรงพระเคนจตุปัจจัยไทยธรรมแด่พระสงฆ์ ๒๐ รูป พระสงฆ์
ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ออกจากโรงข้างต้น

โปรดเกล้าฯ ให้พราหมณ์คู่สวดอ่านฉันทดุษฎีจบ เจ้าพนักงาน
พระราชพิธีแกว่งบันฑิตะวี่ ศิลปินกรมศิลปากรขับไม้ประกอบซอสามสาย
กล่อมพระยาข้างต้น จบแล้ว พราหมณ์เบิกแว่นช้าราชการรับแว่น
เวียนเทียนสมโภช พระราชครูวามเทพมุนีฯ เจิม และบ้วนน้ำมะพร้าวอ่อน
แก่พระยาข้างต้น เสด็จพระราชดำเนินกลับ เป็นการเสร็จพระราชพิธีรับ
และขึ้นระวางสมโภชพระยาข้างต้น

วันนี้ แต่งกายเต็มเครื่องแบบเต็มยศ.

รื้อกระบวนแห่ช้างสำคัญ

กระบวนหน้า

๑. ช้างนำ

๒. กองแตกรวง

๒

๓. กระบวนพ็อน

กระบวนอิสริยยศพระยาช้างต้น

๑. นายท้ายช้างถือธง ๓ ชาย

๒

๒. คู่แห่ทุ่งเกี้ยวลายสวมครุยลอมพอก ๒ สาย ๆ ละ ๕๐

๑๐๐

๓. คู่แห่ถือมัตหวายต่อจากคู่แห่ทุ่งเกี้ยวลาย ๒ สาย ๆ ละ ๓๐

๓๐

๔. คู่แห่ถือแส้หางม้า ๒ สาย ๆ ละ ๔

๘

๕. คู่แห่ถือกระบองกลิ้ง ๒ สาย ๆ ละ ๑๘

๓๐

๖. คู่แห่หลัง ทุ่งเกี้ยวลายสวมครุยลอมพอก ๒ สาย ๆ ละ ๓๐

๖๐

๗. กลองชนะแดง ๒ สาย ๆ ละ ๒๐

๔๐

๘. แตรฝรั่ง ๒ สาย ๆ ละ ๘

๑๖

๙. แตรงอน ๒ สาย ๆ ละ ๑๒

๒๔

๑๐. สังข์ สายละ ๒

๔

๑๑. สारว้ตรกลอง

๑

๑๒. จำปี

๒

๑๓. จำกลอง

๒

๑๔. สारว้ตรแตร

๑

๑๕. เครื่องสูงหน้า ๕ ชั้น	๖
๑๖. บังแทรก	๔
๑๗. เครื่องสูงหน้า ๗ ชั้น ๒ (๒ ปลัด)	๔
๑๘. คุมเครื่องหน้า	๒
๑๙. ข้างนำ	๑
๒๐. พระกรรมกริรมย์	

เสนาธิปัตติ ๑ พระเกวฬาท ๑ พระฉัตรชัย ๑

๒๑. พราหมณ์เชิญพระเทวกรรม	๓
๒๒. พราหมณ์เป่าสังข์	๑
๒๓. กระฉิ่งเกล็ดหน้า ๒ หลัง ๒	๒
๒๔. พนักงานข้างต้น กำกับ	๔
๒๕. ข้างสำคัญ	๒
๒๖. ราชมัญญ์เชิญเครื่องยศ	๔

อ้อย กล้วย หญ้า น้ำ

๒๗. คุมเครื่องสูงหลัง	๒
๒๘. ฉัตร ๗ ชั้น ๒ (๒ ปลัด)	๔
๒๙. ฉัตร ๒ ชั้น	๔
๓๐. บังแทรก	๒

๑๖๒

กระบวนหลัง

ลูกเสือถือธงช้าง
ดุริยางค์

ฯลฯ

